

T.C.
GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR ANA BİLİM DALI

**SPOR BİLİMLERİ FAKÜLTESİ ÖĞRENCİLERİNİN SPORDA ANTİSOSYAL
VE PROSOSYAL DAVRANIŞLARI İLE ÇOCUKLUK ÇAĞI OLUMSUZ
YAŞANTILARI ARASINDAKİ İLİŞKİLERİN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS

Ali İhsan KAZAN

HAZİRAN-2025
GÜMÜŞHANE

**T.C.
GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR ANA BİLİM DALI

**SPOR BİLİMLERİ FAKÜLTESİ ÖĞRENCİLERİNİN SPORDA ANTİSOSYAL
VE PROSOSYAL DAVRANIŞLARI İLE ÇOCUKLUK ÇAĞI OLUMSUZ
YAŞANTILARI ARASINDAKİ İLİŞKİLERİN İNCELENMESİ**

**AN INVESTIGATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN ANTISOCIAL
AND PROSOCIAL BEHAVIORS IN SPORTS AND NEGATIVE CHILDHOOD
EXPERIENCES OF SPORT SCIENCES FACULTY STUDENTS**

YÜKSEK LİSANS

Ali İhsan KAZAN

**HAZİRAN-2025
GÜMÜŞHANE**

**T.C.
GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR ANA BİLİM DALI

**SPOR BİLİMLERİ FAKÜLTESİ ÖĞRENCİLERİNİN SPORDA ANTİSOSYAL
VE PROSOSYAL DAVRANIŞLARI İLE ÇOCUKLUK ÇAĞI OLUMSUZ
YAŞANTILARI ARASINDAKİ İLİŞKİLERİN İNCELENMESİ**

**AN INVESTIGATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN ANTISOCIAL
AND PROSOCIAL BEHAVIORS IN SPORTS AND NEGATIVE CHILDHOOD
EXPERIENCES OF SPORT SCIENCES FACULTY STUDENTS**

YÜKSEK LİSANS

Ali İhsan KAZAN

Danışman: Doç. Dr. Mustafa Barış SOMOĞLU

**HAZİRAN-2025
GÜMÜŞHANE**

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI

Yüksek Lisans Tezi olarak hazırlamış olduğum “**Spor Bilimleri Fakültesi Öğrencilerinin Sporda Antisosyal ve Prososyal Davranışları ile Çocukluk Çağı Olumsuz Yaşantıları Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi**” isimli bu tezimin, tamamen kendi çalışmam olduğunu, her alıntıya kaynak gösterdiğimi, alıntı yaptığım tüm çalışmaları kaynakçada belirttiğimi ve Gümüşhane Üniversitesi’nin lisanslı kullanıcısı olduğu intihal yazılım programı ile Lisansüstü Eğitim Enstitüsü’nün belirlediği kısıtlara uygun olarak raporladığımı taahhüt ederim. Tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Gümüşhane Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü arşivinde saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği’nin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

11/06/2025

.....
Ali İhsan KAZAN

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın hazırlanmasında katkı sağlayan, desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen ve her daim yanımda olan herkese en içten teşekkürlerimi sunuyorum.

Öncelikle, tez sürecimin her aşamasında bilgi ve sabrıyla bana rehberlik eden danışman hocam Doç. Dr. Mustafa Barış SOMOĞLU'na en içten teşekkürlerimi sunarım. Tez savunma sınavımda değerli değerlendirmeleriyle katkıda bulunan jüri üyeleri Prof. Dr. Abdullah Bora ÖZKARA ve Prof. Dr. Mustafa KOÇ hocalarıma şükranlarımı iletirim. Ayrıca, fikir alışverişleri ve motivasyonuyla yolumu aydınlatan Öğr. Gör. Adem ALTUNBAŞ hocama teşekkür ediyorum. Çalışmama katkı sağlayan tüm hocalarıma ve emeği geçen herkese gönülden teşekkür ederim.

Hayatım boyunca maddi ve manevi desteğini üzerimden hiç eksik etmeyen, en büyük güvencem olan sevgili aileme; başta babam Alim KAZAN ve annem Peruza KAZAN'a, her daim yanımda olan ablalarım Yasemin BULUT ve Kevser POLAT'a, her koşulda desteğini hissettiren abim Enes KAZAN'a gönülden teşekkür ederim. Varlığınız, gücümün ve azmimin temel kaynağı olmuştur. Ve elbette, hayatımın her anında, iyi günde de kötü günde de yanımda olan, bana moral ve motivasyon aşılayan, sabrıyla, sevgisiyle ve anlayışıyla bu süreci benim için anlamlı ve katlanabilir kılan hayat arkadaşım Nurselin GEMALMAZOĞLU'na sonsuz şükranlarımı sunuyorum.

Tez sürecim boyunca emeği geçen, katkıda bulunan ve yanımda olan herkese tekrar teşekkür ederim.

Ali İhsan KAZAN
GÜMÜŞHANE-2025

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, Spor Bilimleri Fakültesi öğrencilerinin çocukluk çağı travmalarının sporda prososyal ve antisosyal davranışlar üzerindeki etkisini incelemek, aralarındaki ilişkiyi belirlemek ve bu değişkenlerin bazı demografik özelliklere göre farklılaşıp farklılaşmadığını ortaya koymaktır. Araştırma, nicel yaklaşım kapsamında ilişkisel tarama modeli ve anket tekniğiyle yürütülmüştür. Örneklem, 2024-2025 eğitim-öğretim yılında altı devlet üniversitesinin Spor Bilimleri Fakültelerinde öğrenim gören 226'sı kadın (%40.2), 336'sı erkek (%59.8) olmak üzere toplam 562 öğrenciden oluşmaktadır. Veri toplama aracı olarak kişisel bilgi formu, Sporda Prososyal ve Antisosyal Davranış Ölçeği ile Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği kullanılmıştır. Veriler, tanımlayıcı istatistikler, t-testi, ANOVA, korelasyon ve regresyon analizleriyle değerlendirilmiştir ($p=0.05$). Sonuçlara göre, Spor Bilimleri Fakültesi öğrencilerinin prososyal davranış puanları ortalamanın üzerinde; antisosyal davranış ve çocukluk çağı travma puanları ortalamanın altındadır. Davranışsal eğilim olarak değerlendirilen prososyal ve antisosyal davranışlar; cinsiyet, sınıf, spor branşı, gelir, ebeveyn tutumu, spor süresi ve baba eğitimi değişkenlerine göre anlamlı farklılık gösterirken, bazı diğer değişkenlerde fark bulunmamıştır. Çocukluk travmaları da bazı demografik değişkenlere göre farklılık göstermektedir. Ayrıca travmalar, prososyal davranışlarla negatif; antisosyal davranışlarla pozitif yönde anlamlı ilişki göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Antisosyal davranış, Çocukluk çağı travmaları, Davranışsal eğilimler, Prososyal davranış, Spor

SUMMARY

The aim of this study is to examine the effect of childhood traumas on prosocial and antisocial behaviors of the students of the Faculty of Sport Sciences, to determine the relationship between them and to reveal whether these variables differ according to some demographic characteristics. The research was conducted with relational survey model and questionnaire technique within the scope of quantitative approach. The sample consists of a total of 562 students, 226 female (40.2%) and 336 male (59.8%), studying at the Faculties of Sport Sciences of seven state universities in the 2024-2025 academic year. Personal information form, Prosocial and Antisocial Behavior Scale in Sport and Childhood Traumas Scale were used as data collection tools. The data were evaluated with descriptive statistics, t-test, ANOVA, correlation and regression analyses ($p=0.05$). According to the results, the participants' prosocial behavior scores were above average, while their antisocial behavior and childhood trauma scores were below average. Prosocial and antisocial behaviors differed significantly according to gender, class, sport branch, income, parental attitude, sport duration and father's education, while no difference was found in some other variables. Childhood traumas also differ according to some demographic variables. In addition, traumas show a significant negative relationship with prosocial behaviors and a significant positive relationship with antisocial behaviors.

Keywords: Antisocial behavior, Childhood traumas, Behavioral tendencies, Prosocial behavior, Sport

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	III
BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI.....	IV
TEŞEKKÜR	V
ÖZET.....	VI
SUMMARY	VII
İÇİNDEKİLER	VIII
TABLolar DİZİNİ.....	XI
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	XIII
EKLER DİZİNİ.....	XIV
SİMGELER VE KISALTAMALAR DİZİNİ	XV
1. GİRİŞ	1
2. KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ LİTERATÜR	4
2.1. Davranış	4
2.1.1. Sosyal Öğrenme Kuramında Davranış.....	4
2.2. Prososyal Davranış.....	5
2.2.1. Prososyal Davranışın Ana Öğeleri	6
2.2.2. Prososyal Davranış Etkileyen Etmenler.....	6
2.3. Antisosyal Davranış	8
2.3.1. Antisosyal Davranışın Türleri	8
2.3.1.1. Sosyo-Kültürel ve Ekonomik Türler	8
2.3.1.2. Psikolojik Türler.....	9
2.3.2. Antisosyal Davranışların Ussallaştırılması	10
2.4. Sporda Prososyal ve Antisosyal Davranış.....	11
2.5. Ahlak	11
2.5.1. Ahlak ile İlgili Kuramsal Yaklaşımlar	13
2.5.1.1. Kohlberg'in Ahlak Gelişimi Kuramı.....	13
2.5.1.2. Piaget'in Ahlak Gelişimi Kuramı.....	13
2.5.1.3. Gilligan'ın Ahlak Gelişimi Kuramı.....	14
2.5.1.4. Haan'ın Ahlak Gelişimi Kuramı	15
2.5.1.5. Rest'in Ahlaki Gelişim Modeli	15
2.5.1.6. Shields ve Bredemeier'in ahlaki eylem modeli	16
2.5.2. Ahlaktan Uzaklaşma.....	17

2.5.3. Sporda Ahlaktan Uzaklaşma	17
2.5.4. Sporda Prososoyal ve Antisosyal Davranışlar ile Ahlaki Çevre İlişkisi	18
2.6. Travma.....	18
2.7. Çocukluk Çağı Travmaları	19
2.7.1. Çocukluk Çağında Görülen İstismar ve İhmal Türleri.....	20
2.7.1.1. Fiziksel İstismar	22
2.7.1.2. Cinsel İstismar.....	23
2.7.1.3. Duygusal İstismar.....	24
2.7.1.4. Çocukluk Çağında Fiziksel ve Duygusal İhmal.....	24
2.7.2. Çocukluk Çağı Travmalarının Gelişim Üzerindeki Etkisi	25
2.7.3. Çocukluk Çağı Travmalarına Neden Olan Faktörler	26
2.7.4. Çocukluk Çağı Travmalarının Sonuçları.....	28
2.7.4.1. Biyolojik Sonuçlar	28
2.7.4.2. Psikolojik Sonuçlar	29
2.7.4.3. Ailesel Sonuçlar	29
2.7.4.4. Toplumsal Sonuçlar.....	30
2.8. Yurt İçinde Yapılan Çalışmalar.....	31
2.9. Yurt Dışında Yapılan Çalışmalar	34
3. YÖNTEM.....	36
3.1. Araştırmanın Gerekçesi ve Önemi	36
3.2. Araştırmanın Problemi, Amacı ve Alt Amaçları	37
3.3. Araştırmanın Sınırlılıkları	38
3.4. Araştırmanın Varsayımları	38
3.5. Araştırma Modeli	39
3.6. Evren ve Örneklem	39
3.7. Veri Toplama Aracı ve Teknikleri	41
3.7.1. Demografik Bilgi Formu.....	41
3.7.2. Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği	41
3.7.3. Sporda Prososoyal ve Antisosyal Davranış Ölçeği	42
3.8. Verilerin Toplanma Süreci.....	42
3.9. Veri Analizi.....	42
3.10. Etik İlkeler ve Gönüllülük Esası	43
4. BULGULAR.....	44
5. TARTIŞMA.....	72
6. SONUÇLAR VE ÖNERİLER	92

6.1. Sonuçlar.....	92
6.2. Öneriler	95
6.2.1. Araştırma Bulgularına Yönelik Öneriler	95
6.2.2. Gelecekte Yapılabilecek Çalışmalara Yönelik Öneriler	95
KAYNAKÇA	97
EKLER.....	117
ETİK KURUL KARARI.....	124
ÖZGEÇMİŞ	125

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1. Araştırma Grubuna Ait Demografik Bilgilerin Dağılımı	39
Tablo 2. SPADÖ ve ÇÇTÖ Puanları ile İlgili Betimsel İstatistikler	44
Tablo 3. SPADÖ Puanları Cinsiyet Değişkenine Göre T-Testi Sonuçları	45
Tablo 4. ÇÇTÖ Puanları Cinsiyet Değişkenine Göre T-Testi Sonuçları	45
Tablo 5. SPADÖ Puanları Sınıf Değişkenine Göre ANOVA Sonuçları	46
Tablo 6. ÇÇTÖ Puanları Sınıf Değişkenine Göre ANOVA Sonuçları	47
Tablo 7. SPADÖ Puanları Spor Branşı Değişkenine Göre T-Testi Sonuçları	48
Tablo 8. ÇÇTÖ Puanları Spor Branşı Değişkenine Göre T-Testi Sonuçları	48
Tablo 9. SPADÖ Puanları Kardeş Sayısı Değişkenine Göre ANOVA Sonuçları	49
Tablo 10. ÇÇTÖ Puanları Kardeş Sayısı Değişkenine Göre ANOVA Sonuçları	50
Tablo 11. SPADÖ Puanları Gelir Algısı Değişkenine Göre ANOVA Sonuçları	51
Tablo 12. ÇÇTÖ Puanları Gelir Algısı Değişkenine Göre ANOVA Sonuçları	52
Tablo 13. SPADÖ Puanları Anne Yetiştirme Tutumu Değişkenine Göre ANOVA Sonuçları	53
Tablo 14 . ÇÇTÖ Puanları Anne Yetiştirme Tutumu Değişkenine Göre ANOVA Sonuçları	53
Tablo 15. SPADÖ Puanları Baba Yetiştirme Tutumu Değişkenine Göre ANOVA Sonuçları	55
Tablo 16. ÇÇTÖ Puanları Baba Yetiştirme Tutumu Değişkenine Göre ANOVA Sonuçları	56
Tablo 17. SPADÖ Puanları Spor Yapma Yılı Değişkenine Göre ANOVA Sonuçları	58
Tablo 18. ÇÇTÖ Puanları Spor Yapma Yılı Değişkenine Göre ANOVA Sonuçları	58
Tablo 19. SPADÖ Puanları Anne Eğitim Durumu Değişkenine Göre ANOVA Sonuçları	60
Tablo 20. ÇÇTÖ Puanları Anne Eğitim Durumu Değişkenine Göre ANOVA Sonuçları	60
Tablo 21. SPADÖ Puanları Baba Eğitim Durumu Değişkenine Göre ANOVA Sonuçları	61
Tablo 22. ÇÇTÖ Puanları Baba Eğitim Durumu Değişkenine Göre ANOVA Sonuçları	62
Tablo 23. SPADÖ Puanları Aile Yapısı Değişkenine Göre ANOVA Sonuçları	63
Tablo 24. ÇÇTÖ Puanları Çocukluğun Aile Yapısı Değişkenine Göre ANOVA Sonuçları	64
Tablo 25. SPADÖ Puanları Bakım Veren Kişi Değişkenine Göre ANOVA Sonuçları ...	65

Tablo 26. ÇÇTÖ Puanları Çocukluğun Bakım Veren Kişi Değişkenine Göre ANOVA Sonuçları	66
Tablo 27. SPADÖ Puanları Çocukluğun Geçtiği Yer Değişkenine Göre ANOVA Sonuçları	67
Tablo 28. ÇÇTÖ Puanları Çocukluğun Geçtiği Yer Değişkenine Göre ANOVA Sonuçları	67
Tablo 29. SPADÖ ve ÇÇTÖ Korelasyon Sonuçları.....	68
Tablo 30. ÇÇTÖ ve Prososyal Takım Regresyon Sonuçları	69
Tablo 31. ÇÇTÖ ve Prososyal Rakip Regresyon Sonuçları.....	70
Tablo 32. ÇÇTÖ ve Antisosyal Takım Regresyon Sonuçları.....	70
Tablo 33. ÇÇTÖ ve Antisosyal Rakip Regresyon Sonuçları	71

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Davranışın formülü (Güney, 2020).	4
Şekil 2. Sosyal Öğrenme kuramında davranış (Wood ve Bandura,1989).	5
Şekil 3. Kohlberg'in ahlaki gelişim evreleri (Kohlberg ve Hersh, 1977).	13

EKLER DİZİNİ

Ek 1. ÇÇT ve SPAD ölçeklerinin kullanımına ilişkin izin belgeleri.....	117
Ek 2. Demografik Bilgi Formu	119
Ek 3. Sporda Prososyal ve Antisosyal Davranış Ölçeği.....	121
Ek 4. Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği	122

SİMGELER VE KISALTAMALAR DİZİNİ

ANOVA	: Analysis of Variance (Varyans Analizi)
ark.	: Arkadaşları
B	: Regresyon katsayısı (standartsız)
ÇÇTÖ	: Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği
Doç.	: Doçent
Dr.	: Doktor
DSÖ (WHO)	: Dünya Sağlık Örgütü (World Health Organization)
Ed. / ed.	: Editör
F	: F testi istatistiği
FCM	: Four Component Model
Max.	: Maksimum
Min.	: Minimum
n	: Katılımcı sayısı
p	: Anlamlılık değeri
r	: Korelasyon katsayısı
R ²	: Belirleme katsayısı
s.	: Sayfa
sd	: Serbestlik derecesi
SPADÖ	: Sporda Prososyal ve Antisosyal Davranış Ölçeği
Ss	: Standart Sapma
t	: t testi istatistiği
TDK	: Türk Dil Kurumu
vb.	: Ve benzeri
vd.	: Ve diğerleri
$\bar{x}$	: Verilerin ortalaması
β (Beta)	: Standartlaştırılmış regresyon katsayısı

1. GİRİŞ

Spor, insan hayatında 2000 yıldan fazla süredir varlığını sürdürmekte ve zaman içerisinde farklı amaçlar için kullanılmaktadır. İlk zamanlar avlanmak, hayatta kalmak, savaş hazırlıkları gibi sebeplerle kullanılırken; zaman içinde yaşamın gereksinimleri kolaylaştığından eğlence ve oyun amaçlı olarak kullanılmaya başlanmıştır (Tanrıverdi, 2012). Sporda geline son noktada eğlence ve oyun anlayışı hakimiyetini kaybetmiş, sportif olarak başarı elde etmek adına kazanma anlayışı hâkim olmuştur (Yıldırım, 2005). Bu anlayış ise sporda saldırganlığı yaygınlaştırmış sporda ahlaki tutumların yok olmasına sebebiyet vermiştir.

Spor faaliyetlerine katılım, bireylerin takım çalışması, disiplin, empati gibi olumlu sosyal davranışlar geliştirmelerine katkıda bulunabilirken, aynı zamanda rekabet ortamı nedeniyle antisosyal davranışların sergilenmesine de yol açabilir. Özellikle Spor Bilimleri öğrencileri hem akademik hem de pratik anlamda sporla yoğun bir şekilde etkileşim içinde oldukları için bu iki uç davranış türünü sergileme potansiyeline sahiptir. Ahlaki tutum çerçevesinde düşen rakibin kalkmasına yardım etmek, takım arkadaşlarını cesaretlendirmek, diğerlerine yardım etme gibi eylemler sporda prososyal davranışları temsil etmektedir. Engelleyici ahlak çerçevesinde tam tersine rakibi itip-kakma, rakibe zarar vererek kendi lehine fayda sağlama veya takım arkadaşlarıyla kavga etme sporda antisosyal davranışları temsil etmektedir (Kavussanu, 2008; Kavussanu ve Boardley, 2009; Sage vd., 2006). Sporda olumlu davranışların artması olumsuz davranışların azaltılıp sporun kişilik gelişimi destekleyici bir vasıta olarak yansıtmak için spor ahlakına yönelik bir anlayış geliştirilmelidir. Bu sporda sergilenen davranışların altında yatan sebepleri araştırmak ile mümkün olacaktır. Antisosyal davranışlar, bireylerin başkalarının haklarına zarar verme, toplumsal normlara karşı gelme ve empati yoksunluğu sergileme gibi özelliklerle tanımlanır. Bu davranışlar genellikle saldırganlık, suç eğilimleri, dürtüsellik ve sorumsuzluk gibi belirtilerle kendini gösterir. Prososyal davranışlar, başkalarına yardım etme, paylaşma, iş birliği yapma ve empati gösterme gibi olumlu sosyal davranışları ifade eder. Antisosyal ve prososyal davranışların bireylerin toplumsal işlevselliği üzerindeki belirgin etkisi göz önüne alındığında, bu iki davranış kategorisinin gelişimsel belirleyicileri hakkında daha fazla bilgiye ihtiyaç duyulmaktadır. Bu bağlamda kişinin yaşantıları, deneyimleri bu davranışları sergilemesinde ne kadar önemli olup olmadığı araştırılmalıdır. Çocukluk çağı olumsuz yaşantıları, bireylerin erken gelişim döneminde maruz kaldıkları travmatik deneyimlerin bir bütünüdür. Bu deneyimler

arasında fiziksel, duygusal ve cinsel istismar, ihmalkâr ebeveynlik, aile içi şiddet, ebeveyn ayrılığı veya kaybı, madde bağımlılığı ve ekonomik zorluklar gibi faktörler yer almaktadır. Literatürde, çocukluk çağı olumsuz yaşantılarının bireylerin yaşam boyu süren psikolojik, nörobiyolojik ve davranışsal etkilerle ilişkilendirildiği sıkça vurgulanmaktadır. Bu olumsuz yaşantılar, bireylerin bilişsel gelişimini, duygusal düzenleme kapasitelerini ve sosyal bağlanma mekanizmalarını derinden etkileyebilmekte, bu da yaşamın ilerleyen dönemlerinde antisosyal ve prososyal davranışların gelişimine katkıda bulunabilmektedir. Çocukluk dönemi, bireyin gelişme sürecinde kişiliğin oluşmaya başladığı ve ilerleyen dönemlerde sağlıklı, topluma anlaşılan bireyler olarak değerlendirilebilmeleri için gerekli temellerin atıldığı bir dönemdir (Altunpül, 2022). Bu yaşantılar olumsuz şekilde seyir edebilir ve gelişimsel süreci olumsuz etkileyebilir. Hatta çocukluk dönemi travmaları bireylerin yaşamları boyunca sürebilir ve onların psikolojik ve fiziksel sağlıklarını ciddi boyutta etkileyebilir (Şar vd., 2012). Dünya Dünya Sağlık Örgütü'ne (DSÖ) göre, çocukluk dönemi istismarı ve ihmali, bir çocuğun fiziksel, duygusal, psikolojik ya da cinsel olarak zarar görmesine, temel ihtiyaçlarının karşılanmamasına ya da güvenlik hissinin zedelenmesine neden olan kötü muameleleri kapsar. Bu tür durumlara maruz kalan 18 yaş altı bireylerin yaşadığı bu deneyimler, çocukluk çağı travması olarak adlandırılır (DSÖ, 1999). Çocukluk dönemindeki olumsuz deneyimler genel olarak iki ana başlık altında değerlendirilmektedir: istismar ve ihmal. Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ), çocukluk çağı kötü muamelesini dört alt grupta ele alır: fiziksel istismar, duygusal istismar, cinsel istismar ve ihmal (DSÖ, 1999). İhmal, duygusal ve fiziksel olmak üzere iki ana kategoride incelenebilir. İstismar, aktif bir süreç olarak tanımlanırken, ihmal daha çok pasif bir süreç olarak görülmektedir (Simone vd.,2016) Travmatik durumlarla karşılaşan bireyler, alışılmadık ve beklenmedik bir gerçeklikle yüz yüze geldiklerinde bu duruma uygun çözümler üretmekte güçlük çeker. Böyle bir deneyim, kişinin mevcut bilgilerini ve öğrendiklerini sorgulamasına neden olurken, aynı zamanda yeni bir bakış açısı geliştirme gerekliliğini ortaya çıkarır (Terzi, 2024). Eski bilgilerle yeni gerçekler arasındaki uyumsuzluk, bireyin temel psikolojik yapısında değişimlere yol açar ve çevresini algılama biçimini köklü bir şekilde etkiler. Bu süreç literatürde "travmatik milat" olarak tanımlanmaktadır. Yaşanan travmatik olaylar, bireyde yalnızlık, öfke, kaygı, umutsuzluk ve endişe gibi duygusal tepkilere neden olabilir (Bayraktar, 2018). Özellikle çocukluk döneminde yaşanan travmatik milat, bireyin gelişimi açısından daha kritik bir etkiye sahiptir. Çocukluk, bireyin temel dünya görüşünün şekillendiği ve kimlik oluşumunun başladığı bir dönemdir. Bu süreçte yaşanan travmatik olaylar, kişiliğin gelişimini derinden

etkileyebilir. Bu bağlamda kişiliğin gelişimini etkilemesinden olumlu veya olumsuz davranışları ortaya çıkardığı çeşitli araştırmalarda ayrı ayrı ele alınmıştır. Spor Bilimleri Fakültesi öğrencilerinin çocukluk çağı travmalarının sporda antisosyal ve prososyal davranışlarıyla doğrudan ilişkileri incelenmemiştir.

2. KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ LİTERATÜR

2.1. Davranış

TDK'ye göre davranış, tutum, muamele, hareket gibi dıştan gözlemlenebilecek tepkilerin toplamıdır. Organizmanın uyarılar karşısındaki tepkilerinin bütünü olarak da ifade edilmektedir. Davranış çevresel ve kişisel pek çok faktörün etkisiyle şekillenen bir ifade biçimidir. Davranış, bireyin iç ya da dış etkenlere verdiği tepkilerdir. Bu tepkinin meydana gelebilmesi için bir uyarıcının bulunması gereklidir. Davranışın ortaya çıkışını açıklayan bu süreç, Şekil 1'de bir formülasyon olarak gösterilmiştir. (Güney, 2020):

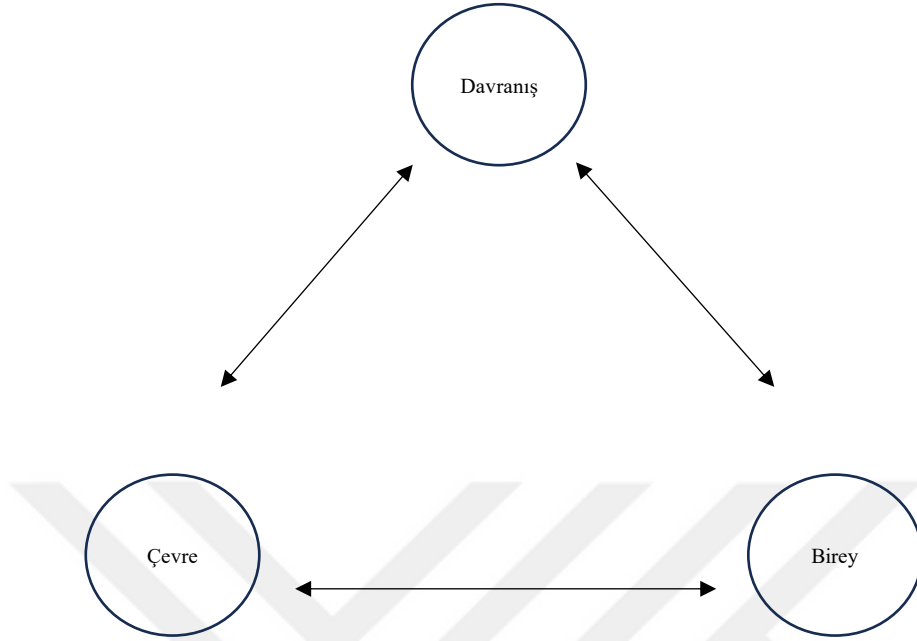

Şekil 1. Davranışın formülü (Güney, 2020).

2.1.1. Sosyal Öğrenme Kuramında Davranış

Bu kuramda davranış karmaşık bir süreç olarak ele alınmış ve davranışın şekillenmesinde sosyal çevrenin önemi vurgulanmıştır. Teoriye göre davranış, bireysel, çevresel ve davranışsal faktörlerin etkileşimi sonucu sosyal bir bağlamda sergilenir ve her faktör diğerinin belirleyicisi olmuştur. İnsanlar ve sosyal çevreler, karşılıklı etkileşim içinde bulunan sistemler olarak değerlendirilir. Sosyo-kültürel çevreler, bireylerin kişilik yapılarının oluşumunda önemli bir rol oynar. Benzer şekilde, kişilik özellikleri de bireylerin yaşadıkları çevre üzerinde belirli bir etkiye sahiptir. Aynı benzerlikte, kişiliğe ilişkin faktörler de bireylerin içinde bulundukları çevre üzerinde belirli bir düzeyde etkili olur (Cervone & Diğerleri, 2001). Çevre ve kişisel özellikler arasında da iki yönlü bir etkileşim vardır. Bu süreçte bireyin, inançları, arzuları ve bilişsel yetenekleri, çevredeki fiziksel yapılar sosyal etkiler tarafından geliştirilir ve şekillendirilir. Bu sosyal etkiler modelleme, öğretme ve sosyal ikna gibi faktörler aracılığıyla duygusal tepkileri tetikleyebilir (Bigge & Shermis, 1999). Son etkileşim davranış ve çevre arasındadır. Bandura, insanların hem çevrelerinin ürünleri hem de üreticileri olduğunu savunur (Bandura, 1989). Bir kişinin davranışı, içinde bulunduğu çevrenin çeşitli yönlerini etkileyecek ve davranış bu çevre tarafından şekillendirilecektir. İnsanlar, birçok farklı olasılığa rağmen, etkileşimde bulundukları insanları ve katıldıkları olayları daha önce öğrendikleri tercihlere ve yeterliliklere göre seçme eğilimindedir. İnsanın davranışı

bireyin çevresini de etkiler. Örneğin; mutlu bir insanın mutlu bir çevre yaratması gibi. Bu yaklaşım Şekil 2’ görselleştirilmiştir.

Şekil 2. Sosyal Öğrenme kuramında davranış (Wood ve Bandura,1989).

2.2. Prososyal Davranış

İnsanlar doğdukları süre itibariyle çevreleriyle iletişim halindedirler ve bu karşılıklı etkileşimin neticesinde belirli norm ve değerleri öğrenirler. Başkalarını mutlu etmek ve fayda sağlamak için sergilenen iş birliği, paylaşım, yardımlaşma ve empati gibi olumlu sosyal davranışlar, bireylerin çevreleriyle sosyal bağlar kurmasına ve bu bağların gelişmesine katkıda bulunur (Hastings vd, 2006). Flouri ve Sarmadi (2016) ise prososyal davranışı, “koruma eğilimi, paylaşma ve diğer insanlara yardım etme gibi özelliklerle tanımlanan bir kişilik özelliği” olarak ifade etmektedir. Hoffman (1982), prososyal davranışları “bireyin kendi çıkarını gözetmeden, başkalarının yararına gerçekleştirdiği yardım veya paylaşım eylemleri” olarak tanımlamaktadır. Krebs (1982,) ise bu kavramı, “bir bireyin, kendi faydasına olan bir durumu gönüllü olarak feda ederek başkalarına yönelik sergilediği davranışlar” şeklinde açıklamaktadır. Genel anlamda, prososyal davranışlar; çevreden herhangi bir ödül beklentisi olmaksızın, başkalarının iyiliği için gönüllü olarak gerçekleştirilen eylemlerdir. Tüm bu tanımlamalardan anlaşıldığı üzere, prososyal davranış kavramının temelinde fedakârlık, paylaşma ve yardımlaşma gibi, bireylerin sosyalleşme süreçlerine zemin hazırlayan olumlu sosyal davranışlar yer almaktadır.

2.2.1. Prososyal Davranışın Ana Öğeleri

Empati: Empati, “başkasının duygusal durumunu deneyimleme” olarak tanımlanır (Rushton, 1984, s. 275) ve bireyin belirli bir durumla ilgili olarak karşısındakinin düşüncelerini kavraması, duygularını hissetmesi ve bu duyguları ona ifade etmesi sürecini içerir (Batson ve ark., 1988). Aynı zamanda empati, hayal gücü kullanılarak bir başkasının his ve düşüncelerini anlama becerisi olarak da tanımlanır (Rogers, 1975).

Sempati: Sempati, empati ile sıkça karıştırılan bir kavram olup, bireyin başka birinin duygusal durumunu veya üzüntüsünü şefkat göstererek onunla paylaşmasıdır (Özbek, 2005). Sempati, kişinin karşısındakine duygusal bir karşılık vermesini gerektirirken, empatide böyle bir zorunluluk bulunmaz. Eisenberg’e (2006) göre sempati, bir başkasının duygusal durumunu anlayarak ona duygusal bir tepki vermeyi, empati ise bu durumu anlayıp daha etkili bir şekilde yanıt vermeyi ifade eder.

Diğerkâmlık (Özgecilik): Krebs (1982), özgeciliği “bir başkasının yararı için kendi çıkarlarından vazgeçmeye gönüllü olma” şeklinde tanımlamaktadır. Eisenberg ve Mussen’e (1997) göre, özgeciliği motive eden unsurlar bazı durumlarda prososyal davranışlardan farklılık gösterir, bu nedenle özgecilik, prososyal davranışlardan ayrı bir kavram olarak değerlendirilmelidir. Özgecilik ile prososyal davranış arasındaki temel ayrım, sergilenen davranışın ardındaki niyet ve amaçta yatmaktadır.

Perspektif Alma: Perspektif alma, bir başkasının ihtiyaçlarını, duygusal durumunu ve yaşadığı zorlukları anlamaya yönelik bir süreç olarak tanımlanır. Empati ve sempati, bir başkasının içinde bulunduğu durumu anladıktan sonra verilen etkili ya da duygusal tepkilerdir. Perspektif alma ise, diğerinin duygusal durumuna uyum sağlama sürecidir (Eisenberg, 2006).

Öz Değer: Öz değer, iyi bir insan olma arzusunu yansıtmaktadır. Staub’a göre, bir kişinin çevresiyle kurduğu ilişkiler yalnızca diğer insanlara yönelik davranışlarını değil, aynı zamanda kendisine karşı sergilediği tutumu da şekillendirmektedir (Karadağ, 2009). Aslında bu alt boyut prososyal davranışların gerçekleştirilmesi esnasında varlığın kendine verdiği değeri ifade etmektedir.

2.2.2. Prososyal Davranışı Etkileyen Etmenler

Prososyal davranışlar oldukça erken yaşlarda gelişime başladığı ve birden çok çevresel ve biyolojik faktöre bağlı olduğu gözlemlenmiştir. Erken yaşlarda gözlemlenen prososyal davranışlar, bireylerin gelişim süreçlerinde büyük bir öneme sahiptir. Araştırmalar, olumlu sosyal davranışların yaşamın ilk yirmi yılında artış gösterdiğini, ancak en önemli gelişimin okul öncesi dönemde gerçekleştiğini ve prososyal

davranışların erken yetişkinlik döneminde kısmen azalmasına rağmen genel olarak artmaya devam ettiğini göstermektedir (Eisenberg vd., 1996). Prososyal davranışların gelişimini etkileyen faktörler arasında yaş, cinsiyet, aile yapısı ve kültürel özellikler yer almaktadır. Cinsiyete bakıldığında araştırmalar, kızların prososyal davranışlar sergileme oranının erkeklere kıyasla daha yüksek olduğunu göstermiştir (Eisenberg, 2015). Diğer faktör olan aile kişinin davranışlarının gelişmesinde en önemli etmen olarak sayılır. Anne ve babanın farklı durumlar karşısında gösterdiği tutumlar, çocukların davranışları üzerinde olumlu ya da olumsuz etkiler yaratabilir. Ebeveynler, çocuklarını topluma uyum sağlayabilen, insanlara sevgi ve saygı duyan bireyler olarak yetiştirmekle birlikte, onların özgüven geliştirmelerine ve kendilerini değerli hissetmelerine de katkı sağlar (Morgan, 2000). Anne-Baba çocukların çevrelerini yanlış davranışları cezalandırarak, doğru davranışları teşvik edip destekleyerek ve aynı zamanda sevgi dolu bir ortam sunarak şekillendirmektedir (Carlo vd., 1999).

Prososyal davranışlar, kültürel faktörlerin etkisiyle şekillense de yalnızca kültüre özgü olmayıp, yaşa bağlı olarak da değişim göstermektedir (Eisenberg, 2006). Bazı çocuklarda bu davranışlar erken yaşlarda kendini gösterirken, bazılarında ise daha ileri yaşlarda ortaya çıkmaktadır. Bu farklılık, çocuğun kişilik özelliklerinden etkilenmektedir. Ayrıca, çocuğun yetiştirilme tarzı, bakım veren kişilerin tutumları ve ev ortamı, bu davranışların ortaya çıkış şeklini belirlemede önemli bir rol oynamaktadır (Uzmen, 2002). Prososyal davranışlara etki eden etmenlerden diğeri olan mizaç, bireyin doğuştan sahip olduğu ve belirli durumlarda ortaya çıkan eğilimlerdir. Korku duygusu yaşayan çocuklar her zaman çekingen olmayabilir; ancak, yeni durumlarla karşılaştıklarında çeşitli uyarıcılar veya disiplin yöntemleri sonucunda korkuya bağlı tepkiler verebilirler. İçe dönük mizaca sahip bireylerin, dışa dönük olanlara bakarak daha güçlü prososyal davranışlar sergilediği görülmektedir (Rothbart, 2007). Diğer bir faktör olan Kültür, bireyin yetiştiği toplumun normlarını, geleneklerini ve göreneklerini kapsayan geniş bir kavramlar bütünüdür. Yetişkinler, çocukluklarından itibaren bu kültürel değerler doğrultusunda şekillenmektedir (Günindi, 2008). Sosyal davranışlar kültürden kültüre farklılık gösterir; çünkü yardımlaşma, iş birliği ve paylaşım gibi eylemler, yaşanan çevrenin gelenekleri, değerleri ve tercihleriyle doğrudan bağlantılıdır (Carlo vd., 2011). Çocuklar, toplumsal olarak kabul edilen sosyal davranışları öğrenebilmek için önce aile ortamında temel bir altyapı kazanır. Daha sonra, okul, mahalle, arkadaş çevresi ve çeşitli ortak etkinliklerde bu davranışları geliştirmeye devam ederler. Farklı kültürler arasındaki benzerlikler ve farklılıklar, çocukların duygusal tepkilerini ve sosyal etkileşimlerini önemli ölçüde etkiler (Trommsdorff vd., 2007).

2.3. Antisosyal Davranış

Antisosyal davranışlar, organizasyona, çalışanlarına veya paydaşlarına zarar verme amacı taşıyan ya da zarar veren tutum ve eylemleri ifade eder (Robinson ve Greenberg, 1998). Başka kişilere zarar verme ya da o niyeti taşıma, karşısındakinden dezavantaj sağlama amacıyla gerçekleştirilen davranışlar şeklinde tanımlanabilir. Bu tür tutumlar genellikle saldırgan davranışlar ya da başkalarının haklarını ihlal eden eylemler biçiminde kendini göstermektedir (Sage vd., 2006). Bu tür davranışlar başka bireylere fiziksel, maddi veya duygusal yollarla zarar verebilecek şekilde olabilir. Tüm bu tanımlamalardan anlaşıldığı üzere, antisosyal davranış kavramının temelinde zarar verme, hak ihlali ve saldırganlık gibi bireylerin sosyalleşme süreçlerini olumsuz etkileyen ve toplumsal uyumu bozan olumsuz sosyal davranışlar yer almaktadır.

2.3.1. Antisosyal Davranışın Türleri

Antisosyal davranışların hem bireysel hem de örgütsel kaynaklı sebepleri vardır. Literatürde antisosyal davranışlara ilişkin yapılan incelemeler, bu tür davranışların temel olarak iki ana grupta toplandığını ortaya koymaktadır.

2.3.1.1. Sosyo-Kültürel ve Ekonomik Türler

Antisosyal davranışların sosyo-kültürel ve ekonomik boyutları incelendiğinde, bu tür davranışların çoğunlukla yaşanan hayal kırıklıklarından, ekonomik krizlerden, işlerin karmaşıklığından, adalet eksikliğinden ve iş hayatındaki normların yetersiz bir şekilde belirlenmiş olmasından kaynaklandığı görülmektedir (Gül, 2006).

Engelleyici Olma ve Yanlış Yönlendirme: Doğru eylemleri engellemeyi amaçlayan yanlış yönlendirme, genellikle bilgi ve belgelerin eksik ya da hatalı iletilmesiyle ilişkilidir. Bu davranış genelde gücü hep kendinde isteyen kişilerin “en iyisi benim” düşüncesinden kaynaklanan davranışlardır (Papatya, 1997).

Ayrımcılık: Ayrımcılık, bireyler arasında eşitlik ilkesine aykırı davranışların tamamını ifade eder (Zhou ve diğerleri, 2022). Ayrımcılık, bir kişinin cinsiyeti, kimliği, milliyeti, etnik kökeni, dini, dili veya cinsel yönelimi nedeniyle sosyal, arkadaşlık ya da iş çevresinden uzaklaştırılması durumudur (Cheung vd., 2016). Ayrımcılık, tutum ve davranışlarla doğrudan bağlantılı bir olgudur. Ayrımcılık, önyargı gibi duygusal ve tutumsal yaklaşımlardan ya da stereotipler gibi bilişsel inanç ve özelliklerden farklılık göstermektedir (Dipboye ve Collella, 2005). Bu çerçevede, önyargı, bireyin karşısındaki kişi ya da grubu tanımadan ona yönelik haksız ve olumsuz bir tavır sergilemesini ifade eder (Ramiah ve diğerleri, 2010).

Kayıрма: Kayırma, resmi sorumlulukların göz ardı edilip duygusal ve geleneksel bağlılıkların öncelikli hale getirilmesiyle ortaya çıkan bir davranış biçimi olarak tanımlanmaktadır (Berkman, 1997).

Yolsuzluk: Geçmişte olduğu gibi günümüzde de yolsuzluk kavramını en açık ve yaygın şekilde tanımlayan kurumlardan biri Dünya Bankasıdır. Dünya Bankası, yolsuzluğu kamu yetkisinin kişisel çıkarlar için kötüye kullanılması olarak ifade etmektedir. Bu tanıma göre, bir kamu görevlisinin rüşvet talep etmesi veya kabul etmesi, kamu görevini suistimal etmek anlamına gelir. Yolsuzluk, yalnızca ırksal, etnik veya dini gruplarla sınırlı olmayıp ülkeler arasında, hatta aynı ülkenin farklı bölgeleri arasında bile önemli derecede farklılık gösterebilmektedir (Berkman, 1997)

Rüşvet: Rüşvet karşılıklı gelişen bir olgudur. Bir yanda görevliler tarafından elde edilen maddi kazançlar bulunurken, diğer yanda çıkar sağlanan kişi veya gruplara ayrıcalıklı muamele yapılarak menfaat temin edilmesi durumu söz konusudur (Berkman, 1997).

Yaranma ve Yakınlığı Kullanma: Yaranma, bireylerin, başkalarını etkilemek amacıyla olumlu bir imaj sergileyerek onlara hoş görünme çabasıdır. Yaranma, bireylerin güç sahipleriyle ya da karar vericilerle daha iyi ilişkiler kurmaya çalışırken kullandıkları bir stratejidir (Lamberton ve Minor, 1995). Yaranma genellikle iyi niyet içeriyormuş gibi görünse de kendi çıkarları ve huzurun bozulmaması için ortaya çıkan bir davranıştır.

Yobazlık ve Bağnazlık: Türkçemizdeki yobaz sözcüğü halk arasında “kaba, saba” anlamına gelmektedir. Yobaz başkalarına baskı uygulamaya çalışan veya bir düşünceye, inanca aşırı derecede bağlı olan kişi olarak tanımlanabilir. "Bağnaz" ise, bir düşünceye veya inanca aşırı derecede tutunarak, farklı görüşlere tamamen kapalı kalan kişiyi ifade eder. Modernizmle birlikte, "bağnaz" terimi, modernizme ayak uyduramayan, geleneksel düşüncelerine sıkı sıkıya bağlı kalarak, giderek "eski" veya geleneksel olmayan görüşlere ve bu görüşleri savunanlara karşı agresifleşen kişilere atfedilmeye başlandı (Andreas Tietz, 2002).

2.3.1.2. Psikolojik Türler

Bencillik: Türk Dil Kurumu'na göre bencillik, yalnızca kendi yararını herkesin çıkarından üstün tutan ve sürekli olarak sadece kendi menfaatini düşünen bir tutumdur (TDK, 2019). Bencillik, bireyin her durumda yalnızca kendi çıkarlarını gözetmesi, başkalarının ihtiyaç ve haklarını hiçe sayarak yalnızca kendi menfaatini ön planda tutması olarak tanımlanır (Cullen, Victor ve Bronson, 1993; Victor ve Cullen, 1988; Parboteeah

ve Victor, 2003). Bu durumda, birey tüm davranışlarını kendi çıkarlarına göre şekillendirir ve maksimum düzeyde kendisini önceler (Agarwal ve Malloy, 1999).

Yıldırma (Mobbing) ve Korkutma: İngilizce'de "mobbing" terimi, "mob" kökünden türemiştir. "Mob" kelimesi, hukuka aykırı bir şekilde şiddet uygulayan bir grup ya da "çete" anlamına gelir. Eylemsel bir kavram olarak "mobbing" ise, duygusal baskı, çevreleme, toplu şekilde saldırma, huzursuz etme ya da sıkıntıya sokma anlamlarını taşımaktadır (Webster's New World Dictionary, s.870). Üst veya aynı statüye sahip insanların başkalarını kontrol altına almak için yaptıkları yasa dışı meydan okuma olarak tanımlanabilir.

İşkence: İşkence, örgüt üyelerinin, kendi görüş ve inançlarına karşı çıkan birey veya gruplara fiziksel ve psikolojik olarak zarar verme amacıyla uyguladıkları eziyet olarak tanımlanabilir (Köknel, 1996).

Şiddet ve Baskı: Dünya Sağlık Örgütü (WHO), şiddeti, "fiziksel güç veya otoritenin, kasıtlı olarak bir tehdit ya da gerçek eylem olarak bir başkasına uygulanması sonucu, o kişide yaralanma, ölüm veya psikolojik zarar meydana getirme ya da bu tür bir zarar verme olasılığı" olarak tanımlamaktadır.

Bedensel ve Cinsel Taciz: Bedensel ve cinsel taciz, şiddetin bir biçimidir. Genellikle, özel yaşamlarında başarısızlıklar yaşayan bireylerin, kendilerinden daha güçsüz kişilerle karşılaştıklarında yansıttıkları ve bastırdıkları duygular sonucu sergiledikleri etik dışı davranışlardır (Gözütok, 1993). Cinsel taciz ise, kişilerin cinsiyet veya yaş fark etmeksizin, laf atma gibi sözlü tacizlerden, ırza geçme gibi fiziksel saldırılara kadar uzanan bir dizi etik dışı davranışı tanımlar.

Dogmatik Davranma: Dogmatik davranış, daha önceden doğru olan bir kavramın doğruluğunu kaybetmiş olsa bile ona bağlı kalarak yenilenmeyi engellemektir. Türk Dil Kurumu'na göre; çeşitli öğretileri ve asla değişmeyeceği kabul edilen mutlak değerleri benimseyen, bu bilgilerin değişmez hakikatler olduğuna inanarak, bu konuların incelenmesi, tartışılması ya da araştırılması gerekmediğini savunan bir yaklaşım.

2.3.2. Antisosyal Davranışların Ussallaştırılması

Antisosyal davranışların ussallaştırılması, birbiriyle bağlantılı adımlardan oluşan önemli bir süreci içermektedir. Bu tür davranışlar birçok toplumsal sorunun kaynağını oluşturmaktadır. Özellikle, etik ilkelerin toplumsal refahı amaçlayarak belirlediği kuralların, aynı toplumun üyeleri tarafından ihlal edilmesi, çeşitli toplumsal problemlerin çözümüne yönelik araştırmalara konu olmuştur. Antisosyal davranışların ussallaştırılmasının amacı, antisosyal davranışları bireyler veya gruplar üzerinden değil,

örgütün bütünü açısından doğru kabul edilecek bir biçime uyarlamaktır (Steinberg ve Austern, 1996). Antisosyal davranışlar sergileyen bireyler için, özellikle çocukluk ve gençlik dönemlerinde, gelecekte suç işlemelerini önlemek adına sağlanacak psiko-sosyal desteğin zamanında verilmesi büyük önem taşımaktadır (Loeber ve Dishon, 1983).

Antisosyal davranış riski taşıyan özellikle genç bireyler için, bu risk faktörlerinin belirlenmesi, antisosyal eğilimlerin nasıl önlenebileceğini daha iyi anlamaya yardımcı olacaktır. Bu gençlerin maruz kaldığı risk seviyelerinin tespit edilmesi hem genel hem de özel eğitim ortamlarında çözüm önerileri sunarak daha etkili müdahalelerin geliştirilmesine olanak tanır. Aynı zamanda, suçluluğu ve antisosyal davranışları önlemeye yönelik müdahaleler, bireylerin öğrenme gereksinimlerine daha özel ve uyumlu hale getirilebilir (McCrystal ve McAloney, 2011).

2.4. Sporda Prososyal ve Antisosyal Davranış

Spor, sosyal bağlam açısından ahlaki davranışları anlamak için uygun bir zemin sunar. Rekabete dayalı sporların her seviyesindeki sporcular hem takım arkadaşları hem de rakipleriyle etkileşim kurma fırsatı bulurlar. Bu etkileşimler sonucunda, sporcular farklı olumlu veya olumsuz sosyal ve ahlaki davranışlara maruz kalabilir ya da bu tür davranışları başkalarına karşı sergileyebilirler (Kavussanu ve Roberts, 2001; Shields ve Bredemeier, 1995). Spor ortamında prososyal davranış, rakiplere veya takım arkadaşlarına destek olma ve onları moral açısından güçlendirme eylemleriyle ifade edilir. Bu bağlamda, sahada düşen bir rakibe yardım etmek, takım arkadaşına cesaret verici sözler söylemek, sakatlanan bir oyuncunun tedavi edilmesine olanak tanımak için oyunu durdurmak ya da eksik ekipmanını paylaşmak gibi davranışlar, sporun fair play ruhunu yansıtan örnekler arasında yer alır (Eisenberg ve Fabes 1998). Spor ortamında antisosyal davranışlara da rastlanabilir ve bunlar farklı şekillerde ortaya çıkabilir. Özellikle rakibe zarar vermeyi veya onu dezavantajlı duruma düşürmeyi amaçlayan agresif tutumlar, bu tür olumsuz davranışlara örnek olarak gösterilebilir (Kavussanu, 2006).

2.5. Ahlak

Türk dil kurumuna göre ahlak; bir toplum içinde kişilerin uymak zorunda oldukları davranış biçimleri ve kuralları olarak tanımlanmaktadır. Bernard ve Joshua'ya (2020) göre, ahlak kavramı için tüm ahlaki araştırmalara uyabilecek tek bir tanım bulunmamaktadır. Bunun sebebi, ahlakın betimsel ve normatif olmak üzere iki farklı geniş anlam içermesidir. Daha spesifik bir ifadeyle, ahlak terimi bir toplum veya topluluk

tarafından belirlenen davranış kuralları ya da evrensel olarak kabul gören rasyonel düşünce kalıplarıyla şekillenebilir. Bu kurallar farklı bakış açılarına dayanarak ortaya konulsa da sonuçları iyi veya kötü, doğru veya yanlış şeklinde değerlendirilebilir. Oral ve Çoban (2020), ahlak ve etik kavramları arasındaki farklılığı şu şekilde açıklamaktadır: Ahlak, bireylerin ve toplumların benimsediği davranış kurallarını ifade ederken, etik daha çok bu kuralların felsefi olarak incelenmesi ve ideal insan karakteriyle ilişkili ilkelerin değerlendirilmesini içerir. Başka bir ifadeyle, ahlak bireysel ve toplumsal değer yargılarına dayanır ve bu yargılar zamanla bireyler ve toplumlar arasında değişkenlik gösterebilir. Etik ise belirli bir eylemi genel ilkeler çerçevesinde ele alarak değerlendiren ve akademik bir disiplin olarak inceleyen bir alan olarak öne çıkar.

Bu bağlamda, ahlak ve etik kavramları birbirinden farklı anlamlar taşısa da birbirleriyle yakından ilişkilidir. Cevizci (1999), felsefe sözlüğünde ahlakı, mutlak anlamda iyi olduğu düşünülen veya belirli bir yaşam anlayışından doğan davranış kurallarının bütünü olarak tanımlamaktadır. Ayrıca, bireylerin benimsediği, yaşamlarına yön veren ve onlara rehberlik eden ilke ve kurallar topluluğu olarak da ele alınmaktadır.

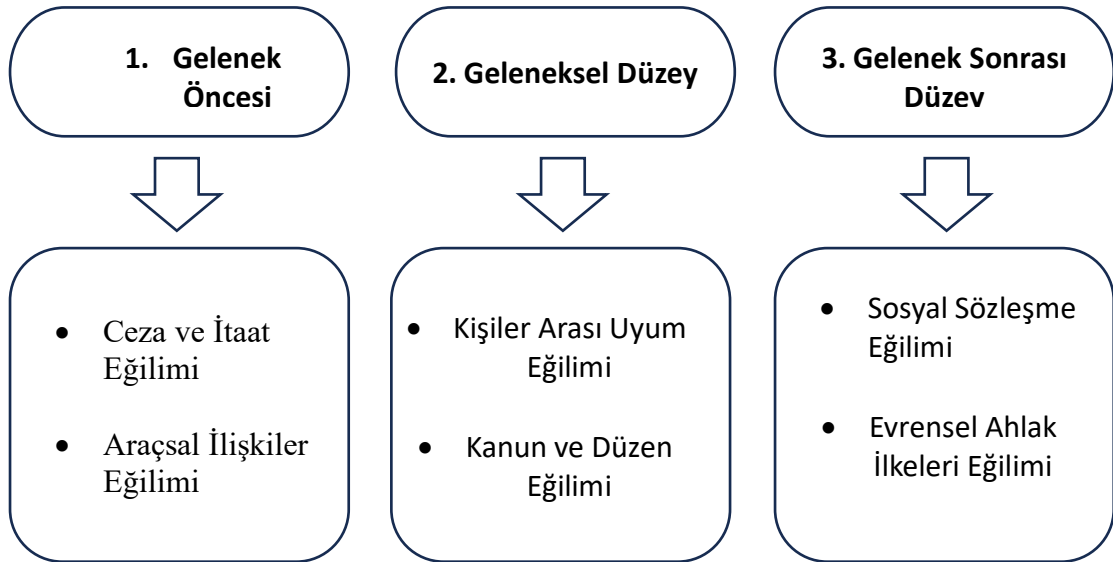
Ahlaki gelişim süreci, bireylerin toplumda uygun davranışları sergileyebilmek için değerleri, normları ve kuralları öğrenme, içselleştirme ve uygulama aşamalarını kapsar (Senemoğlu, 2012). Ahlak gelişimi farklı kuramsal bakış açılarıyla ele alınmıştır. Psikanalitik kuram, ahlaki gelişimi inceleyen ilk teorilerden biri olup, bu alandaki önemli katkılar Sigmund Freud ve Erik Erikson'a aittir (Turiel, 2006). Bu kuramda, içgörü ve bilinçdışı etmenlerin önemi vurgulanmakta olup, toplumsal normlar ve ahlaki değerlerin açıklanması noktasında bazı sınırlamalar bulunmaktadır. B. F. Skinner ise davranışçı kuram çerçevesinde ahlaki gelişimi açıklamıştır. Bu yaklaşıma göre, ahlaki davranış çevresel uyarıcılara verilen tepkiler aracılığıyla öğrenilir; yani, öğrenilmiş bir tepki olarak kabul edilir (Driscoll, 2013). Bandura'nın sosyal öğrenme kuramı ise çevresel etkileri göz önünde bulundurarak, model almanın ve gözlemin ahlaki gelişim üzerindeki etkisini inceler (Bandura, 1976). Davranışçı ve sosyal öğrenme yaklaşımlarının ahlaki gelişimi ele alış biçimi, içsel düşünce ve değerlerin göz ardı edildiğini göstermektedir. Piaget ve Kohlberg gibi bilişsel öğrenme kuramcıları, ahlaki gelişimi bilişsel yetenekler ve düşünsel süreçlerin gelişimiyle ilişkilendirerek incelemişlerdir. Bu yaklaşımlarda, davranıştan çok ahlaki yargılar ve düşünme biçimlerinin önemi vurgulanmaktadır (Kohlberg, 1981; Shaffer, 2008).

2.5.1. Ahlak ile İlgili Kuramsal Yaklaşımlar

Ahlak ile ilgili çeşitli kuramsal yaklaşımlar, bireylerin ahlaki değerler ve normlara nasıl ulaştıkları ve bunları nasıl içselleştirdikleri konusunda farklı bakış açıları sunar. Bu yaklaşımlar arasında en yaygın olanlar şunlardır:

2.5.1.1. Kohlberg'in Ahlak Gelişimi Kuramı

Kohlberg'e göre ahlak, hak-haksızlık, doğru-yanlış ve iyi-kötü gibi konularda bilinçli bir şekilde yargılama yapmayı, kararlar almayı ve bu kararlar doğrultusunda davranmayı gerektiren bilişsel bir yapıdır. Başka bir ifadeyle, Kohlberg ahlakı, bireyin kendi belirlediği, ancak evrensel ilkelerle uyumlu olan normlara göre yargılama, karar verme ve bu doğrultuda davranma yeteneği olarak tanımlar (Kohlberg, 1968/1995). Bireylerin ahlaki davranışlarını ve yargılarını şekillendiren süreçler ve nedenler, onların ahlaki bakış açılarını ortaya koyar (Duska ve Whelan, 1975). Kohlberg, bireylerin akıl yürütme süreçlerinin ve karşılaştıkları ikilemlerin, evrensel ahlaki değerlerle şekillendiğini belirtmiştir. Bu değerler arasında cinsiyet, özgürlük, eşitlik, doğruluk, yaşam hakkı, hukuk ve adalet gibi unsurlar yer alır. Kohlberg'e göre, bir ahlaki tercih, bu değerler arasında, bazen ikisinin veya daha fazlasının çatışmasıyla yapılan seçimleri içerir (Kohlberg, 1975). Kohlberg'in ahlaki gelişim evreleri üç genel ölçüt ile tanımlanmaktadır (Kohlberg ve Hersh, 1977):

Şekil 3. Kohlberg'in ahlaki gelişim evreleri (Kohlberg ve Hersh, 1977).

2.5.1.2. Piaget'in Ahlak Gelişimi Kuramı

Piaget, çalışmalarında çocukların ahlaki yargılarının bilişsel temellerini, toplumsal kurallara karşı tutumlarını ve doğru-yanlış anlayışlarını incelemiştir. Araştırmaları

sonucunda ahlaki gelişimi iki temel düzeye ayırmıştır: Ahlaki realizm ve otonom ahlaktır. (Piaget, 1948). Ahlaki realizm düzeyinde kurallar, yetişkinler tarafından belirlenmekte ve bu kurallara uyulmaması durumunda çeşitli yaptırımlar uygulanmaktadır (Lapsley, 2006). Bu aşamada, çocuklar yetişkin otoritesine ve onların koyduğu kurallara koşulsuz saygı duyarlar (Lapsley, 2006). Hatalar, cezalar doğrultusunda değerlendirilirken, kurallara uyumun temel motivasyonu cezalardan kaçınmaktır (Piaget, 1948). Otonom ahlak da ise; aşamasında çocuk, doğru ve yanlış kendi bakış açısına göre değerlendirerek bireysel kararlar alır ve bu doğrultuda hareket eder (Çiftçi Arıdağ, 2007). Bu süreçte çocuk, kuralları dışsal bir otoritenin belirlediği değişmez ilkeler olarak görmekten ziyade, kendi mantıksal çıkarımları doğrultusunda içselleştirir. Hata ve ceza arasındaki ilişkiyi sorgulama eğiliminde olurken, eşitlik ve adalet kavramları otoritenin önüne geçer (Piaget, 1948). Bu aşamada ahlaki değerlendirmelerde esas alınan unsur, davranışın sonucundan çok, arkasındaki niyettir (Lapsley, 2006). Piaget'e göre, bir çocuğun heteronom ahlak anlayışından otonom ahlak düzeyine ulaşabilmesi, bilişsel gelişiminin ilerlemesi, akranlarıyla eşit ilişkiler kurarak sosyal etkileşimlerini artırması ve yetişkin otoritesi karşısındaki edilgenlik hissini aşabilmesi ile mümkündür (Çiftçi Arıdağ, 2007).

2.5.1.3. Gilligan'ın Ahlak Gelişimi Kuramı

Carol Gilligan, ahlaki gelişim kuramlarına eleştirel bir bakış açısı getiren önemli kuramcılardan biridir. Harvard Üniversitesi'nde profesör olarak görev yapan Gilligan, Erikson, Piaget ve Kohlberg'in çalışmalarından etkilenmiş olsa da, geleneksel gelişim kuramlarının erkek merkezli bir bakış açısına sahip olduğunu vurgulamıştır. Freud'dan itibaren gelişim psikolojisinin büyük ölçüde erkeklerin deneyimlerine dayandırıldığını eleştiren Gilligan, yaptığı araştırmalarla ahlaki gelişimin cinsiyetler arasında belirgin farklılıklar gösterdiğini ortaya koymuştur (Austrian, 2008). Üniversite öğrencileriyle gerçekleştirilen ilk araştırmada, bireylerin ahlaka ve benlik algısına dair görüşleri ele alınarak ahlaki ve kimlik gelişim süreçleri analiz edilmiştir. Hamile kadınlarla yürütülen ikinci çalışmada ise ahlaki düşünceler ile yaşanan deneyimler arasındaki bağlantı incelenmiştir. Son araştırmada ise bireylerin ahlaki çatışmalar, seçim süreçleri ve varsayımsal ahlaki ikilemler karşısındaki tutumları üzerine veriler toplanmıştır (Gilligan, 2017). Gilligan, çalışmalarının sonucunda ahlaki kararları ve ilişkisel çatışmaları anlamak adına iki temel ahlaki yönelim belirlemiştir: adalet etiği ve bakım etiği (Gilligan, 1977, 1993). Erkeklerin genellikle bireysel haklar ve adalet ilkeleri çerçevesinde şekillenen bir ahlaki bakış açısına sahip olduğunu öne sürerken, kadınların ise ilişkisel bağlara ve başkalarına duyarlılığa dayalı bir bakım etiğini benimsediğini savunmaktadır (Gilligan,

1977, 1993). Bakım etiğinde ahlaki değerlendirmeler, kişiler arası ilişkiler ve başkalarına zarar vermemeyi önceleyen bir duyarlılık temelinde şekillenir. Bu yönelim, bağ kurma, empati ve sorumluluk gibi değerleri merkeze alarak bireylerin ahlaki kararlarını içinde bulundukları bağlama göre şekillendirmelerine olanak tanır. Buna karşılık, adalet etiğinde ise bireylerin hakları, kurallar ve evrensel ilkeler ön planda olup, ahlaki yargılar daha çok soyut adalet kavramları doğrultusunda oluşturulmaktadır (Gilligan, 1993).

2.5.1.4. Haan'ın Ahlak Gelişimi Kuramı

Bilişsel gelişim kuramcılarının biri olan Haan, bireylerin günlük yaşamlarında karşılaştıkları ahlaki çatışmaları nasıl ele aldıkları ve bu çatışmaları çözme biçimlerinin ahlaki gelişimlerine nasıl katkı sağladığı üzerine odaklanmıştır (Haan, 1978; 1985).

Haan, ahlaki gelişimi üç temel kavram çerçevesinde ele almaktadır:

Ahlaki Denge (Moral Balance): Bireyin hakları ve sorumlulukları arasındaki temel dengeyi ifade eder. Ahlaki denge, bireylerin hak, ayrıcalık ve sorumluluklara eşit derecede saygı göstermesiyle sağlanır. Ancak bu unsurların her zaman aynı anda gerçekleşmesi zorunlu değildir (Haan, 1977).

Ahlaki Diyalog (Moral Dialogue): Ahlaki denge bozulduğunda bireyler, doğrudan ya da dolaylı yollarla, sözel veya sözel olmayan iletişim biçimleri aracılığıyla bu dengesizliği gidermeye çalışırlar. Ahlaki diyalog, bireyler arasındaki müzakere sürecini ifade eder ve ahlaki gelişimin ilerlemesinde önemli bir rol oynar (Haan, 1985).

Ahlaki Düzeyler (Moral Levels): Bireyin ahlaki gelişimi, ego merkezli bir bakış açısından evrensel etik ilkeler temelinde şekillenen bir anlayışa doğru ilerler. Bu süreç, bireyin ahlaki olgunluğa ulaşmasını sağlayan üç aşamadan oluşur: özümseme (mevcut ahlaki yapıların korunması), uyumsama (yeni deneyimlerle ahlaki yapının esnetilmesi) ve dengeleme (farklı ahlaki yönelimlerin bütünleştirilmesi). (Haan, 1985).

Haan'ın bu modeli, bireylerin ahlaki karar alma süreçlerini ve toplumsal etkileşimler yoluyla ahlaki gelişimlerini nasıl şekillendirdiklerini açıklamaktadır.

2.5.1.5. Rest'in Ahlak Gelişim Modeli

Rest (1984, 1994), biliş, duygu, davranış ve kişilik özelliklerini bir araya getirerek Ahlaki Davranışın Dört Bileşenli Modelini (Four Component Model of Moral Behavior - FCM) geliştirmiştir. Bu model, bireyin ahlaki karar alma ve davranış süreçlerini açıklayan dört temel bileşenden oluşmaktadır. Modelin her bir bileşeni, yalnızca tek bir kuramsal yaklaşıma dayanmamakta; aksine, farklı psikolojik kuramların çeşitli

unsurlarını içerecek şekilde yapılandırılmıştır (Rest, 1994). Bu dört temel bileşen şunlardır:

Ahlaki Hassasiyet (Moral Sensitivity): Bireyin ahlaki bir durumla karşılaştığında, bu durumun ahlaki bir boyut taşıdığını fark etmesi ve olası sonuçlarını değerlendirebilme kapasitesidir.

Ahlaki Yargı (Moral Judgment): Bireyin, hangi eylemin ahlaki açıdan en uygun olduğunu belirleme sürecidir. Bu süreç, bireyin ahlaki ilkeler çerçevesinde akıl yürütmesini ve etik değerlendirmelerde bulunmasını içerir.

Ahlaki Motivasyon (Moral Motivation): Ahlaki olarak doğru kabul edilen davranışın, birey için diğer çıkarların ve kişisel hedeflerin önüne geçmesini sağlayan güdüleyici unsurdur.

Ahlaki Karakter (Moral Character): Bireyin, ahlaki bir kararı eyleme dökebilmesi için gerekli iradeye ve kişilik özelliklerine sahip olmasını ifade eder. Ahlaki karakter, bireyin değerlerine bağlı kalmasını ve etik ilkelere uygun hareket etmesini sağlayan direnç ve kararlılığı içerir.

Rest'in bu modeli, bireylerin ahlaki karar alma sürecini çok boyutlu bir perspektifle ele alarak, ahlaki davranışın bilişsel, duygusal ve kişilik temellerini bütüncül bir yaklaşımla açıklamaktadır.

2.5.1.6. Shields ve Bredemeier'in ahlaki eylem modeli

Bredemeier ve Shields (1994), Rest'in (1984) Dört Bileşenli Modelinden hareketle, spor ve fiziksel aktivite bağlamında ahlaki karar alma sürecini daha kapsamlı ve uygulanabilir hale getiren 12 Bileşenli Modeli geliştirmiştir (Bredemeier & Shields, 1994; Shields & Bredemeier, 2007). Bu model, bireyin ahlaki eyleme geçmeden önce birbiriyle bağlantılı dört temel süreci tamamladığını öne sürmektedir. Bu süreçler şu şekilde tanımlanmaktadır:

Durumu ve Olası Eylemleri Değerlendirme: Birey, içinde bulunduğu durumu analiz ederek, farklı eylem olasılıklarını göz önünde bulundurur ve ahlaki bir değerlendirme yapmaya hazırlanır.

Ahlaki Yargıya Ulaşma: Birey, mevcut seçenekleri etik açıdan değerlendirerek, hangi eylemin ahlaki olarak en uygun olduğunu belirler.

Değerler Doğrultusunda Karar Verme: Birey, kendi değerleri doğrultusunda bir seçim yapar. Bu seçim ahlaki bir eylem yönünde olabileceği gibi ahlak dışı bir davranış da içerebilir.

Karar Verilen Davranış Uygulama: Birey, niyetlendiği eylemi gerçekleştirerek ahlaki karar sürecini tamamlar.

Bredemeier ve Shields'in modeli, özellikle spor ortamında bireylerin ahlaki gelişimini anlamak ve bu süreçlerin nasıl şekillendiğini analiz etmek için geliştirilmiştir. Bu model, bireyin sadece bireysel ahlaki yargılar doğrultusunda değil, aynı zamanda sosyal çevrenin etkisiyle de ahlaki kararlar aldığını vurgulamaktadır.

2.5.2. Ahlaktan Uzaklaşma

İnsanlar, ahlaki olarak sakıncalı davranışlar sergilediklerinde, suçluluk duygularını bastırmak için çeşitli yollar izlemektedir. Bandura (1991), bu durumu sekiz tane ahlaktan uzaklaşma mekanizması olarak tanımlamıştır. Bu mekanizmalar, bireyin etik dışı davranışlarını zihinsel olarak yeniden çerçevelemesine, kişisel sorumluluğunu azaltmasına ve eylemlerinin olası olumsuz sonuçlarını küçümsemesine olanak tanır. Bu sayede birey, içsel çatışma yaşamadan ahlaki sınırları aşan davranışlarda bulunabilir. Bu mekanizmalar; meşrulaştırma, etiketleme, kıyaslama, sorumluluğu üstlenme, sorumluluğu yayma, çarpıtma, insandışılama, suça dayanak oluşturma olarak sıralanmaktadır.

2.5.3. Sporda Ahlaktan Uzaklaşma

Bireyler, ahlaktan uzaklaşma olarak tanımlanan sekiz mekanizmadan birini veya birkaçını kullanarak, ahlaki öz yaptırımları etik açıdan sakıncalı davranışlardan ayırtabilirler. Bu durum, aynı ahlaki standartlara sahip bireylerin farklı davranış biçimlerini benimsemelerine olanak tanımaktadır. Ahlaktan uzaklaşma mekanizmaları, bireylerin zarar verici davranışlarını ve bunların sonuçlarını bilişsel olarak yeniden yapılandırmalarını sağlayarak, etik dışı eylemlerini meşrulaştırmalarına yardımcı olur (Bandura, 1991, 1999). Corrion vd. (2009) Fransız sporcularla nitel bir geliştirme çalışması yürütmüş, sporculara rekabetçi ortamda zarar verici davranışlara başvurma nedenleri sorulmuştur. Mülakatlardan elde edilen sonuçlar, ahlaktan uzaklaşmanın iki ana grupta yoğunlaştığını belirlemiştir: Rakibe zarar vermeye çalışma, kötü söz, oyun kurallarına aykırı davranışlarda bulunma ve bu büyümeyi sürdürme ve küçülmeme. Çalışma, Bandura'nın (1991) sorumluluğu kaydırma, sorumluluğu dağıtma, suçu haklı çıkarma, örtmeceli etiketleme ve sonuçları çarpıtma gibi zararın haklı çıkarılmasında abonelik yoluyla yeniden üretildiğini ortaya koymuştur. Benzer bir nitel çalışmada, futbol oyuncularının antisosyal davranış sergilerken çoğunlukla ahlaki gerekçelendirme ve sorumluluğu kaydırmaya başvurdukları belirlenmiştir (Tractlet vd., 2011).

2.5.4. Sporda Prososyal ve Antisosyal Davranışlar ile Ahlaki Çevre İlişkisi

Sporcuların takım arkadaşları ve antrenörler tarafından sergilenen ahlaki davranışlar (prososyal ve antisosyal), sporcuların davranışlarını şekillendirmede önemli bir rol oynamaktadır (Bredemeier ve Shields, 1994). Ahlaki atmosfer ile prososyal ve antisosyal davranışlar arasındaki ilişki, özellikle erken dönem çalışmalarda antisosyal davranışlar üzerine odaklanılarak incelenmiştir. Spor ortamında antisosyal davranışlar, rakibe veya takım arkadaşına yönelik fiziksel müdahaleler (itme, saldıma gibi), sözlü taciz, rakibi dezavantajlı duruma düşürmeye yönelik hileli davranışlar ve benzeri saldırgan eylemleri kapsamaktadır (Kavussanu, 2012). Stephens ve Bredemeier (1996), kız futbolcular üzerinde yaptıkları çalışmada, sporcuların ahlaki atmosfer algılarını ve saldırgan davranış eğilimlerini, ahlaki ikilemler içeren senaryolar aracılığıyla incelemişlerdir. Araştırma sonucunda, sporcuların takım arkadaşlarından algıladıkları ahlaki atmosferin, saldırgan davranış sergileme olasılıklarıyla anlamlı bir şekilde ilişkili olduğu bulunmuştur. Stephens (2000), bu çalışmayı genişleterek hem kız hem de erkek futbolcular üzerinde uygulamış ve benzer sonuçlara ulaşmıştır. Bu çalışmada, sporcuların takım arkadaşlarından algıladıkları ahlaki atmosferin, saldırgan davranışlarla ilişkili olduğu doğrulanmıştır. Stephens (2001), kız basketbolcularla gerçekleştirdiği bir başka çalışmada ise hem takım arkadaşlarından hem de antrenörlerden algılanan ahlaki atmosferin, saldırgan davranışlarla olan ilişkisini incelemiştir. Çalışma sonucunda, kız basketbolcuların saldırgan davranış eğilimlerinin, takım arkadaşlarının davranışlarına ilişkin algıları ve antrenörlerinin rakibi yaralama yönündeki talepleriyle ilişkili olduğu ortaya konmuştur. Diğer bir deyişle, ahlaki atmosferin, sporcuların saldırgan davranışlar sergileme eğilimlerini yordadığı tespit edilmiştir (Stephens, 2001). Bu bulgular, spor ortamında algılanan ahlaki atmosferin bireylerin etik dışı davranışlar sergileme olasılığını önemli ölçüde etkilediğini göstermektedir. Takım arkadaşları ve antrenörler gibi sosyal çevrenin, bireylerin saldırganlık eğilimlerini şekillendirmede kritik bir rol oynadığı söylenebilir. Özellikle, sporcuların içinde bulundukları ortamın ahlaki yapısına yönelik algılarının, kendi davranışlarını nasıl yönlendirdiği göz önüne çıkarmaktadır.

2.6. Travma

İnsanlığın en eski metinlerine bakıldığında, savaşlar, felaketler, acı kayıplar ve ağır ruhsal sarsıntılar gibi olaylardan sıklıkla bahsedildiği görülmektedir. Bu tür trajik olayların insan bedenini, zihnini ve ruhsal yapısını nasıl etkilediği ise günümüzde hala tartışılan önemli bir konudur. Travma kavramı, kullanıldığı bağlama ve anlama göre

farklılıklar göstermektedir. Kelimenin kökeni Eski Yunanca'ya dayanmakta olup 'yara' veya 'yaralanma' gibi anlamlar taşımaktadır. Tıp literatüründe travma, vücudun doğal savunma mekanizmalarını bozan ve iyileşmek için tıbbi müdahale gerektiren ciddi fiziksel yaralanma ve şok durumunu ifade etmektedir. Psikolojik travma ise, bir olayın bireyin psişik bütünlüğünü ve iyi oluşunu koruma kapasitesini aşarak, ruhsal dengede bozulmaya yol açan bir durum olarak tanımlanmaktadır (Cloitre vd., 2006).

Yapılan araştırmalar, ruh sağlığı hizmeti alan bireylerin deneyimlediği başlıca travmatik olay türlerini ortaya koymuştur. Bu olaylar arasında çocuk istismarı, toplu kişilerarası şiddet, doğal afetler, geniş ölçekli ulaşım kazaları, yangınlar ve yanıklar, motorlu taşıt kazaları, tecavüz ve cinsel saldırı, yabancı biri tarafından fiziksel saldırı, yakın partner şiddeti, seks trafiği, işkence, savaş, birinin katledilmesine veya intihar etmesine tanık olma, hayati tehlike arz eden tıbbi durumlar ve acil müdahale çalışanlarının maruz kaldığı travmatik olaylar yer almaktadır (Briere ve Scott, 2015). Travmatik olayların psikolojik etkileri, bireysel özellikler ve sosyokültürel faktörlerden etkilenebilmekte; bu nedenle, tür ve sıklık açısından farklılıklar gösterebilmektedir. Bu durum, travmatik olaylara maruz kalan bireylerde çeşitli belirti ve bozuklukların ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Briere ve Scott, 2015).

Son yıllarda, travmaların psikiyatrik bozuklukları tetikleme potansiyeli nedeniyle travma ile ilişkili bozukluklara olan ilgi artmıştır. Özellikle, travma sonrası stres bozukluğu (TSSB) gibi spesifik bozuklukların yanı sıra, bazı travma mağdurlarının depresyon gibi farklı psikiyatrik rahatsızlıklar geliştirebildiği gözlemlenmiştir (MacFarlane, 2007). Bu bulgular, travmanın bireyler üzerindeki çok yönlü etkilerini ve ruh sağlığı alanında kapsamlı bir değerlendirme yapılmasının önemini vurgulamaktadır.

2.7. Çocukluk Çağı Travmaları

Çocukluk dönemi, bireyin dış tehditlere karşı en korunmasız olduğu evredir. Bunun nedeni, çocukların kendilerini korumak için sahip oldukları içsel ve dışsal kaynakların, içinde bulundukları gelişimsel aşamanın özellikleriyle sınırlı olmasıdır (Cloitre vd., 2020). Uluslararası araştırmalar, erken çocukluk döneminde yaklaşık her dört çocukta üçünün, ebeveynleri veya bakıcıları tarafından fiziksel ve/veya psikolojik şiddete sürekli olarak maruz kaldığını göstermektedir. Aynı araştırmalar, her beş kadından birinin ve her on üç erkekten birinin çocukluk döneminde cinsel istismar yaşadığını ortaya koymaktadır (Dünya Sağlık Örgütü, 2020). Dünya Sağlık Örgütü'ne (WHO) göre, çocuğa kötü muamele, 18 yaşın altındaki kişilere yönelik her türlü istismar ve ihmali içerir.

Çocuklara yönelik istismar ve ihmal, sorumluluk, güven veya güç ilişkisi içindeki kişiler tarafından çocuğun sağlığına, yaşamına, koşullarına veya onuruna zarar veren veya potansiyel olarak tehlikeye atan her türlü fiziksel ve/veya duygusal kötü muamele, cinsel istismar, ihmal, ticari çıkar amaçlı istismar ve benzeri davranışları içerir. Daha kapsamlı bir tanıma göre ise çocuk istismarı ve ihmali; ebeveynler, bakıcılar veya diğer yetişkinler tarafından çocuğa yöneltilen, toplumsal normlar ve profesyonel standartlar açısından uygunsuz veya zarar verici olarak değerlendirilen, çocuğun fiziksel, zihinsel ve duygusal gelişimini engelleyen veya kısıtlayan eylemler ve eylemsizlikler bütünüdür (Taner ve Gökler, 2004). Doğuştan gelen fırsatlar, hayatta kalmaktan temel ihtiyaçların karşılanmasına, özenli bir çevrede büyümeye ve yeterli yaşam imkanlarına sahip olmaya kadar geniş bir yelpazede çeşitlilik gösterebilmektedir (Vostanis, 2018). Çocuğun ailesinin sabit bir finansal kaynağa sahip olmaması, sağlık sigortasının bulunmaması veya yaşam koşullarındaki istikrarsızlık, sağlıklı gelişimi desteklemek açısından risk faktörleri oluşturabilmektedir (U.S. DHHS, 2019). Ayrıca, bir çocuk büyürken aile içinden (aile içi şiddet, sevilen birinin beklenmedik ölümü gibi) veya dışından (doğal afetler, trafik kazaları, okulda silahlı saldırılar gibi) birçok tehditle karşı karşıya kalabilmektedir. İstismar ve ihmalin yanı sıra, bakım verenin kronik ve ciddi bir hastalığa yakalanması, çocuğun işlevselliğini yitirmiş bir aile ortamında büyümesi (aile içi şiddete tanıklık etme, ebeveynlerin boşanması, bakım verenlerin madde bağımlılığı, psikiyatrik rahatsızlıkları veya suç işleme geçmişi gibi), ani ayrılıklar veya travmatik kayıplar gibi kişilerarası ilişkilerden kaynaklanan olayların da çocuklarda travmatik etkilere yol açtığı belirtilmektedir (D'Andrea ve ark., 2012).

Çocuğa yönelik istismar ve ihmal, fiziksel istismar, cinsel istismar, duygusal istismar, fiziksel ve duygusal ihmal olarak sınıflandırılabilir.

2.7.1. Çocukluk Çağında Görülen İstismar ve İhmal Türleri

Çocuk istismarını tanımlarken, "tekrar eden bir nitelik taşıması, kasıtlı olarak gerçekleştirilmesi ve çocuğun fiziksel, zihinsel, psikososyal gelişimini ile sağlığını olumsuz yönde etkilemesi" gibi unsurlar öne çıkmaktadır (Aral, 2001). Çocuk istismarının temel özelliği, insan eylemine bağlı olarak ortaya çıkması ve bu eylemin yalnızca zarar verici olmasının yanı sıra, aynı zamanda yasal ve toplumsal normlar açısından yasaklanmış olmasıdır. Çocuk istismarının boyutları ise şu şekilde değerlendirilmektedir: (Polat, 2001).

Kasıtlılık: Çocuk istismarında kasıt unsuru, eylemin çocuğa acı verme, incitme veya zarar verme amacını taşıması şeklinde derecelendirilir. Örneğin, bir annenin

çocuğunu hırsızlık yaptığı gerekçesiyle cezalandırmak amacıyla fiziksel şiddet uygulayarak parmaklarını yakması durumunda, bu eylemde açık bir zarar verme kastı bulunmaktadır. Bu tür davranışlar, çocuğun bedensel ve ruhsal bütünlüğüne yönelik kasıtlı bir saldırı olarak kabul edildiğinden, çocuk istismarı kapsamında değerlendirilmektedir.

Uluslararası Uzlaşma: Çocuk istismarı kavramı, toplumsal onay ve eleştiri bağlamında tartışıldığında, uluslararası düzeyde kabul görmüş belirli eylemlerin evrensel olarak istismar olarak tanımlandığı görülmektedir. Bu tür eylemler, kültürel veya toplumsal farklılıklardan bağımsız olarak, tüm toplumlar tarafından ortak bir şekilde kınanmakta ve istismar olarak değerlendirilmektedir. Örnek olarak Afganistan'da çocukların silahlı gruplar tarafından askeri amaçlarla kullanılması verilebilir. Uluslararası insan hakları örgütleri ve Birleşmiş Milletler raporları, Afganistan'da çocukların silahlı çatışmalarda savaşçı, haberci veya mayın temizleyici olarak kullanıldığını belgelemiştir. Bu durum, çocukların fiziksel ve psikolojik sağlığını ciddi şekilde tehdit etmekte ve uluslararası çocuk hakları sözleşmelerine aykırılık teşkil etmektedir. Bu örnek, çocuk istismarının evrensel boyutunu ve uluslararası toplumun bu tür uygulamalara karşı ortak tutumunu yansıtmaktadır.

Toplumsal – Bireysel Nedenler: Çocuk istismarı hem bireysel hem de toplumsal faktörlerin bir araya gelmesi sonucu ortaya çıkan karmaşık bir sorundur. Genel olarak, bireylerin gerçekleştirdiği eylemler, toplumların veya kurumların neden olduğu eylemlere kıyasla daha sık istismar olarak tanımlanmaktadır. Bununla birlikte, bireysel eylemlerin arka planında toplumsal dinamiklerin, kültürel normların ve yapısal sorunların etkili olduğu göz ardı edilmemelidir. Örneğin, aile içi şiddet veya çocuğa yönelik ihmal gibi bireysel olarak görülen davranışlar, toplumsal cinsiyet rolleri, ekonomik eşitsizlikler veya eğitim eksikliği gibi daha geniş toplumsal bağlamlarla ilişkilendirilebilir. Dolayısıyla, çocuk istismarını anlamak ve önlemek için hem bireysel hem de toplumsal faktörlerin bütüncül bir şekilde ele alınması gerekmektedir.

Toplumsal onaylama-toplumsal eleştiri: Toplumların kabul ettiği veya eleştirdiği davranışlar, kültürel normlara ve değer yargılarına göre değişiklik gösterebilir. Bu durum, çocuk istismarı gibi hassas konularda da kendini belli eder. Örneğin, gelişmiş ülkelerde çocuğun fiziksel olarak cezalandırılması veya yaralanması, toplumun büyük çoğunluğu tarafından kabul edilemez bir davranış olarak görülür ve şiddetle eleştirilir. Bu tür eylemler, yasalarla da koruma altına alınmıştır ve ciddi yaptırımlarla karşılaşır. Ancak bazı geleneksel veya ilkel toplumlarda durum farklı olabilir. Örneğin, çocukluktan yetişkinliğe geçişi simgeleyen ritüellerde, çocuğun vücudunda yara izleri oluşturmak

kültürel bir gereklilik olarak görülebilir. Bu tür uygulamalar, o toplumun değer yargılarına göre normal ve hatta gerekli kabul edilir. Bu izleri oluşturmeyen ebeveynler, toplum tarafından sorumsuz veya ihmalkâr olarak değerlendirilebilir. Bu örnek, toplumsal onay ve eleştirinin kültürel bağlamla nasıl şekillendiğini gösterir. Bir toplumda kabul edilemez görülen bir davranış, başka bir toplumda geleneksel veya kültürel bir değer olarak kabul görebilir. Bu durum, etik ve insan hakları açısından evrensel standartların önemini de ortaya koyar. Erginer (2007) tarafından gerçekleştirilen araştırmada, okul yöneticileri ve ailelerin çocuk istismarı ve ihmali olarak değerlendirdikleri davranışlar, sıklık sırasına göre incelenmiştir. Araştırma bulgularına göre, katılımcılar tarafından en sık istismar ve ihmal örneği olarak belirtilen davranış, çocuğa fiziksel şiddet uygulanmasıdır. Bunu, çocuğun temel beslenme ihtiyaçlarının karşılanmaması ve sağlığına gereken özenin gösterilmemesi gibi ihmaller takip etmektedir. Ayrıca, çocuğun giyimine, kişisel temizliğine ve yaşadığı ortamın hijyenik koşullarına dikkat edilmemesi de katılımcılar tarafından önemli bir ihmal örneği olarak vurgulanmıştır. Bunun yanı sıra, çocuğun güvenliğinin sağlanmaması, terk edilmesi veya anne-baba dışında bir yakınıyla yaşamaya mecbur bırakılması gibi durumlar da istismar ve ihmal kapsamında değerlendirilmiştir. Son olarak, çocuk sahibi olma kararı alındıktan sonra gerekli önlemlerin alınmaması ve çocuğun ihtiyaçlarına yönelik yeterli özenin gösterilmemesi, katılımcılar tarafından ihmal davranışı olarak tanımlanmıştır. Bu bulgular, çocuk istismarı ve ihmali konusunda toplumsal farkındalığın artırılması ve bu tür davranışların önlenmesine yönelik politikalar geliştirilmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır.

2.7.1.1. Fiziksel İstismar

Fiziksel istismar, bir çocuğun ebeveyni veya sorumluluk, güç ya da güven ilişkisi içerisinde bulunduğu bir kişi tarafından, etkileşim veya etkileşim eksikliği sonucu fiziksel zarara uğraması durumu olarak tanımlanmaktadır. Farklı bir tanım ile fiziksel istismar, bir çocuk üzerinde fiziksel yaralanmaya yol açan veya yaralanma riski taşıyan kasıtlı fiziksel güç kullanımı olarak tanımlanabilir. Bu tür istismar, çocuğa yönelik vurma, tekme atma, yumruklama, dövme, bıçaklama, ısırma, itme, fırlatma, çekme, sürüklenme, sarsma, düşürme, silkeleme, boğma, yakma, haşlama veya zehirleme gibi davranışları içermektedir (Leeb vd., 2008). Fiziksel istismara maruz kalan çocukların suça sürüklenme olasılığı, istismar görmeyen çocuklara kıyasla %59 daha yüksektir. Ayrıca, çocukluk döneminde yaşanan fiziksel istismarın, yetişkinlikte suç davranışı sergileme olasılığını

%28, şiddet içeren suçlar işleme ihtimalini ise %30 oranında artırdığı belirtilmektedir (Wisdom ve Maxfield, 2001).

2.7.1.2. Cinsel İstismar

Cinsel istismar, çocuğun gelişimsel olarak hazır olmadığı, tam olarak anlayamadığı, rıza gösteremediği veya toplumsal ve hukuksal normlara aykırı olan cinsel aktiviteleri kapsamaktadır. Dünya Sağlık Örgütü'ne (2002) göre cinsel istismar, cinsel uyarı veya haz elde etmek amacıyla bir yetişkinin ya da güç, güven ve sorumluluk ilişkisi içinde bulunan yaşça daha büyük bir bireyin, psikososyal gelişimini henüz tamamlamamış bir çocuğa yönelik gerçekleştirdiği cinsel davranışlar olarak tanımlanmaktadır. Fiziksel güç kullanılıp kullanılmadığına, temasın olup olmadığına, eylemin yaralanmaya yol açıp açmadığına veya mağdurun rızasının bulunup bulunmadığına bakılmaksızın, çocuğun iradesine aykırı olarak gerçekleştirilen ve cinsel niyet taşıyan her türlü eylem, cinsel şiddet olarak kabul edilmektedir (Murray, Nguyen ve Cohen, 2014).

Cinsel istismar veya cinsel şiddetin yaygınlığı, bu tür olayların yalnızca küçük bir kısmının resmi makamlara bildirilmesi nedeniyle bir buzdağının görünen kısmına benzetilmektedir. Mağdurlar, yaşadıkları olayı ifşa etme konusunda genellikle çeşitli engellerle karşılaşmaktadır. Bu engeller arasında utanç, korku, suçluluk duygusu, olaydan kendini sorumlu hissetme, toplumsal namus algısı, yetersizlik hissi ve failin tanıdık biri olması gibi faktörler yer almaktadır. Özellikle çocuklar, gelişimsel olarak kırılgan ve yönlendirmeye açık oldukları için, yaşadıkları cinsel istismarı ifşa etme konusunda daha fazla zorluk yaşayabilmektedir. Bu durum, cinsel istismarın gizli kalma oranını artırmakta ve gerçek yaygınlığın tam olarak anlaşılmasını zorlaştırmaktadır.

Araştırmalar, cinsel istismarın ifşa edilmesi ile yaşanan şiddetin türü arasında ters yönde bir ilişki olduğunu göstermektedir. Özellikle temas içermeyen cinsel istismar vakalarının, temas içeren istismarlara kıyasla daha yüksek oranda ifşa edildiği belirtilmiştir (Murray, Nguyen ve Cohen, 2014). Bu bulgular, cinsel istismarın doğasının ve mağdurlar üzerindeki psikolojik etkilerinin, olayın ifşa edilme sürecini önemli ölçüde etkilediğini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla, cinsel istismarın önlenmesi ve mağdurların desteklenmesi için toplumsal farkındalığın artırılması, yargı süreçlerinin mağdurlar lehine iyileştirilmesi ve psikolojik destek mekanizmalarının güçlendirilmesi büyük önem taşımaktadır.

2.7.1.3. Duygusal İstismar

Duygusal istismar, çocuğun duygusal ve psikolojik ihtiyaçlarının ebeveynler veya bakım verenler tarafından göz ardı edilmesiyle ortaya çıkan bir istismar türüdür (Hart ve Brassard, 1987; McGee ve Wolfe, 1991). Bu tür istismar, çocuğun psikolojik sağlığı ve gelişimi üzerinde ciddi olumsuz etkilere yol açan davranışları kapsar. Duygusal istismar, çocuğun ruhsal ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik destekleyici ve kolaylaştırıcı bir ortamın sağlanmaması veya çocuğa yönelik olarak gerçekleştirilen psikolojik olarak zarar verici eylemler şeklinde tanımlanabilir. Duygusal istismar kapsamında değerlendirilen davranışlar arasında çocuğun davranışlarının aşırı derecede sınırlandırılması, aşağılayıcı ve küçük düşürücü sözler söyleme, alay etme, tehdit etme, korkutma, sindirme, ayrımcılık yapma, çocuğu önemsememe, reddetme ve diğer fiziksel olmayan yıkıcı müdahaleler yer almaktadır (Dünya Sağlık Örgütü, 2002). Bu tür davranışlar, çocuğun benlik saygısını zedeleyebilir, duygusal gelişimini engelleyebilir ve uzun vadede psikolojik sorunlara yol açabilir.

Duygusal istismar, çocukluk ve ergenlik döneminde en sık karşılaşılan istismar türü olarak öne çıkmaktadır. Bununla birlikte, bu alandaki çalışmalar nispeten yenidir. Bunun temel nedeni, duygusal istismarın fiziksel veya cinsel istismara kıyasla daha az somut sonuçlar doğurduğu ve bu tür istismarların yol açtığı travmaların somut bulgularının eksikliği nedeniyle tespit ve değerlendirmenin daha zor olduğu düşüncesidir. Ancak yapılan çalışmalar, duygusal istismarın kişilerarası ilişkilerde bozulma, düşük benlik saygısı, intihar eğilimleri ve çeşitli psikiyatrik tanılar gibi birçok olumsuz sonucun ortaya çıkmasında fiziksel istismardan daha güçlü bir yordayıcı etkiye sahip olduğunu ortaya koymuştur (McGee ve ark., 1997; Mullen ve ark., 1996).

Duygusal istismar, fiziksel istismar kadar görünür olmadığı için genellikle gözden kaçabilmekte veya yeterince ciddiye alınmamaktadır. Ancak, çocuğun ruhsal ve duygusal sağlığı üzerinde derin ve kalıcı etkiler bırakabilmesi nedeniyle, bu tür istismarın önlenmesi ve erken müdahale edilmesi büyük önem taşımaktadır.

2.7.1.4. Çocukluk Çağında Fiziksel ve Duygusal İhmal

İhmal, çocuğun temel ihtiyaçlarının karşılanmasındaki eksiklik veya başarısızlık olarak tanımlanabilir (U.S. DHHS, 2019). Daha açık bir ifadeyle, ihmal; ailenin veya çocuğun bakımından sorumlu kişilerin, sahip oldukları kaynaklar göz önünde bulundurulduğunda, çocuğun gelişimi için gerekli olan sağlık, eğitim, beslenme ve barınma gibi temel ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz kalmasıdır. İhmal, çocuğun sağlığına veya fiziksel, ruhsal, ahlaki ve sosyal gelişimine zarar veren ya da zarar verme

riski yüksek olan davranışları kapsamaktadır. Ayrıca ihmal, çocukların uygun şekilde gözetilmemesi veya potansiyel zararlardan korunmaması durumunu ifade etmektedir (WHO, 1999). Sık karşılaşılan ihmal türleri, fiziksel ihmal, eğitimsel ihmal ve duygusal ihmal olarak sınıflandırılabilir. Fiziksel ihmal, çocuğun barınma, beslenme, temizlik, giyim ve sağlık gibi temel ihtiyaçlarının karşılanmaması veya bu ihtiyaçların sürekli olarak aksatılması şeklinde tanımlanmaktadır. Ayrıca, çocuğun tekrarlayan bir şekilde uzun süreler boyunca başkalarının bakımına ve gözetimine bırakılması veya terk edilmesi de fiziksel ihmal kapsamında değerlendirilmektedir. Fiziksel ihmalin diğer türleri arasında, çocuğun güvenliği ve refahına yönelik dikkatsiz davranışlar yer almaktadır. Örneğin, çocuğun tehlikeli bir ortamda (keskin aletlerin, kimyasalların veya ateşli silahların erişilebilir olduğu yerlerde) denetimsiz bırakılması veya çocuğun temel güvenlik önlemlerinden yoksun bir şekilde (emniyet kemeri takılmadan araçta seyahat etmesi, bisiklet kaskı kullanmaması gibi) yaşaması fiziksel ihmal kapsamında değerlendirilebilir (Gaudin, 1995).

Eğitimsel ihmal, örneğin okul çağındaki bir çocuğun okula kaydedilmemesi, uzun süren okul devamsızlıklarına karşı kayıtsız kalınması veya özel eğitim ihtiyaçlarının karşılanmaması gibi, çocuğun eğitim hakkının güvence altına alınması için gerekli olan bakım ve denetimin sağlanmaması durumu olarak tanımlanmaktadır. Duygusal ihmal ise, çocuğun bakımından sorumlu kişiler tarafından yeterli ilgi, sevgi ve şefkat gösterilmemesi, çocuğun duygusal ve psikolojik ihtiyaçlarının karşılanmaması veya ev içinde şiddete tanık olması gibi durumları kapsamaktadır. Fiziksel ihmalin çocuk üzerindeki etkileriyle karşılaştırıldığında, duygusal ihmalin daha uzun süreli ve derin olumsuz etkilere yol açtığı düşünülmektedir (Stoltenborgh vd., 2013). Bakım veren kişilerin yetersiz denetimi, küçük bir çocuğu evde tek başına bırakmak veya daha küçük yaştaki bir kardeşin bakımına emanet etmek, çocuğun riskli veya yasa dışı eylemlere katılmasına izin vermek, çocuğu uygun olmayan bir bakıcıya teslim etmek, ev içinde ve ev dışında çocuğun davranışlarının takip edilmemesi ve doğru şekilde denetlenmemesi gibi durumlar, ihmal davranışları olarak kabul edilmektedir (Dubowitz ve ark., 1993).

2.7.2. Çocukluk Çağı Travmaların Gelişim Üzerindeki Etkisi

Çocukların yaşadıkları veya tanık oldukları şiddete yönelik tepkilerini etkileyen gelişimsel faktörler arasında; tehdidi algılama ve değerlendirme biçimleri, olaya yükledikleri içsel psikolojik anlam, duygusal ve bilişsel başa çıkma stratejileri, zorlu duyguları tolere etme kapasiteleri ve yaşamlarında meydana gelen değişikliklere (örneğin, kayıp gibi) uyum sağlama becerileri yer almaktadır (Osofsky, 1993). Çocuğun

gelişimsel ve duygusal ihtiyaçları yeterli düzeyde karşılanmadığında, bu yoksunluk durumu, çocuğun normal gelişim sürecinin kesintiye uğramasına, bağlanma sorunlarına ve uzun vadede kişilerarası ilişkiler kurma ve sürdürmede zorluklar yaşamasına neden olabilir. Çocuk, erken dönemde duygusal deneyimlerine uyum sağlayan bir bakıcı figürü bulamadığında, kendi duygularını düzenlemede güçlük çeker. Bu durum ise sıklıkla saldırganlık, kaygı ve/veya depresyon gibi tepkilerle kendini gösterir. Aile içi şiddetin yaşandığı ailelerde büyüyen çocukların hayatlarında tutarsızlık çok daha yaygın olarak görülmektedir. Travmatik ortam, yoksulluğun şiddetli etkisiyle birleştiğinde, çocuğun ruhsal yapısında olumsuz davranışsal ve duygusal sonuçlara yol açabilmektedir. Bu çocukların, duygularını sözel olarak ifade etmek yerine daha çok eyleme geçerek dürtüsel bir şekilde hareket etme eğiliminde oldukları gözlemlenmektedir. Ayrıca, sözlü ve fiziksel saldırganlık, yıkıcı davranışlar, hayal kırıklığına karşı tahammülsüzlük gibi problemler de sıklıkla görülebilmektedir. (Osofsky, 2003).

Yapılan bir araştırma, saldırgan ve yıkıcı davranışların ortaya çıkmasında bakıcı ile çocuk arasındaki olumsuz etkileşimlerin ve duygusal alışverişlerin anahtar bir rol oynadığını göstermiştir. Aile içindeki olumsuz deneyimler, saldırganlığın ve olumsuz duyguların ortaya çıkmasını önemli ölçüde etkilemektedir. Bu erken dönem deneyimleri, kaygı ve dürtü kontrolüyle ilgili problemlerle bağlantılıdır ve yabancılaşıma, öfke ile reddedilme döngüsünün oluşmasına katkıda bulunur (Marans ve Adelman, 1997).

2.7.3. Çocukluk Çağı Travmalarına Neden Olan Faktörler

Çocuğun ihmal ve istismar edilmesine yol açan faktörler, iç ve dış stres faktörleri şeklinde iki ana grupta incelenebilir. Dış stres faktörleri, ailenin içinde bulunduğu ekonomik, sosyal, çevresel ve kültürel koşullardan kaynaklanan baskılar olarak ortaya çıkar. Bu faktörler, aile içinde gerginlik ve zorluklara neden olarak çocuğun ihmal veya istismar edilmesi riskini artırabilir. Özellikle ekonomik yetersizlik, aileler üzerinde önemli bir stres kaynağıdır. Yoksulluk, işsizlik, gelir düşüklüğü veya aşırı borçlanma gibi ekonomik sorunlar, ailelerin çocuklarının temel ihtiyaçlarını karşılamasını zorlaştırabilir ve bu durum ihmal veya istismar gibi olumsuz sonuçlara yol açabilir (Friedeman 2000).

1. Parçalanmış aile yapısı: Boşanma, anne-baba ayrılığı veya çocuğun ebeveynlerden birinden uzak kalması (Bulut 1996, Polat 2001, Örsel ve ark. 2011).
2. Ebeveyn-çocuk ilişkisinde sorunlar: Çocuğun anne ve baba ile yakın duygusal bağ kuramaması, ebeveyn yoksunluğu (Bulut 1996, Polat 2001).
3. Ebeveynlerin üvey olması: Üvey ebeveyn varlığı (Güler ve ark. 2002).

4. Çocuk sayısının fazlalığı: Çocuk sayısının fazla olması nedeniyle ebeveynlerin çocuklara yeterli ilgi gösterememesi (Polat 2001, Güler ve ark. 2002, Erginer 2007).
5. Genç ebeveynlik: Ebeveynlerin genç yaşta çocuk sahibi olması (Erginer 2007).
6. Ebeveynlerde psikiyatrik bozukluklar: Ebeveynlerde depresyon, kaygı bozukluğu veya diğer psikiyatrik sorunlar (Polat 2001, Taner ve Gökler 2004).
7. Madde bağımlılığı: Ailede alkol, uyuşturucu kullanımı veya madde bağımlılığı (Polat 2001, Taner ve Gökler 2004, Erginer 2007).
8. Ebeveynlerde suç veya intihar girişimleri: Ebeveynlerin suç geçmişi veya intihar eğilimleri (Polat 2001, Taner ve Gökler 2004).
9. Ebeveynlerin başa çıkma becerilerinde yetersizlik: Sorunlarla başa çıkmada yetersiz kalma (Polat 2001).
10. Ebeveynlerde cinsel sorunlar: Ebeveynlerin özel hayatlarında mutsuzluk veya cinsel sorunlar yaşaması (Polat 2001, Taner ve Gökler 2004, Erginer 2007).
11. Ekonomik problemler: Ailenin maddi yetersizlikleri (Zeytinoğlu 1999, Polat 2001, Güler ve ark. 2002, Erginer 2007).
12. Sosyal izolasyon: Aile dışı sosyal ilişkilerde kısıtlılık, sosyal destek eksikliği (Polat 2001, Taner ve Gökler 2004, Güler ve ark. 2002).
13. Göç: Ailenin göç etmesi ve buna bağlı sosyal uyum sorunları (Polat 2001, Örsel ve ark. 2011).
14. Toplumsal değişim ve sıkıntılar: Toplumsal değişimlerin aile üzerindeki olumsuz etkileri (Zeytinoğlu 1999, Polat 2001).
15. Düşük eğitim ve zekâ düzeyi: Ebeveynlerin eğitim ve zekâ düzeyinin düşük olması (Zeytinoğlu 1999, Polat 2001, Turhan ve ark. 2006, Erginer 2007, Örsel ve ark. 2011).
16. Aile içi çatışmalar: Rol çatışmaları ve sık yaşanan anlaşmazlıklar (Polat 2001, Taner ve Gökler 2004, Örsel ve ark. 2011).
17. Düzensiz aile yaşantısı: Aile içinde istikrarsız ve düzensiz bir yaşam tarzı (Polat 2001).
18. Geleneksel değer yargıları: Toplumun kültürel yapısı ve geleneklerin olumsuz etkileri (Zeytinoğlu 1999, Polat 2001, Erginer 2007).
19. Yasal eksiklikler: Çocuk koruma yasalarının yetersizliği veya uygulanmaması (Zeytinoğlu 1999).
20. Sağlık ve sosyal hizmetlerin yetersizliği: Çocuk koruma ve destek hizmetlerinin eksikliği (Zeytinoğlu 1999, Polat 2001, Erginer 2007).
21. Stres: Aile içinde veya dışında yaşanan yoğun stres faktörleri (Erginer 2007).

22. Bireysel özellikler: Çocuğun veya ebeveynlerin kişisel özelliklerinden kaynaklanan riskler (Zeytinoğlu 1999, Erginer 2007).

Kötü muamele, her yaştan, cinsiyetten, ırktan, etnik gruptan ve sosyo-ekonomik düzeyden çocuğu etkileyebilen evrensel bir sorundur. Ancak, ebeveynlerin, çocukların ve ailelerin sahip olduğu bazı özellikler, kötü muamele riskini artırabilmektedir (Horton ve Cruise 2001).

2.7.4. Çocukluk Çağı Travmalarının Sonuçları

Çocukluk döneminde yaşanan travmatik deneyimler, bireyin yaşamının ilerleyen dönemlerinde çeşitli alanlarda derin etkiler bırakabilmektedir. Bu etkiler, yalnızca bireyin biyolojik ve psikolojik sağlığını değil, aynı zamanda aile dinamiklerini ve toplumsal ilişkilerini de şekillendirebilmektedir. Bu bölümde, çocukluk çağı travmalarının yetişkinlik döneminde ortaya çıkan sonuçları, biyolojik, psikolojik, ailesel ve toplumsal boyutları sınıflandırılacaktır.

2.7.4.1. Biyolojik Sonuçlar

Çocukluk çağı travmaları, özellikle çocuğun nörobiyolojik açıdan savunmasız olduğu ve kendisi, çevresi ve geleceği hakkında bilişsel şemaların oluşmaya başladığı kritik bir dönemde meydana gelmektedir. Bu nedenle, çocuklukta yaşanan istismar ve ihmal deneyimleri, ilerleyen yaşlarda ortaya çıkabilecek psikolojik sorunlar için önemli bir risk faktörü oluşturmaktadır (Briere ve Scott, 2015). Çocukluk çağı travması yaşamış majör depresyon hastalarında beyin aktivitelerinin zayıf olduğu tespit edilmiştir. Olumsuz çocukluk deneyimleri, hipokampus ve amigdala gibi merkezi sinir sistemi yapılarının işlevlerini bozarak bipolar bozukluk ve depresif bozukluklara neden olabilir (Jaworska-Andrzejewska ve Rybakowski, 2019). Çocukluk çağı travmaları, nevrotik veya psikotik bozuklukların yanı sıra bilişsel gelişimi de olumsuz yönde etkileyerek bilişsel yeti kaybına neden olabilmektedir. Bu bağlamda, Silveira ve arkadaşları (2020), beynin bilateral anterior singulat korteks, sağ anterior insula, sağ intraparietal sulkus ve bilateral pre-post santral giri bölgelerindeki işlevsel bağlantıların bozulmasının, yönetsel işlevlerde hasara yol açtığını ve bu durumun bilişsel yeti kaybına sebep olabileceğini ortaya koymuştur. Ayrıca, güvensiz bağlanmayı öngören duygusal ihmal, kandaki plazma oksitosin düzeyinin düşük olması ile ilişkilendirilmektedir. Güvensiz bağlanma sonucu oksitosin düzeyindeki yetersizlik, sosyal durumlardan korkma ve kaçınma gibi belirtilere yol açarak sosyal işlevselliği olumsuz yönde etkilemektedir (Müller ve ark., 2019).

2.7.4.2. Psikolojik Sonuçlar

Literatür incelendiğinde, çocukluk döneminde kötü muameleye maruz kalmanın, yetişkinlikte psikoz belirtileri ve psikotik bozuklukların gelişimine katkıda bulunduğu dair genel bir görüş birliği olduğu gözlemlenmektedir (Kaufman ve Torbey, 2019). Mauritz ve arkadaşları (2013), çocukluk çağı travması öyküsü bulunan bireylerin psikiyatrik tanılarını inceleyen çalışmaları sistematik olarak gözden geçirmiş ve cinsel istismara maruz kalmış kadınlarda, erkeklere kıyasla şizofreni spektrumu, bipolar bozukluk ve karma tanılarının daha yaygın olduğunu tespit etmiştir. Psikotik sürece geçiş aşamasında tedavi gören psikiyatri hastalarının 13 yıllık bir süre boyunca çocukluk çağı travmaları açısından incelendiği bir boylamsal çalışmada, çocukluk çağı travmaları arasından yalnızca cinsel istismarın psikotik belirtilerle anlamlı düzeyde ilişkili olduğu bulunmuştur (Thompson ve ark., 2014). Çocukluk çağı travma türlerinin neredeyse tamamının yetişkinlikte şizofreni ile ilişkili olduğu görülmekle birlikte, fiziksel ihmal ile şizofreni arasındaki ilişki, diğer travma türlerine kıyasla daha belirgin bir öneme sahiptir (Gil ve ark., 2009). Bununla birlikte, çocukluk döneminde maruz kalınan cinsel istismarın şiddeti, yetişkinlikte anormal düşünce ve algılar gibi psikolojik belirtilerin ortaya çıkma riskini öngörmede önemli bir rol oynamaktadır (Bell ve ark., 2019). Ayrıca, çocuklukta fiziksel istismara maruz kalma, yetişkinlikte şizofreni belirtileri ile anlamlı bir ilişki göstermektedir (Kılıçaslan ve ark., 2017). Çocukluk döneminde fiziksel istismar yaşanması, yetişkinlikte dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu (DEHB) ile de ilişkilendirilmiştir (Ferrer ve ark., 2017).

Çocukluk döneminde maruz kalınan istismar veya ihmalin, yetişkinlikte çeşitli psikiyatrik bozukluklarla ilişkili olduğunu ortaya koyan çok sayıda bilimsel bulgu mevcuttur. Bununla birlikte, çocukluk çağı travmalarının neden olduğu psikopatolojik sonuçlar, tek bir bozuklukla sınırlı kalmayıp geniş bir yelpazede çeşitlilik göstermektedir. Bu sonuçlar, bireyin maruz kaldığı travmanın türüne bağlı olarak farklılık arz etmektedir.

2.7.4.3. Ailesel Sonuçlar

Çocuğun duygusal gereksinimlerinin, ebeveynler (özellikle anne) tarafından ihmal edilmesi, aile içindeki birlik ve uyumu olumsuz yönde etkilemekte ve bu durum, bireyin yetişkinlik döneminde psikolojik huzursuzluk yaşamasına neden olabilmektedir (Wark ve ark., 2003). Çocukluk döneminde travmaya maruz kalmak hem kadınlar hem de erkekler için yakın partnerlerine şiddet uygulama açısından önemli bir risk faktörü olarak kabul edilmektedir (Fulu ve ark., 2017). Benzer şekilde, çocukluk çağı travmalarının, yetişkinlik döneminde evlilik yaşantısını olumsuz yönde etkileyebildiği bilinmektedir.

Özellikle çocukluk döneminde duygusal istismar öyküsü bulunan bireylerin, yetişkinlikte yakın partnerlerine yönelik ilişki şiddeti uygulama olasılığı daha yüksektir (Berzenski ve Yattes, 2010). (Fulu ve ark., 2017). Çocukluğunda fiziksel ve cinsel istismara maruz kalan bireylerde, evliliğin parçalanması (boşanma veya ayrılma) olasılığı daha yüksek bulunmuştur. Ayrıca, bu bireylerde evlilik doyumu düzeylerinin daha düşük olduğu tespit edilmiştir (Whisman, 2006). Duygusal istismara maruz kalan bireylerde ise hem kendilerinin hem de partnerlerinin evlilik doyumunun düşük olduğu belirlenmiştir (Maneta ve ark., 2015). Bireysel özelliklerin yanı sıra, eşten algılanan destek gibi ailesel faktörlerin, çocuk istismarı ve ihmalinin kuşaklararası aktarımını sürdürmede veya bu aktarımı kırmada kritik bir rol oynadığı ortaya konmuştur (Kızıltepe, 2021). Bu bulgular, çocukluk çağı travmalarının yalnızca bireysel düzeyde değil, aynı zamanda ebeveyn-çocuk etkileşimi ve aile dinamikleri üzerinde de olumsuz etkiler yarattığını göstermektedir. Dolayısıyla, travmanın bireyler üzerindeki etkilerinin yanı sıra, aile sistemine olan etkilerinin de dikkate alınması gerekmektedir.

2.7.4.4. Toplumsal Sonuçlar

Çocukluk çağı travmaları, yalnızca bireysel düzeyde değil, aynı zamanda toplumsal düzeyde de önemli sonuçlar doğurmaktadır. Bu travmalar, bireylerin yetişkinlik döneminde ruh sağlığı sorunları, madde kullanımı, suça eğilim ve şiddet davranışları gibi olumsuz sonuçlarla karşılaşma riskini artırmaktadır. Bu durum, toplumda suç oranlarının yükselmesine, sağlık harcamalarının artmasına ve işgücü verimliliğinin düşmesine neden olabilmektedir (Felitti ve ark., 1998). Ayrıca, çocukluk çağı travmaları, kuşaklararası döngüye girerek, travmanın etkilerinin bir sonraki nesillere aktarılmasına yol açabilmektedir. Bu durum, toplumda sosyal eşitsizliklerin derinleşmesine ve dezavantajlı grupların daha da marjinalleşmesine katkıda bulunmaktadır (Kessler ve ark., 2010). Çocukluk çağı travmalarının toplumsal maliyeti, yalnızca sağlık ve güvenlik alanlarında değil, aynı zamanda eğitim ve ekonomik kalkınma alanlarında da kendini göstermektedir. Travma yaşayan bireylerin eğitim hayatlarında başarısızlık oranlarının daha yüksek olduğu ve bu durumun toplumun genel eğitim düzeyini olumsuz etkilediği belirtilmektedir (Anda ve ark., 2006). Dolayısıyla, çocukluk çağı travmalarının önlenmesi ve bu travmalara maruz kalan bireylerin erken müdahale programlarıyla desteklenmesi, toplumsal refahın artırılması açısından büyük önem taşımaktadır.

2.8. Yurt İçinde Yapılan Çalışmalar

Alemdağ (2018) tarafından yapılan bir araştırmada, genç futbolcuların prososyal (topluma faydalı) ve antisosyal (topluma zararlı) davranışları çeşitli değişkenler açısından incelenmiştir. Çalışmanın örneklem grubu, Trabzon ilinde amatör futbol takımlarında oynayan, yaşları 12 ile 17 arasında değişen 225 futbolcudan oluşmaktadır. Araştırmanın bulgularına göre, genç futbolcuların prososyal davranışlarının yüksek, antisosyal davranışlarının ise düşük düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, futbol oynama süresi arttıkça prososyal davranış eğiliminin arttığı, antisosyal davranış eğiliminin ise azaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu bulgular, sporun gençler üzerinde olumlu sosyal davranışları destekleyici bir rol oynadığını göstermektedir.

Balçıklı ve Yıldırım (2018) tarafından yapılan araştırmada, salon hokeyi oyuncularının empatik beceri düzeyleri ile takım arkadaşlarına ve rakiplerine yönelik prososyal davranışları arasındaki ilişki incelenmiştir. Çalışma, Salon Hokeyi Süper Lig'inde mücadele eden sporcular üzerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre, kadın sporcuların erkeklere kıyasla daha yüksek empatik beceriye sahip olduğu ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte, prososyal davranışlar açısından cinsiyetler arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Bu bulgular, empati düzeyinin cinsiyete göre değişebileceğini, ancak prososyal davranışların cinsiyetten bağımsız olarak gelişebileceğini göstermektedir. Araştırma, sporcuların empati ve prososyal davranışlarının takım dinamikleri ve spor etiği açısından önemli olduğunu vurgulamaktadır.

Alemdağ (2019), "Saldırganlıkta Prososyal ve Antisosyal Davranışların Rolü" başlıklı çalışmasında, saldırganlık ile prososyal ve antisosyal davranışlar arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmada, Buss ve Perry (1992) tarafından geliştirilen ve Demirtaş Madran (2012) tarafından Türk kültürüne uyarlanan Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği (BPSÖ) ile Boardley ve Kavussanu (2009) tarafından geliştirilen ve Balçıklı (2013) tarafından Türkçeye uyarlanan Sporda Prososyal-Antisosyal Davranış Ölçeği (SPADÖ) kullanılmıştır. Çalışmanın örneklemini, 223 futbolcu ve 202 basketbolcu olmak üzere toplam 425 erkek sporcudan oluşmuştur. Araştırmanın sonuçlarına göre, antisosyal davranışların saldırganlığın önemli bir belirleyicisi olduğu tespit edilmiştir. Bu bulgu, sporcuların saha içi ve dışı davranışlarında antisosyal eğilimlerin saldırganlık düzeyini artırabileceğini ortaya koymaktadır. Çalışma, spor ortamında saldırganlığın azaltılması ve olumlu davranışların teşvik edilmesi için antisosyal davranışların kontrol altına alınmasının önemine dikkat çekmektedir. Ayrıca, bu tür araştırmaların spor psikolojisi

alanında davranışsal eğilimlerin anlaşılmasına ve spor etiğinin geliştirilmesine katkı sağladığı vurgulanmaktadır.

Ulaş Sadık Bardakçı tarafından 2022 yılında hazırlanan “Genç Futbolcuların Algıladıkları Ebeveynlik Tarzlarının Sporda Antisosyal ve Prososyal Davranışları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi” başlıklı yüksek lisans tezinde, 13–17 yaş arası 200 genç futbolcunun ebeveynlik algıları ile sporda sergiledikleri prososyal ve antisosyal davranışlar arasındaki ilişki incelenmiştir. İlişkisel tarama modeliyle yürütülen çalışmada, genç futbolcuların prososyal davranış düzeylerinin antisosyal davranışlara göre daha yüksek olduğu ve ebeveynlik algılarının da genel olarak yüksek bulunduğu tespit edilmiştir. Bulgular, olumlu ebeveynlik tutumları (kabul ve ilgi) ile prososyal davranışlar arasında pozitif, antisosyal davranışlar arasında ise negatif bir ilişki olduğunu göstermiştir. Bu sonuçlar, ebeveynlerin çocuklarına yönelik destekleyici ve anlayışlı tutumlarının sporculuk gelişiminde olumlu etkiler yarattığını ortaya koymakta ve ebeveyn tutumlarının sporcu davranışlarının şekillenmesinde belirleyici bir faktör olduğunu vurgulamaktadır.

Balçıklı ve Yıldırım’ın (2011) gerçekleştirdiği çalışmada, profesyonel futbolcuların sportmenlik eğilimleri ile empati düzeyleri arasındaki ilişki ele alınmıştır. Çalışmanın örneklemini, 2007–2008 sezonunda Turkcell Süper Lig’de mücadele eden yedi farklı takımdan seçilen toplam 130 futbolcu oluşturmuştur. Elde edilen sonuçlara göre, futbolcuların empatik düşünme düzeylerinde meydana gelen artış; sosyal normlara uyum sağlama, sorumluluklarını yerine getirme ve yönetim ile kurallara saygı gösterme davranışlarında da olumlu yönde bir gelişme ile ilişkilendirilmiştir. Bununla birlikte, perspektif alma becerisinin gelişiminin de sosyal normlara uyumu artırdığı tespit edilmiştir.

Şahinler tarafından 2022 yılında yapılan bir araştırmada; takım sporcularının prososyal ve antisosyal davranış eğilimlerini demografik değişkenler açısından incelemeyi amaçlamaktadır. 2020–2021 yıllarında İstanbul’da yaşayan ve en az 1–3 yıl takım sporu yapmış 375 sporcudan (198 erkek, 177 kadın) oluşan örneklem ile yürütülen çalışmada, veri toplama aracı olarak Kişisel Bilgi Formu ile Sezen-Balçıklı (2013) tarafından Türkçeye uyarlanan “Sporda Prososyal ve Antisosyal Davranışlar Ölçeği” kullanılmıştır. Veriler, betimsel ve ilişkisel tarama modelleri çerçevesinde analiz edilmiştir. Bulgular kısmında sporcuların prososyal ve antisosyal davranışlarında eğitim düzeyi ve spor yılına göre anlamlı farklılıklar olduğunu; cinsiyet, yaş ve branş değişkenlerine göre ise anlamlı bir fark bulunmadığını göstermektedir.

Acar, Mor, Karakaş, Baynaz ve Mor (2023) tarafından gerçekleştirilen çalışmada, takım ve bireysel sporcuların empatik eğilimleri ile prososyal ve antisosyal davranışları arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma, 2021–2022 ve 2022–2023 sezonlarında tesadüfi örneklem yöntemiyle seçilen toplam 832 müsabık sporcuyla (422 takım, 410 bireysel) yürütülmüştür. Veri toplama aracı olarak Kişisel Bilgi Formu, Empatik Eğilim Ölçeği (EEÖ) ve Sporda Prososyal ve Antisosyal Davranış Ölçeği (SPADÖ) kullanılmıştır. Analiz sonuçlarına göre, cinsiyet, yaş, spor yaşı, spor türü, spor dalı, aylık gelir ve millilik durumu gibi değişkenler açısından empatik eğilim ve sosyal davranış puanlarında anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Ayrıca, empatik eğilim düzeyi arttıkça prososyal davranışların yükseldiği, antisosyal davranışların ise azaldığı saptanmıştır. Bu bulgular, empati düzeyinin sporcularda sosyal davranış biçimlerini etkileyen önemli bir faktör olduğunu göstermektedir.

Özen, A. ve Ersöz, G. (2024) tarafından yapılan, farklı spor branşlarında faaliyet gösteren 13–18 yaş aralığındaki sporcular üzerinde gerçekleştirilen bir çalışmada, sporda prososyal ve antisosyal davranışlar ile değerler ve ahlaki karar alma tutumları arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Araştırmaya, 300 sporcu (107 kız, 193 erkek) gönüllü olarak katılmıştır. Veri toplama aracı olarak kişisel bilgi formuna ek olarak Sporda Prososyal ve Antisosyal Davranışlar Ölçeği, Altyapı Sporlarında Değerler Ölçeği-2 ve Altyapı Sporlarında Ahlaki Karar Alma Tutumları Ölçeği kullanılmıştır. Veriler, betimleyici istatistikler, Pearson korelasyon, hiyerarşik regresyon ve bağımsız gruplar için t-testi ile analiz edilmiştir. Elde edilen bulgulara göre; sporda sergilenen sosyal davranışlar, değerler ve ahlaki karar alma tutumları cinsiyet, spor türü ve yaşa göre anlamlı farklılıklar göstermektedir. Kız sporcuların yetkinlik değeri ve adil oyun anlayışının erkeklere kıyasla daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bireysel sporlarla ilgilenen sporcuların, rakibe yönelik antisosyal davranış, hileye yönelme ve yarışmacı tutumları daha yüksekken; takım sporcularının takıma yönelik prososyal davranış düzeyleri daha yüksek çıkmıştır. Ayrıca, yaşça büyük sporcuların takıma yönelik prososyal davranış puanlarının daha yüksek olduğu, 13–15 yaş grubundaki sporcuların ise ahlaki değer puanlarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Bu bulgular doğrultusunda, sporda sergilenen sosyal davranışların ve ahlaki karar alma tutumlarının, sporcuların değer düzeylerini yordamada etkili bir rol oynadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Top ve Akil (2021) tarafından yapılan fiziksel engelli bireylerin spora katılım motivasyonlarının, prososyal (yardımsever) ve antisosyal (zarar verici) davranışlar üzerindeki etkisini incelemek olan çalışma, Türkiye genelinde spor yapan 688 fiziksel engelli birey ile gerçekleştirilmiştir. Bulgulara göre, katılımcıların spora katılım

motivasyonları ve prososyal davranış düzeyleri yüksek, antisosyal davranış düzeyleri ise düşüktür. Özellikle içsel motivasyonun arttıkça prososyal davranışların da arttığı, antisosyal davranışların ise azaldığı görülmüştür. Ayrıca, ortopedik ve görme engelli bireylerin motivasyon düzeyleri işitme engellilere göre daha yüksek bulunmuş; işitme engellilerin ise antisosyal davranış düzeylerinin daha fazla olduğu saptanmıştır. Sonuç olarak, sporun fiziksel engelli bireylerin sosyal davranışları üzerinde olumlu etkiler yarattığı ve motivasyonun bu süreçte belirleyici bir rol oynadığı görülmektedir.

2.9. Yurt Dışında Yapılan Çalışmalar

Rutten, E.A. ve arkadaşları (2011) tarafından yapılan bu çalışmada 14-17 yaş aralığındaki 439 ergen sporcunun (67 takım) antisosyal ve prososyal davranışları incelenmiştir. Takım etkileri, antisosyal veya prososyal ergenleri takımlar içinde bir araya getirmenin, spor bağlamında sporcular arasındaki antisosyal ve prososyal davranışlardaki farklılıkları kısmen açıklayabileceğini düşündürmektedir. Takımlar içinde daha yüksek ahlaki muhakeme seviyeleri ile spor bağlamında daha az antisosyal davranış arasında bir ilişkiye doğru bir eğilim bulunmuştur. Olumlu ahlaki atmosfer, spor bağlamında daha fazla prososyal davranışla pozitif olarak ilişkilendirilmiştir. Son olarak, destekleyici koç-sporcu ilişkileri spor bağlamında hem daha az antisosyal hem de daha fazla prososyal davranışla ilişkilendirilmiştir.

Kavussanu ve Boardley (2009) tarafından geliştirilen The Prosocial and Antisocial Behavior in Sport Scale (Sporda Prososyal ve Antisosyal Davranış Ölçeği), spor ortamında sporcuların sergilediği olumlu (yardım etme, takım arkadaşını destekleme gibi) ve olumsuz (rakibe zarar verme, kuralları bilerek çiğneme gibi) sosyal davranışları ölçmek amacıyla geliştirilmiştir. Çalışmanın temel amacı, sporcuların hem takım arkadaşlarına hem de rakiplerine yönelik sosyal davranışlarını sistematik bir şekilde değerlendirebilecek geçerli ve güvenilir bir ölçüm aracı sunmaktır. Bu bağlamda ölçek, sporda etik dışı davranışların ve sportmenliğe uygun davranışların nedenlerini anlamaya yönelik araştırmalara zemin hazırlamakta ve özellikle spor psikolojisi, ahlak gelişimi ve sosyal davranışlar alanlarında çalışan araştırmacılar için önemli bir araç işlevi görmektedir.

Hodge ve Lonsdale (2011) tarafından gerçekleştirilen bu çalışma, sporda prososyal ve antisosyal davranışların ortaya çıkışında koçluk tarzı, motivasyon türü ve ahlaki çözülmenin rolünü incelemeyi amaçlamaktadır. Öz-belirleme kuramı (Self-Determination Theory, SDT) çerçevesinde yürütülen araştırmada, 292 üniversite düzeyindeki sporcunun katılımıyla elde edilen bulgular, özerklik destekleyici koçluk

tarzının takım arkadaşlarına yönelik prososyal davranışlarla pozitif ilişkili olduğunu ve bu ilişkinin özerk motivasyon aracılığıyla gerçekleştiğini göstermektedir. Buna karşılık, kontrol odaklı motivasyonun hem takım arkadaşlarına hem de rakiplere yönelik antisosyal davranışlarla ilişkili olduğu ve bu ilişkinin ahlaki çözülme (moral disengagement) aracılığıyla ortaya çıktığı belirlenmiştir. Çalışma, sporda etik dışı davranışların önlenmesinde koçluk tarzının ve motivasyonel süreçlerin önemini vurgulayarak, özerklik destekleyici koçluk yaklaşımlarının sporcuların olumlu sosyal davranışlarını teşvik edebileceğini ortaya koymaktadır.

Ali Salam Ali Al-Yaaribi, Maria Kavussanu ve Christopher Ring tarafından 2016 yılında yayınlanan çalışma ki ayrı örneklem grubuyla gerçekleştirilmiştir: birinci çalışmada 203 futbolcu, ikinci çalışmada ise 281 basketbolcu yer almıştır. Katılımcılar, maç sonrasında takım arkadaşlarının davranışlarını, kendi performanslarını, çabalarını, keyif alma düzeylerini ve öfke hislerini değerlendiren anketler doldurmuşlardır. Elde edilen bulgulara göre, prososyal davranışlara maruz kalan sporcuların çaba, performans ve keyif alma düzeyleri artarken, antisosyal davranışlara maruz kalan sporcuların öfke düzeyleri yükselmiş, çaba ve performansları ise azalmıştır. Ayrıca, keyif alma ve öfke duygularının, bu davranışların sporcular üzerindeki etkilerinde aracı rol oynadığı belirlenmiştir.

3. YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Gerekçesi ve Önemi

Olumsuz çocukluk çağı yaşantıları, bireylerin psikososyal gelişimini derinden etkileyen ve yaşam boyu devam edebilecek sonuçlar doğurabilen kritik bir olgudur. Bu deneyimler, bireylerin duygusal, sosyal ve davranışsal yapılarını şekillendirerek, özellikle stresle başa çıkma mekanizmalarını ve sosyal ilişkilere katılım biçimlerini belirgin bir şekilde etkiler. Spor, bireylerin sosyal öğrenme süreçlerine katılımını destekleyen ve çeşitli davranış biçimlerini geliştirebileceği önemli bir alan olarak öne çıkar. Ancak, sporda sergilenen antisosyal ve prososyal davranışların, bireylerin geçmiş deneyimlerinden nasıl etkilendiği yeterince araştırılmamıştır. Spor Bilimleri Fakültesi öğrencilerinin sporda sergiledikleri prososyal ve antisosyal davranışların, bireylerin çocukluk dönemlerinde yaşadıkları olumsuz deneyimlerle ilişkili olabileceği düşünülmektedir. Bu bağlamda, çocukluk çağı olumsuz yaşantılarının, bireylerin ilerleyen dönemlerdeki sosyal davranışlarını etkileyebileceği ve bu etkinin spor ortamlarında da gözlemlenebileceği varsayılmaktadır.

Mevcut literatürde, sporcuların prososyal ve antisosyal davranışlarıyla ilgili çeşitli çalışmalar bulunmaktadır. Örneğin, Özen (2024) tarafından yapılan bir araştırmada, sporda prososyal ve antisosyal davranışlar ile altyapı takımlarında değerler ve ahlaki karar alma tutumları arasındaki ilişki incelenmiş ve bu kavramların cinsiyet, spor türü ve yaş gruplarına göre farklılıkları ortaya konmuştur.

Benzer şekilde, Acar ve ark. (2023) takım ve bireysel sporcuların empatik eğilimleri ile prososyal ve antisosyal davranışları arasındaki ilişkiyi incelemiş ve empatik eğilim düzeylerinin, sporcuların sosyal davranışları üzerinde etkili olduğunu bulmuştur. Ancak, sporcuların çocukluk çağı olumsuz yaşantıları ile sporda sergiledikleri prososyal ve antisosyal davranışlar arasındaki ilişkiyi doğrudan ele alan çalışmalar sınırlıdır. Bu nedenle, Spor Bilimleri Fakültesi öğrencilerinin çocukluk dönemlerinde yaşadıkları olumsuz deneyimlerin, sporda gösterdikleri sosyal davranışlar üzerindeki etkilerini araştırmak, literatürdeki bu boşluğu dolduracak ve alana önemli katkılar sağlayacaktır.

Çocukluk döneminde yaşanan travmatik olayların spor alanındaki davranışlara yansımaları hem bireysel gelişim hem de spor ortamlarının sağlıklı bir şekilde yapılandırılması açısından büyük bir öneme sahiptir.

Araştırmanın bulguları, spor ortamlarının, özellikle çocukluk çağı travmalarından etkilenen bireyler için nasıl daha destekleyici ve kapsayıcı hale getirilebileceğine dair

öneriler sunacaktır. Ayrıca, spor bilimleri alanında çalışan eğitmenler, antrenörler ve profesyoneller için farkındalık yaratacak; antisosyal davranışların azaltılması ve prososyal davranışların teşvik edilmesi için etkili stratejilerin geliştirilmesine katkıda bulunacaktır. Çalışma aynı zamanda, çocukluk dönemi travmalarının bireylerin spor alanındaki deneyimlerine yansımalarını daha iyi anlamaya yönelik önemli bir rehber olacaktır.

3.2. Araştırmanın Problemi, Amacı ve Alt Amaçları

Araştırmanın amacı, spor bilimleri fakültesi öğrencilerinin sporda antisosyal ve prososyal davranış ile çocukluk çağı olumsuz yaşantı düzeylerinin belirlenmesi, aralarındaki ilişkilerin ortaya koyulması ve belirlenen bazı demografik değişkenler açısından incelenmesidir. Bu doğrultuda aşağıdaki araştırma sorularına cevap aranmıştır:

1. Spor Bilimleri Fakültesi öğrencilerinin prososyal ve antisosyal ile çocukluk çağı olumsuz yaşantıları ne düzeydedir?
2. Spor Bilimleri Fakültesi öğrencilerinin çocukluk çağı olumsuz yaşantıları ile prososyal ve antisosyal davranışları cinsiyetine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
3. Spor Bilimleri Fakültesi öğrencilerinin çocukluk çağı olumsuz yaşantıları ile prososyal ve antisosyal davranışları okuduğu sınıf düzeyine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
4. Spor Bilimleri Fakültesi öğrencilerinin çocukluk çağı olumsuz yaşantıları ile prososyal ve antisosyal davranışları spor branşı değişkenine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
5. Spor Bilimleri Fakültesi öğrencilerinin çocukluk çağı olumsuz yaşantıları ile prososyal ve antisosyal davranışları kardeş sayısı değişkenine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
6. Spor Bilimleri Fakültesi öğrencilerinin çocukluk çağı olumsuz yaşantıları ile prososyal ve antisosyal davranışları ebeveyn eğitim durumu değişkenine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
7. Spor Bilimleri Fakültesi öğrencilerinin çocukluk çağı olumsuz yaşantıları ile prososyal ve antisosyal davranışları aile gelir durumu değişkenine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
8. Spor Bilimleri Fakültesi öğrencilerinin çocukluk çağı olumsuz yaşantıları ile prososyal ve antisosyal davranışları çocukluğunun geçtiği yer değişkenine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

9. Spor Bilimleri Fakültesi öğrencilerinin çocukluk çağı olumsuz yaşantıları ile prososyal ve antisosyal davranışları aile yapısı değişkenine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
10. Spor Bilimleri Fakültesi öğrencilerinin çocukluk çağı olumsuz yaşantıları ile prososyal ve antisosyal davranışları spor yapma yılı değişkenine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
11. Spor Bilimleri Fakültesi öğrencilerinin çocukluk çağı olumsuz yaşantıları ile prososyal ve antisosyal davranışları çocukluk çağında en fazla bakım veren kişi değişkenine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
12. Spor Bilimleri Fakültesi öğrencilerinin çocukluk çağı olumsuz yaşantıları ile prososyal ve antisosyal davranışları ebeveyn çocuk yetiştirme tutumu değişkenine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
13. Spor Bilimleri Fakültesi öğrencilerinin çocukluk çağı olumsuz yaşantı düzeyleri ile sporda antisosyal ve prososyal davranışlar arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
14. Spor Bilimleri Fakültesi öğrencilerinin çocukluk çağı olumsuz yaşantıları sporcu öğrencilerin sporda antisosyal ve prososyal davranışlarının anlamlı yordayıcısı mıdır?

3.3. Araştırmanın Sınırlılıkları

1. Araştırma, deneysel araştırma olarak tasarlanmadığı için ele alınan değişkenler arasındaki etkinin yönü kuramsal dayanak oluşturularak belirlenmiştir.
2. Çocukluk çağı travmalarının etkisi bireyden bireye değişebileceği için, her bireyin yaşantısının etkisi aynı düzeyde olmayabilir.
3. Spor Bilimleri Fakültesi öğrencilerinin geçmiş yaşantıları hatırlama düzeyleri ve bu yaşantılara yükledikleri anlam zaman içinde değişmiş olabilir.

3.4. Araştırmanın Varsayımları

1. Katılımcıların, çocukluk çağı yaşantılarını ve spordaki davranışlarını içeren ölçeklere samimi yanıt verdikleri varsayılmaktadır.
2. Kullanılan ölçeklerin Türkçe formunun daha önceki çalışmalarda geçerlilik ve güvenirlik analizlerinin yapılmış olması nedeniyle, bu çalışmada da geçerli ve güvenilir sonuçlar verdiği varsayılmaktadır.
3. Spor Bilimleri Fakültesi öğrencilerinden seçilen örneklemin, genel olarak Türkiye'deki Spor Bilimleri öğrencilerini yeterli düzeyde temsil ettiği varsayılmaktadır.
4. Bağımsız değişkenler ile bağımlı değişkenlerin birbirini etkileyebileceği ya da aralarında istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler olabileceği varsayılmıştır.

5. Uygulanan analiz tekniklerinin (örneğin korelasyon, ANOVA, regresyon vb.) araştırma hipotezlerini test etmek için yeterli olduğu varsayılmıştır.

3.5. Araştırma Modeli

Bu araştırma, spor bilimleri fakültesi öğrencilerinin sporda antisosyal ve prososyal davranışları ile çocukluk çağında yaşadıkları olumsuz deneyimler arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırmada nicel araştırma yöntemi kullanılmış olup, ilişkisel tarama modeli benimsenmiştir.

İlişkisel tarama modeli, iki veya daha fazla değişken arasındaki ilişkiyi belirlemeye yönelik bir araştırma desenidir. Bu model, değişkenler arasındaki neden-sonuç ilişkisini değil, yalnızca mevcut ilişkilerin yönünü ve derecesini ortaya koymayı amaçlamaktadır (Karasar, 2012). İlişkisel tarama araştırmalarında, değişkenler arasındaki bağlantılar genellikle korelasyon analizleri ile incelenir ve istatistiksel yöntemlerle yorumlanır (Büyüköztürk, 2016). Bu model, bireylerin geçmiş deneyimleri ile mevcut davranışları arasındaki etkileşimi anlamaya yönelik olarak kullanılmaktadır. Bu bağlamda, spor bilimleri fakültesi öğrencilerinin çocukluk çağında yaşadıkları olumsuz deneyimlerin, sporda sergiledikleri prososyal ve antisosyal davranışlarla olan ilişkisi incelenmiştir.

3.6. Evren ve Örneklem

Araştırmanın çalışma grubunu, Karadeniz Bölgesi ve Doğu Anadolu Bölgesinde bulunan altı farklı üniversitenin Spor Bilimleri Fakültesinde öğrenim gören öğrenciler oluşturmaktadır. Seçilen üniversiteler, rastgele örnekleme yöntemi ile belirlenmiştir.

Çalışma grubunun seçiminde amaçlı örnekleme yöntemi de kullanılmış olup, belirli kriterleri sağlayan katılımcılar araştırmaya dahil edilmiştir. Amaçlı örnekleme yöntemi, belirli özelliklere sahip bireylerin araştırmaya dahil edilmesini sağlayan bir örnekleme tekniğidir (Patton, 2002). Bu yöntemde, araştırmanın amaçlarına en uygun katılımcıların seçilmesi hedeflenir ve örneklem seçiminde araştırmanın konusuyla doğrudan ilgili olan bireyler tercih edilir (Büyüköztürk ve ark., 2016). Bu araştırma grubuna ait bilgiler aşağıda gösterilmiştir (Tablo 1).

Tablo 1. Araştırma Grubuna Ait Demografik Bilgilerin Dağılımı

Değişkenler	Guruplar	n	%
Cinsiyet	Kadın	226	40.2
	Erkek	336	59.8
Sınıf	1. Sınıf	143	25.4
	2. Sınıf	152	27.0

Tablo 1. (Devamı)

	3. Sınıf	150	26.7
	4. Sınıf	117	20.8
Spor Branşı	Takım Sporlar	337	60.0
	Bireysel Sporlar	225	40.0
Kardeş Sayısı	1 çocuk	39	6.9
	2 çocuk	149	26.5
	3 çocuk	196	34.9
	4 çocuk	95	16.9
	5 ve üzeri çocuk	83	14.8
Spor Yapma Yılı	1-3	61	10.9
	4-6	127	22.6
	7-9	129	23.0
	10 ve üzeri	245	43.6
Gelir Durumu	Düşük	60	10.7
	Orta	441	78.5
	Yüksek	61	10.9
Anne Eğitim Durumu	İlkokul	216	38.4
	Ortaokul	138	24.6
	Lise	149	26.5
	Lisans ve Lisansüstü	59	10.5
Baba Eğitim Durumu	İlkokul	152	27.0
	Ortaokul	143	25.4
	Lise	171	30.4
	Lisans ve Lisansüstü	96	17.1
Çocukluğun Geçtiği Yer	Köy-Kasaba	133	23.7
	İlçe	157	27.9
	Şehir-Metropol	272	48.4
Aile Yapısı	Çekirdek	400	71.2
	Geniş	129	23.0
	Diğer (Parçalanmış, Yuva)	33	5.9
Anne Yetiştirme Tutumu	Otoriter	78	13.9
	Tutarsız	68	12.1
	Aşırı koruyucu	140	24.9
	İhmalkâr	10	1.8
	Demokratik	266	47.3
Baba Yetiştirme Tutumu	Otoriter	113	20.1
	Tutarsız	66	11.7
	Aşırı koruyucu	95	16.9
	İhmalkâr	46	8.2
	Demokratik	242	43.1
Doğal Afet Yaşama	Yaşamadım	278	49.4
	Deprem	168	29.9
	Sel	42	7.5
	Heyelan	16	2.8
	Çığ	2	.4
	Fırtına	28	5.0
	Yangın	28	5.0
Toplam		562	%100

3.7. Veri Toplama Aracı ve Teknikleri

Araştırmada veri toplama aracı olarak anket tekniği kullanılmıştır. Anket formu, katılımcıların demografik bilgileri, çocukluk çağı olumsuz yaşantıları, sporda sergilenen prososyal ve antisosyal davranışlar ile ilgili soruları içeren üç ana bölümden oluşmaktadır.

3.7.1. Demografik Bilgi Formu

Demografik bilgi formu; “Cinsiyet, sınıf, spor branşı, ailedeki çocuk sayısı, ebeveyn eğitim durumu, ailenin gelir durumu, çocukluğun geçtiği yer, aile yapısı, spor yapma yılı, çocukluk çağında en fazla bakım veren kişi, çocuklukta yaşanan doğal afetler ve ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumları” gibi değişkenleri içermektedir.

3.7.2. Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği

Katılımcıların çocukluk döneminde fiziksel, duygusal veya cinsel istismara maruz kalıp kalmadıklarını ölçmeye yönelik bir ölçektir. Bernstein ve arkadaşları tarafından 1994 yılında, bireylerin 20 yaş öncesinde yaşadıkları istismar ve ihmali ölçmek amacıyla oluşturulan 28 maddelik 5’li likert tipi ölçektir. Türkçe geçerlilik-güvenirlilik çalışması 2012 tarihinde Şar ve arkadaşları tarafından yapılmıştır. Bu çalışmada 2020 yılında Şar ve arkadaşları tarafından gözden geçirilmiş ve genişletilmiş olan türkçe versiyonu kullanılmıştır. Şar ve Arkadaşları tarafından genişletilmiş Türkçe versiyonu olan çocukluk çağı travmaları ölçeği 33 maddelik ve 5’li likert tipi ölçektir. Ölçek, geçmişte yaşanan olumsuz deneyimlerin birey üzerindeki etkilerini değerlendirmek amacıyla farklı kategorilerde sorular içermektedir. CTQ puanlarını hesaplayabilmek için, öncelikle olumlu yönde ifade edilen maddelere verilen yanıtlar ters çevrilmelidir (Madde No: 1, 2, 4, 5, 7, 10, 13, 19, 26, 28, 31). Her bir alt bölümün puanları toplandığında, toplam CTQ puanı elde edilir. Toplam puan, ölçeğin 28 maddelik özgün biçiminde 25-125 aralığında, genişletilmiş (6 alt bölümlü) biçiminde ise 25-150 aralığında değişmektedir. Duygusal taciz (No: 3, 8, 14, 18, 25), fiziksel taciz (No: 9, 11, 12, 15, 17), fiziksel ihmal (No: 1, 4, 6, 2, 26), duygusal ihmal (No: 5, 7, 13, 19, 28), cinsel taciz (No: 20, 21, 23, 24, 27) ve aşırı koruma-kontrol (No: 29-33) alt bölüm puanları, ilgili maddelerin toplamıyla hesaplanır. İnkâr (ya da minimize etme) puanı için belirlenen üç madde (No: 10, 16, 22) dikkate alınır; yalnızca 10 numaralı maddenin yanıtı ters çevrilmelidir. Bu üç madde toplam CTQ puanına dâhil edilmez. Her birine en yüksek (5) puan verilmişse, verilen 1 puanların toplamı inkâr puanını oluşturur. Toplam inkâr puanı 0 ile 3 arasında olabilir.

Bu puanlama sistemi, bireylerin çocukluk dönemlerinde yaşadığı olumsuz deneyimlerin düzeyini değerlendirmek amacıyla kullanılmaktadır.

3.7.3. Sporda Prososyal ve Antisosyal Davranış Ölçeği

Bandura'nın (1999) sosyal bilişsel öğrenme teorisi kapsamında ele aldığı proaktif ve engelleyici ahlak kavramları temel alınarak, spor ortamında bireylerin prososyal ve antisosyal davranışlarını değerlendirmek amacıyla 20 maddeden ve dört alt boyuttan oluşan bir ölçek kullanılmıştır. Söz konusu ölçek, Kavussanu ve Boardley (2009) tarafından geliştirilmiş olup, Sezen-Balçıkanlı (2013) tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. Ölçeğin alt boyutları şunlardır: Takım arkadaşına yönelik prososyal davranış (4 madde), rakibe yönelik prososyal davranış (3 madde), takım arkadaşına yönelik antisosyal davranış (5 madde) ve rakibe yönelik antisosyal davranış (8 madde).

Ölçek, 5'li Likert tipi bir derecelendirme sistemiyle "1: hiç" ile "5: oldukça sık" aralığında puanlanmaktadır. Her bir alt boyutun puan aralıkları şu şekildedir: takım arkadaşına yönelik prososyal davranış 4-20, rakibe yönelik prososyal davranış 3-15, takım arkadaşına yönelik antisosyal davranış 5-25 ve rakibe yönelik antisosyal davranış 8-40 aralığında değişmektedir. Elde edilen puanların yüksek olması, ilgili davranış boyutunun daha sık gösterildiğine işaret etmektedir.

3.8. Verilerin Toplanma Süreci

Veri toplama süreci, ilgili üniversitelerin etik kurullarından gerekli izinler alındıktan sonra yürütülecektir. Katılımcılar araştırmaya gönüllü olarak dahil edilecek olup, veri toplama aşamasında hem çevrimiçi anketler hem de yüz yüze anket uygulamaları kullanılacaktır. Çalışmaya katılmayı kabul eden bireylere araştırmanın amacı açıklanacak ve gizlilik ilkeleri kapsamında bilgilerinin korunacağı belirtilerek bilgilendirilmiş onam formu imzalatılacaktır. Anketlerin çevrimiçi dağıtımı, üniversitelerin öğrenci iletişim platformları ve akademik birimler aracılığıyla sağlanacaktır. Yüz yüze anket uygulamaları ise, araştırmacılar tarafından belirlenen ders saatleri ve spor etkinlikleri esnasında gerçekleştirilecektir.

Veri toplama sürecinin tamamlanmasının ardından, eksik veya hatalı doldurulmuş anketler tespit edilerek analiz sürecine dahil edilmeyecektir. Ayrıca, veri güvenliği sağlanarak tüm katılımcıların yanıtları anonim olarak değerlendirilecektir.

3.9. Veri Analizi

Toplanan veriler, SPSS 26.0 programı kullanılarak analiz edildi. Öncelikle tanımlayıcı istatistikler (frekans, yüzde, ortalama ve standart sapma) hesaplandı.

Değişkenler arasındaki ilişkilerin belirlenmesi için Pearson Korelasyon Analizi uygulandı. Ayrıca, Regresyon Analizi ile çocukluk çağı olumsuz yaşantılarının sporda sergilenen prososyal ve antisosyal davranışlara etkisi incelendi. Verilerin normal dağılıma uygun olup olmadığını belirlemek için basıklık-çarpıklık değerleri göz önünde bulunduruldu (yazar eklenecek). Bağımsız gruplar arasındaki farklılıkların incelenmesi için t-testi ve tek yönlü varyans analizi (ANOVA) gibi parametrik testler kullanıldı. Anlamlılık düzeyi olarak $p=0.05$ belirlendi.

3.10. Etik İlkeler ve Gönüllülük Esası

Spor Bilimleri Fakültesi öğrencilerinin sporda antisosyal ve prososyal davranışları ile çocukluk çağı olumsuz yaşantıları arasındaki ilişkilerin incelenmesi" konulu etik kurul başvurusu Gümüşhane Üniversitesi bilimsel araştırma ve yayın etiği kurulu'nun 25/10/2024 tarih ve 2024/8 sayılı toplantısında görüşülmüş olup; projenin yürürlükteki mevzuata uygun olduğuna oy birliği ile karar verilmiştir. Bu araştırmada etik kurallara tam uyum sağlanacaktır. Katılımcıların bilgileri tamamen gizli tutulacak ve anonim olarak değerlendirilecektir. Çalışmaya katılım gönüllülük esasına dayalı olacak, katılımcılar istedikleri takdirde araştırmadan çekilme hakkına sahip olacaktır. Araştırma sürecinde, Helsinki Bildirgesi'ne ve Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) etik kurallarına uygun hareket edilecektir.

4. BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde araştırmaya katılan bireylerin sosyo-demografik bilgi dağılımları, araştırmanın betimsel istatistikleri, cinsiyet, sınıf değişkenine, spor branşı (takım-bireysel), kardeş sayısı, spor yapma yılı, gelir durumu, anne eğitim durumu, baba eğitim durumu, çocukluğun geçtiği yer, aile yapısı, anne yetiştirme tutumu, baba yetiştirme ve doğal afet yaşama değişkenlerine göre SPADÖ ve ÇÇTÖ puanlarının sonuçları tablo ve açıklamalarıyla detaylandırılmıştır. Ayrıca SPADÖ ve ÇÇTÖ korelasyon sonuçları, ÇÇTÖ ve prososyal takım regresyon sonuçları, ÇÇTÖ ve prososyal rakip regresyon sonuçları, ÇÇTÖ ve antisosyal takım regresyon sonuçları, ÇÇTÖ ve antisosyal rakip regresyon sonuçları tablo ve açıklamalarıyla beraber sunulmuştur. Bulguların tamamı yorumlanarak hipotezler test edilmiştir.

Tablo 2. SPADÖ ve ÇÇTÖ Puanları ile İlgili Betimsel İstatistikler

Boyutlar	N	Min.	Mak.	$\bar{X}$	Ss	Çarpıklık	Basıklık
Prososyal Takım	562	1.50	5.00	4.19	.69	-.791	.441
Prososyal Rakip	562	1.00	5.00	3.84	.84	-.551	-.051
Antisosyal Takım	562	1.00	5.00	2.43	.86	.633	.098
Antisosyal Rakip	562	1.00	5.00	2.56	.86	.331	-.531
Duygusal Taciz	562	1.00	4.80	1.57	.80	1.727	2.507
Fiziksel Taciz	562	1.00	4.80	1.43	.78	2.218	4.471
Fiziksel İhmal	562	1.00	4.20	1.69	.67	1.017	.551
Duygusal İhmal	562	1.00	5.00	2.12	.92	.801	.006
Cinsel Taciz	562	1.00	4.80	1.32	.73	2.581	6.009
Aşırı Koruma Kontrol	562	1.00	4.80	1.95	.78	.938	.494
İnkâr	562	1.00	5.00	3.25	.73	-.868	1.143
ÇÇTÖ Toplam	562	1.00	3.83	1.68	.60	1.255	.866

SPADÖ (Sporda Prososyal ve Antisosyal Davranış Ölçeği). ÇÇTÖ (Çocukluk Çağı Travmalar Ölçeği)

Araştırmaya katılan bireylerin SPADÖ (Sporda Prososyal ve Antisosyal Davranış Ölçeği) ve ÇÇTÖ (Çocukluk Çağı Travmalar Ölçeği) puanlarına ilişkin betimsel istatistikler Tablo 2’de sunulmuştur. Prososyal davranış boyutlarından takım içi prososyal davranış puanlarının ortalaması ($\bar{X}$ =4.19; Ss=.69) yüksek düzeydeyken. rakibe yönelik prososyal davranış puanları da yüksek ($\bar{X}$ =3.84; Ss=.84) bulunmuştur. Antisosyal

davranış boyutlarında ise takım içi antisosyal davranış puanı ($\bar{X}$ =2.43; Ss=.86) ve rakibe yönelik antisosyal davranış puanı ($\bar{X}$ =2.56; Ss=.86) orta düzeyde seyretmiştir. Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği (ÇÇTÖ) alt boyutlarına bakıldığında; en yüksek ortalamaya sahip boyutun duygusal ihmal ($\bar{X}$ =2.12; Ss=.92) olduğu. bunu aşırı koruma/kontrol ($\bar{X}$ =1.95; Ss=.78) ve inkâr ($\bar{X}$ =3.25; Ss=.73) boyutlarının izlediği görülmektedir. Cinsel taciz ($\bar{X}$ =1.32; Ss=.73), fiziksel taciz ($\bar{X}$ =1.43; Ss=.78) ve duygusal taciz ($\bar{X}$ =1.57; Ss=.80) gibi boyutlarda ise düşük düzeyde puan ortalamaları dikkat çekmektedir. Ölçeğin genel puanı ise ortalama 1.68 (Ss=.60) olarak belirlenmiştir. Çarpıklık ve basıklık değerleri incelendiğinde, çoğu boyutta değerlerin ± 1 aralığında olduğu, bu durumun normal dağılıma yakın bir dağılıma işaret ettiği söylenebilir. Ancak cinsel taciz (çarpıklık=2.581; basıklık=6.009), fiziksel taciz (çarpıklık=2.218; basıklık=4.471) ve duygusal taciz (çarpıklık=1.727; basıklık=2.507) boyutlarında yüksek pozitif çarpıklık ve basıklık değerleri, bu alt ölçeklerde verilerin sağa çarpık ve yoğunlaştığını göstermektedir.

Tablo 3. SPADÖ Puanları Cinsiyet Değişkenine Göre T-Testi Sonuçları

Ölçek	Cinsiyet	n	$\bar{x}$	Ss	sd	t	p
Prososyal Takım	Kadın	226	4.11	.72	560	-2.203	.028*
	Erkek	336	4.24	.67			
Prososyal Rakip	Kadın	226	3.73	.90	560	-2.389	.017*
	Erkek	336	3.91	.79			
Antisosyal Takım	Kadın	226	2.10	.70	560	-7.855	.000**
	Erkek	336	2.66	.89			
Antisosyal Takım	Kadın	226	2.26	.74	560	-7.232	.000**
	Erkek	336	2.77	.88			

*p<0.05, **p<0.01

Araştırmada, spor bilimleri fakültesi öğrencilerinin cinsiyetlerine göre SPADÖ puanları incelenmiş ve anlamlı farklar tespit edilmiştir. Yapılan bağımsız örneklem t-testi sonucuna göre, erkek katılımcılar prososyal takım ($\bar{X}$ =4.24; Ss=.67) ve prososyal rakip ($\bar{X}$ =3.91; Ss=.79) davranışlarında, kadın katılımcılara göre (sırasıyla $\bar{X}$ =4.11; Ss=.72 ve $\bar{X}$ =3.73; Ss=.90) anlamlı düzeyde daha yüksek puanlar almıştır (p<.05). Antisosyal davranışlarda da erkekler, hem takım arkadaşlarına ($\bar{X}$ =2.66; Ss=.89) hem de rakiplere yönelik ($\bar{X}$ =2.77; Ss=.88) davranışlarda kadınlara kıyasla (sırasıyla $\bar{X}$ =2.10; Ss=.70 ve $\bar{X}$ =2.26; Ss=.74) anlamlı düzeyde daha yüksek puanlar almıştır (p<.01).

Tablo 4. ÇÇTÖ Puanları Cinsiyet Değişkenine Göre T-Testi Sonuçları

Ölçek	Cinsiyet	n	$\bar{x}$	Ss	sd	t	p
Duygusal Taciz	Kadın	226	1.46	.69	560	-2.961	.003**
	Erkek	336	1.65	.86			
Fiziksel Taciz	Kadın	226	1.30	.61	560	-3.455	.001**
	Erkek	336	1.51	.87			

Tablo 4. (Devamı)

Fiziksel İhmal	Kadın	226	1.61	.66	560	-2.330	.020*
	Erkek	336	1.74	.67			
Duygusal İhmal	Kadın	226	2.09	.94	560	-.584	.560
	Erkek	336	2.14	.90			
Cinsel Taciz	Kadın	226	1.26	.63	560	-1.498	.135
	Erkek	336	1.35	.79			
Aşırı Koruma ve Kontrol	Kadın	226	1.81	.75	560	-3.501	.001**
	Erkek	336	2.04	.79			
İnkâr	Kadın	226	3.24	.72	560	-.288	.773
	Erkek	336	3.26	.73			
ÇÇTÖ Toplam	Kadın	226	1.59	.56	560	-2.983	.003**
	Erkek	336	1.74	.62			

*p<0.05, **p<0.01

Spor Bilimleri Fakültesi öğrencilerinin cinsiyetlerine göre ÇÇTÖ puanlarının karşılaştırıldığı bağımsız örneklem t-testi sonuçlarına göre, erkeklerin duygusal taciz ($\bar{X}$ =1.65), fiziksel taciz ($\bar{X}$ =1.51), fiziksel ihmal ($\bar{X}$ =1.74) ve aşırı koruma-kontrol ($\bar{X}$ =2.04) puanları, kadınlara kıyasla anlamlı düzeyde daha yüksek bulunmuştur (sırasıyla p=.003; p=.001; p=.020; p=.001). Duygusal ihmal, cinsel taciz ve inkâr alt boyutlarında ise cinsiyete göre anlamlı fark saptanmamıştır (p>0.05). Toplam ÇÇTÖ puanları açısından da erkek katılımcılar ($\bar{X}$ =1.74). Kadınlardan ($\bar{X}$ =1.59) anlamlı düzeyde daha yüksek puan almıştır (t= -2.983; p=.003).

Tablo 5. SPADÖ Puanları Sınıf Değişkenine Göre ANOVA Sonuçları

Ölçek	Sınıf	n	$\bar{x}$	Ss	sd	F	p	Fark
Prososyal Takım	^a 1. Sınıf	143	4.34	.67	3-558	3.151	.025*	^a > ^c
	^b 2. Sınıf	152	4.15	.66				-
	^c 3. Sınıf	150	4.12	.72				-
	^d 4. Sınıf	117	4.13	.70				-
Prososyal Rakip	^a 1. Sınıf	143	3.85	.82	3-558	.350	.789	-
	^b 2. Sınıf	152	3.78	.90				-
	^c 3. Sınıf	150	3.86	.84				-
	^d 4. Sınıf	117	3.87	.79				-
Antisosyal Takım	^a 1. Sınıf	143	2.36	.93	3-558	.933	.425	-
	^b 2. Sınıf	152	2.45	.80				-
	^c 3. Sınıf	150	2.41	.88				-
	^d 4. Sınıf	117	2.54	.83				-
Antisosyal Rakip	^a 1. Sınıf	143	2.62	.90	3-558	1.733	.159	-
	^b 2. Sınıf	152	2.61	.87				-
	^c 3. Sınıf	150	2.43	.84				-
	^d 4. Sınıf	117	2.60	.83				-

*p<0.05

Spor Bilimleri Fakültesi öğrencilerinin sınıf düzeylerine göre Sporda Prososyal ve Antisosyal Davranış Ölçeği (SPADÖ) alt boyut puanlarının farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları Tablo 5'te

sunulmuştur. Analiz sonucuna göre, yalnızca Prososyal Takım alt boyutunda sınıf düzeyine göre anlamlı bir fark tespit edilmiştir ($F(3,558)=3.151$; $p=.025$). Tukey testi ile yapılan çoklu karşılaştırma sonucunda bu farkın 1. sınıf öğrencileri ile 3. sınıf öğrencileri arasında olduğu belirlenmiştir. 1. sınıf öğrencilerinin prososyal takım puan ortalamasının ($\bar{X}=4.34$; $Ss=.67$), 3. sınıf öğrencilerine ($\bar{X}=4.12$; $Ss=.72$) kıyasla anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu görülmektedir. Prososyal Rakip, Antisosyal Takım ve Antisosyal Rakip alt boyutlarında sınıf düzeyine göre anlamlı bir fark bulunmamıştır (sırasıyla $p=.789$; $p=.425$; $p=.159$).

Tablo 6. ÇÇTÖ Puanları Sınıf Değişkenine Göre ANOVA Sonuçları

Ölçek	Sınıf	n	$\bar{x}$	Ss	sd	F	p	Fark
Duygusal Taciz	^a 1. Sınıf	143	1.52	.71	3-558	.962	.410	-
	^b 2. Sınıf	152	1.58	.84				-
	^c 3. Sınıf	150	1.53	.76				-
	^d 4. Sınıf	117	1.68	.90				-
Fiziksel Taciz	^a 1. Sınıf	143	1.34	.62	3-558	1.465	.223	-
	^b 2. Sınıf	152	1.42	.73				-
	^c 3. Sınıf	150	1.43	.82				-
	^d 4. Sınıf	117	1.54	.94				-
Fiziksel İhmal	^a 1. Sınıf	143	1.51	.58	3-558	4.631	.003*	-
	^b 2. Sınıf	152	1.74	.72				b>a
	^c 3. Sınıf	150	1.73	.65				c>a
	^d 4. Sınıf	117	1.79	.70				d>a
Duygusal İhmal	^a 1. Sınıf	143	2.01	.87	3-558	3.121	.026*	-
	^b 2. Sınıf	152	2.31	.94				b>a
	^c 3. Sınıf	150	2.06	.90				-
	^d 4. Sınıf	117	2.10	.93				-
Cinsel Taciz	^a 1. Sınıf	143	1.31	.70	3-558	.367	.777	-
	^b 2. Sınıf	152	1.29	.70				-
	^c 3. Sınıf	150	1.31	.71				-
	^d 4. Sınıf	117	1.38	.85				-
Aşırı Koruma ve Kontrol	^a 1. Sınıf	143	1.89	.80	3-558	.719	.541	-
	^b 2. Sınıf	152	2.00	.82				-
	^c 3. Sınıf	150	1.92	.77				-
	^d 4. Sınıf	117	1.99	.72				-
İnkâr	^a 1. Sınıf	143	3.34	.67	3-558	2.786	.040*	-
	^b 2. Sınıf	152	3.15	.77				-
	^c 3. Sınıf	150	3.19	.77				-
	^d 4. Sınıf	117	3.36	.65				d>b

Tablo 6. (Devamı)

ÇÇTÖ Toplam	^a 1. Sınıf	143	1.60	.56	3-558	1.721	.162	-
	^b 2. Sınıf	152	1.72	.59				-
	^c 3. Sınıf	150	1.66	.60				-
	^d 4. Sınıf	117	1.75	.66				-

*p<0.05. **p<0.01

Spor bilimleri fakültesi öğrencilerinin sınıf düzeylerine göre ÇÇTÖ alt boyut puanları incelendiğinde, fiziksel ihmal (F=4.631; p=.003), duygusal ihmal (F=3.121; p=.026) ve inkâr (F=2.786; p=.040) alt boyutlarında anlamlı farklar bulunmuştur. Fiziksel ihmal puanları 2. 3. ve 4. sınıf öğrencilerinde 1. sınıfa göre daha yüksektir. Duygusal ihmalde fark. özellikle 2. sınıf lehinedir. İnkâr alt boyutundaki fark ise 4. sınıf öğrencilerinin 2. sınıfa kıyasla daha yüksek puan almasıyla ilgilidir. Diğer alt boyutlar ve toplam ÇÇTÖ puanında anlamlı bir fark saptanmamıştır (p>.05).

Tablo 7. SPADÖ Puanları Spor Branşı Değişkenine Göre T-Testi Sonuçları

Ölçek	Spor Branşı	n	$\bar{x}$	Ss	sd	t	p
Prososyal Takım	Takım	337	4.23	.69	560	1.929	.054*
	Bireysel	225	4.12	.68			
Prososyal Rakip	Takım	337	3.82	.83	560	-.467	.641
	Bireysel	225	3.86	.86			
Antisosyal Takım	Takım	337	2.49	.82	560	2.004	.046*
	Bireysel	225	2.35	.91			
Antisosyal Rakip	Takım	337	2.68	.87	560	4.042	.000**
	Bireysel	225	2.39	.82			

*p<0.05. **p<0.01

Spor bilimleri fakültesi öğrencilerinin spor branşlarına göre SPADÖ puanları incelendiğinde, antisosyal takım (t=2.004; p=.046) ve antisosyal rakip (t=4.042; p=.000) alt boyutlarında takım sporu yapan bireylerin, bireysel sporculara kıyasla anlamlı düzeyde daha yüksek puan aldığı görülmüştür. Prososyal takım alt boyutunda takım sporcuları daha yüksek puan almış olsa da fark anlamlılık sınırındadır (t=1.929; p=.054). Prososyal rakip alt boyutunda ise anlamlı bir fark saptanmamıştır (p>.05).

Tablo 8. ÇÇTÖ Puanları Spor Branşı Değişkenine Göre T-Testi Sonuçları

Ölçek	Spor Branşı	n	$\bar{x}$	Ss	sd	t	p
Duygusal Taciz	Takım	337	1.59	.83	560	.570	.569
	Bireysel	225	1.55	.77			
Fiziksel Taciz	Takım	337	1.43	.80	560	.089	.929
	Bireysel	225	1.42	.74			
Fiziksel İhmal	Takım	337	1.68	.67	560	-.254	.800
	Bireysel	225	1.70	.68			

Tablo 8. (Devamı)

Duygusal İhmal	Takım	337	2.11	.91	560	-.328	.743
	Bireysel	225	2.14	.93			
Cinsel Taciz	Takım	337	1.33	.78	560	.499	.618
	Bireysel	225	1.30	.66			
Aşırı Koruma ve Kontrol	Takım	337	1.94	.78	560	-.226	.822
	Bireysel	225	1.96	.79			
İnkâr	Takım	337	3.22	.73	560	-1.481	.139
	Bireysel	225	3.31	.72			
ÇÇTÖ Toplam	Takım	337	1.68	.62	560	.068	.946
	Bireysel	225	1.68	.58			

Spor bilimleri fakültesi öğrencilerinin spor branşlarına göre Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği (ÇÇTÖ) puanlarının anlamlı şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla yapılan bağımsız örneklem t-testi sonuçları Tablo 8’de sunulmuştur. Yapılan analizlerde, duygusal taciz, fiziksel taciz, fiziksel ihmal, duygusal ihmal, cinsel taciz, aşırı koruma ve kontrol, inkâr ve toplam ÇÇTÖ puanları açısından takım ve bireysel spor yapan katılımcılar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark saptanmamıştır ($p>.05$).

Tablo 9. SPADÖ Puanları Kardeş Sayısı Değişkenine Göre ANOVA Sonuçları

Ölçek	Kardeş Sayısı	n	$\bar{x}$	Ss	sd	F	p	Fark
Prososyal Takım	^a 1 Kardeş	39	4.11	.76	4-557	1.574	.180	-
	^b 2 Kardeş	149	4.27	.65				-
	^c 3 Kardeş	196	4.20	.65				-
	^d 4 Kardeş	95	4.18	.72				-
	^e 5 Kardeş	83	4.04	.77				-
	+							-
Prososyal Rakip	^a 1 Kardeş	39	3.74	.78	4-557	2.330	.055	-
	^b 2 Kardeş	149	3.71	.87				-
	^c 3 Kardeş	196	3.96	.75				-
	^d 4 Kardeş	95	3.89	.82				-
	^e 5 Kardeş	83	3.76	1.00				-
	+							-
Antisosyal Takım	^a 1 Kardeş	39	2.26	.88	4-557	1.219	.302	-
	^b 2 Kardeş	149	2.54	.91				-
	^c 3 Kardeş	196	2.43	.83				-
	^d 4 Kardeş	95	2.42	.84				-
	^e 5 Kardeş	83	2.35	.87				-
	+							-
Antisosyal Rakip	^a 1 Kardeş	39	2.38	.90	4-557	1.977	.097	-
	^b 2 Kardeş	149	2.72	.84				-
	^c 3 Kardeş	196	2.52	.87				-
	^d 4 Kardeş	95	2.54	.89				-
	^e 5 Kardeş	83	2.50	.82				-
	+							-

Spor bilimleri fakültesi öğrencilerinin kardeş sayısına göre Sporda Prososyal ve Antisosyal Davranış Ölçeği (SPADÖ) puanları incelendiğinde, prososyal takım, prososyal rakip, antisosyal takım ve antisosyal rakip alt boyutlarında anlamlı farklar olup olmadığına bakılmıştır. Yapılan tek yönlü varyans analizine (ANOVA) göre, hiçbir alt boyutta istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p>.05$). Prososyal rakip alt boyutunda elde edilen p değeri (.055) anlamlılık sınırına yakın olmakla birlikte, farkın istatistiksel düzeyde anlamlı olmadığı görülmektedir.

Tablo 10. ÇÇTÖ Puanları Kardeş Sayısı Değişkenine Göre ANOVA Sonuçları

Ölçek	Kardeş Sayısı	n	$\bar{x}$	Ss	sd	F	p	Fark
Duygusal Taciz	^a 1 Kardeş	39	1.70	.87	4-557	.743	.563	-
	^b 2 Kardeş	149	1.50	.73				-
	^c 3 Kardeş	196	1.56	.80				-
	^d 4 Kardeş	95	1.59	.76				-
	^e 5 Kardeş +	83	1.65	.95				-
Fiziksel Taciz	^a 1 Kardeş	39	1.54	.82	4-557	1.069	.371	-
	^b 2 Kardeş	149	1.35	.67				-
	^c 3 Kardeş	196	1.42	.79				-
	^d 4 Kardeş	95	1.43	.77				-
	^e 5 Kardeş +	83	1.55	.90				-
Fiziksel İhmal	^a 1 Kardeş	39	1.83	.74	4-557	1.937	.103	-
	^b 2 Kardeş	149	1.61	.63				-
	^c 3 Kardeş	196	1.65	.62				-
	^d 4 Kardeş	95	1.76	.77				-
	^e 5 Kardeş +	83	1.79	.69				-
Duygusal İhmal	^a 1 Kardeş	39	2.49	1.14	4-557	2.143	.074	-
	^b 2 Kardeş	149	2.15	.96				-
	^c 3 Kardeş	196	2.04	.83				-
	^d 4 Kardeş	95	2.07	.92				-
	^e 5 Kardeş +	83	2.16	.87				-
Cinsel Taciz	^a 1 Kardeş	39	1.46	.82	4-557	.574	.682	-
	^b 2 Kardeş	149	1.26	.65				-
	^c 3 Kardeş	196	1.31	.75				-
	^d 4 Kardeş	95	1.33	.76				-
	^e 5 Kardeş +	83	1.33	.78				-

Tablo 10. (Devamı)

Aşırı Koruma ve Kontrol	^a 1 Kardeş	39	1.99	.86	4-557	.856	.490	-
	^b 2 Kardeş	149	1.97	.76				-
	^c 3 Kardeş	196	1.90	.72				-
	^d 4 Kardeş	95	1.89	.80				-
	^e 5 Kardeş +	83	2.06	.88				-
İnkâr	^a 1 Kardeş	39	3.01	.95	4-557	1.465	.211	-
	^b 2 Kardeş	149	3.27	.71				-
	^c 3 Kardeş	196	3.28	.72				-
	^d 4 Kardeş	95	3.21	.70				-
	^e 5 Kardeş +	83	3.32	.68				-
ÇÇTÖ Toplam	^a 1 Kardeş	39	1.83	.68	4-557	1.309	.265	-
	^b 2 Kardeş	149	1.64	.57				-
	^c 3 Kardeş	196	1.65	.58				-
	^d 4 Kardeş	95	1.68	.60				-
	^e 5 Kardeş +	83	1.76	.66				-

Spor bilimleri fakültesi öğrencilerinin kardeş sayısına göre Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği (ÇÇTÖ) alt boyut ve toplam puanları karşılaştırıldığında, tüm alt boyutlarda ve toplam puanda anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p>.05$). Her ne kadar duygusal ihmal ($p=.074$) ve fiziksel ihmal ($p=.103$) alt boyutlarında elde edilen sonuçlar anlamlılık düzeyine görece yakın olsa da istatistiksel olarak anlamlı farklılık oluşturacak düzeyde değildir.

Tablo 11. SPADÖ Puanları Gelir Algısı Değişkenine Göre ANOVA Sonuçları

Ölçek	Gelir Algısı	n	$\bar{x}$	Ss	sd	F	p	Fark
Prososyal Takım	^a Düşük	60	4.14	.75	2-559	3.331	.036*	-
	^b Orta	441	4.22	.67				b>c
	^c Yüksek	61	3.98	.76				-
Prososyal Rakip	^a Düşük	60	3.88	.96	2-559	2.132	.120	-
	^b Orta	441	3.86	.81				-
	^c Yüksek	61	3.63	.92				-
Antisosyal Takım	^a Düşük	60	2.47	.98	2-559	.207	.813	-
	^b Orta	441	2.42	.84				-
	^c Yüksek	61	2.49	.89				-
Antisosyal Rakip	^a Düşük	60	2.64	.90	2-559	2.322	.099	-
	^b Orta	441	2.52	.84				-
	^c Yüksek	61	2.76	.94				-

* $p<0.05$

Tabloya göre gelir algısının SPADÖ puanlarına etkisini incelediğimizde, prososyal takım davranışları açısından anlamlı bir fark bulunmuştur ($F=3.331$, $p=0.036$). Düşük gelir algısına sahip katılımcıların prososyal takım puanları, yüksek gelir algısına sahip

katılımcılara göre daha yüksek bulunmuştur ($b > c$). Ancak, prososyal rakip, antisosyal takım ve antisosyal rakip ölçeklerinde gelir algısına göre anlamlı bir fark gözlemlenmemiştir ($p > 0.05$).

Tablo 12. ÇÇTÖ Puanları Gelir Algısı Değişkenine Göre ANOVA Sonuçları

Ölçek	Gelir Algısı	n	$\bar{x}$	Ss	sd	F	p	Fark
Duygusal Taciz	^a Düşük	60	1.80	1.00	2-559	6.014	.003**	a>b
	^b Orta	441	1.51	.71				-
	^c Yüksek	61	1.79	1.10				c>b
Fiziksel Taciz	^a Düşük	60	1.64	.97	2-559	6.621	.001**	a>b
	^b Orta	441	1.37	.69				-
	^c Yüksek	61	1.67	1.08				c>b
Fiziksel İhmal	^a Düşük	60	2.07	.72	2-559	11.221	.000**	a>b.c
	^b Orta	441	1.64	.64				-
	^c Yüksek	61	1.64	.71				-
Duygusal İhmal	^a Düşük	60	2.67	1.07	2-559	13.417	.000**	a>b.c
	^b Orta	441	2.07	.89				-
	^c Yüksek	61	1.93	.79				-
Cinsel Taciz	^a Düşük	60	1.45	.96	2-559	6.246	.002**	-
	^b Orta	441	1.26	.63				-
	^c Yüksek	61	1.58	1.06				c>b
Aşırı Koruma ve Kontrol	^a Düşük	60	2.22	.92	2-559	5.709	.004**	a>b
	^b Orta	441	1.89	.72				-
	^c Yüksek	61	2.08	1.00				-
İnkâr	^a Düşük	60	3.08	.78	2-559	3.992	.019*	-
	^b Orta	441	3.25	.72				-
	^c Yüksek	61	3.45	.69				c>a
ÇÇTÖ Toplam	^a Düşük	60	1.98	.70	2-559	10.351	.000**	a>b
	^b Orta	441	1.62	.54				-
	^c Yüksek	61	1.78	.79				-

* $p < 0.05$. ** $p < 0.01$

Gelir algısının Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği (ÇÇTÖ) puanları üzerindeki etkisini incelemek amacıyla yapılan ANOVA analizine göre, Duygusal Taciz ($p=0.003$), Fiziksel Taciz ($p=0.001$), Fiziksel İhmal ($p<0.001$), Duygusal İhmal ($p<0.001$), Cinsel Taciz ($p=0.002$), Aşırı Koruma ve Kontrol ($p=0.004$), İnkâr ($p=0.019$) ve ÇÇTÖ Toplam ($p<0.001$) puanlarında gelir algısına göre anlamlı farklılıklar saptanmıştır. Düşük gelir algısına sahip öğrenciler, çoğu alt boyutta ve toplam puanda orta ve yüksek gelir grubuna kıyasla daha yüksek puanlar almıştır. Özellikle fiziksel ve duygusal ihmal ile inkâr alt boyutlarında düşük gelir grubunun puanları, orta gelir grubuna göre anlamlı şekilde daha yüksektir. Cinsel taciz alt boyutunda ise hem düşük hem de yüksek gelir grubunda puanların orta gelir grubuna göre daha yüksek olduğu görülmüştür.

Tablo 13. SPADÖ Puanları Anne Yetiştirme Tutumu Değişkenine Göre ANOVA Sonuçları

Ölçek	Tutum	n	$\bar{x}$	Ss	sd	F	p	Fark
Prososyal Takım	^a Otoriter	78	4.15	.71	4-557	2.625	.034*	-
	^b Tutarsız	68	4.05	.71				-
	^c Aşırı Koruyucu	140	4.09	.72				-
	^d İhmalkâr	10	4.18	.75				-
	^e Demokratik	266	4.28	.65				e>b
Prososyal Rakip	^a Otoriter	78	3.78	.84	4-557	1.257	.286	-
	^b Tutarsız	68	3.65	.94				-
	^c Aşırı Koruyucu	140	3.88	.81				-
	^d İhmalkâr	10	3.73	.75				-
	^e Demokratik	266	3.88	.84				-
Antisosyal Takım	^a Otoriter	78	2.73	.82	4-557	5.260	.000**	a>e
	^b Tutarsız	68	2.56	.85				-
	^c Aşırı Koruyucu	140	2.51	.87				-
	^d İhmalkâr	10	2.58	.98				-
	^e Demokratik	266	2.28	.84				-
Antisosyal Rakip	^a Otoriter	78	2.77	.89	4-557	4.110	.003**	a>e
	^b Tutarsız	68	2.55	.83				-
	^c Aşırı Koruyucu	140	2.64	.85				-
	^d İhmalkar	10	3.19	.77				-
	^e Demokratik	266	2.44	.86				-

*p<0.05, **p<0.01

Anne yetiştirme tutumunun SPADÖ puanları üzerindeki etkisine ilişkin ANOVA sonuçlarına göre, Prososyal Takım alt boyutunda anlamlı fark bulunmuş; demokratik tutumla yetiştirilen bireyler diğer gruplara kıyasla daha yüksek puanlar almıştır (F=2.625, p=0.034). Antisosyal Takım (F=5.260, p<0.01) ve Antisosyal Rakip (F=4.110, p=0.003) alt boyutlarında ise otoriter tutumla yetiştirilen bireylerin, demokratik tutumla yetiştirilenlere göre daha yüksek puanlar aldığı görülmüştür. En düşük antisosyal davranış puanları demokratik tutumda, en yüksek puanlar ise ihmalkâr ve otoriter tutumda gözlemlenmiştir. Prososyal Rakip alt boyutunda ise anlamlı bir fark bulunmamıştır (p=0.286).

Tablo 14 . ÇÇTÖ Puanları Anne Yetiştirme Tutumu Değişkenine Göre ANOVA Sonuçları

Ölçek	Tutum	n	$\bar{x}$	Ss	sd	F	p	Fark
Duygusal Taciz	^a Otoriter	78	1.79	.77	4-557	15.254	.000**	a>e

Tablo 14. (Devamı)

Duygusal Taciz	^b Tutarsız	68	2.01	.98	4-557	15.254	.000**	b>e
	^c Aşırı Koruyucu	140	1.64	.87				c>e
	^d İhmalkâr	10	2.16	1.18				d>e
	^e Demokratik	266	1.34	.61				-
Fiziksel Taciz	^a Otoriter	78	1.61	.82	4-557	8.772	.000**	a>e
	^b Tutarsız	68	1.69	.96				b>e
	^c Aşırı Koruyucu	140	1.52	.87				c>e
	^d İhmalkâr	10	1.98	1.25				d>e
Fiziksel İhmal	^e Demokratik	266	1.24	.58	4-557	7.481	.000**	-
	^a Otoriter	78	1.87	.80				a>e
	^b Tutarsız	68	1.84	.70				b>e
	^c Aşırı Koruyucu	140	1.75	.67				c>e
Duygusal İhmal	^d İhmalkâr	10	2.20	.67	4-557	14.143	.000**	d>e
	^e Demokratik	266	1.54	.59				-
	^a Otoriter	78	2.44	.94				a>c,e
	^b Tutarsız	68	2.69	.99				b>c,e
Cinsel Taciz	^c Aşırı Koruyucu	140	2.05	.83	4-557	4.847	.001**	-
	^d İhmalkâr	10	2.46	1.16				-
	^e Demokratik	266	1.91	.84				-
	^a Otoriter	78	1.37	.73				-
Aşırı Koruma ve Kontrol	^b Tutarsız	68	1.53	.97	4-557	23.521	.000**	b>e
	^c Aşırı Koruyucu	140	1.40	.82				c>e
	^d İhmalkâr	10	1.70	1.48				-
	^e Demokratik	266	1.19	.54				-
İnkâr	^a Otoriter	78	2.36	.77	4-557	3.494	.008**	a>e
	^b Tutarsız	68	2.40	.97				b>e
	^c Aşırı Koruyucu	140	2.01	.71				c>e
	^d İhmalkâr	10	2.18	.96				-
ÇÇTÖ Toplam	^e Demokratik	266	1.67	.63	4-557	19.522	.000**	-
	^a Otoriter	78	3.19	.72				a>e
	^b Tutarsız	68	3.05	.83				b>e
	^c Aşırı Koruyucu	140	1.73	.62				c>e
	^d İhmalkâr	10	2.11	.84				d>e
	^e Demokratik	266	1.48	.47				-

*p<0.05, **p<0.01

Anne çocuk yetiştirme tutumunun ÇÇTÖ (Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği) puanları üzerindeki etkisi incelendiğinde, demokratik tutumla yetiştirilen bireylerin daha düşük travma puanları aldığı, otoriter, tutarsız, aşırı koruyucu ve ihmalkâr tutumlarla yetiştirilen bireylerin ise daha yüksek puanlar aldığı bulunmuştur. Duygusal taciz, fiziksel taciz, fiziksel ihmal, duygusal ihmal, cinsel taciz, aşırı koruma ve kontrol, inkâr ve toplam ÇÇTÖ puanlarında anlamlı farklar tespit edilmiştir. Otoriter tutumla yetiştirilen bireyler, duygusal taciz ($F=15.254$, $p<0.01$) ve fiziksel taciz ($F=8.772$, $p<0.01$) alt boyutlarında en yüksek puanları alırken, demokratik tutumlu bireyler en düşük puanları elde etmiştir. Fiziksel ihmal ($F=7.481$, $p<0.01$) ve duygusal ihmal ($F=14.143$, $p<0.01$) alt boyutlarında da benzer şekilde, otoriter ve tutarsız tutumlarla yetiştirilen bireyler daha yüksek puan almıştır. Cinsel taciz ($F=4.847$, $p<0.01$) ve aşırı koruma ve kontrol ($F=23.521$, $p<0.01$) alt boyutlarında da otoriter, tutarsız ve aşırı koruyucu tutum grupları demokratik tutumdan daha yüksek puan almıştır. İnkâr alt boyutunda, aşırı koruyucu tutumlu bireyler, tutarsız tutumlu bireylerden daha yüksek puan almış, demokratik tutumlu bireyler ise en düşük puanları elde etmiştir ($F=3.494$, $p=0.008$). ÇÇTÖ toplam puanları açısından da, demokratik tutumlu bireyler en düşük puanları alırken, diğer tutumlar daha yüksek puanlarla ilişkilendirilmiştir ($F=19.522$, $p<0.01$).

Tablo 15. SPADÖ Puanları Baba Yetiştirme Tutumu Değişkenine Göre ANOVA Sonuçları

Ölçek	Tutum	n	$\bar{x}$	Ss	sd	F	p	Fark
Prososyal Takım	^a Otoriter	113	4.22	.60	4- 557	2.723	.029*	-
	^b Tutarsız	66	3.98	.81				-
	^c Aşırı Koruyucu	95	4.11	.77				-
	^d İhmalkar	46	4.15	.68				-
	^e Demokratik	242	4.26	.65				e>b
Prososyal Rakip	^a Otoriter	113	3.77	.88	4- 557	1.013	.400	-
	^b Tutarsız	66	3.76	.80				-
	^c Aşırı Koruyucu	95	3.91	.81				-
	^d İhmalkar	46	3.70	.91				-
	^e Demokratik	242	3.89	.83				-
Antisosyal Takım	^a Otoriter	113	2.50	.83	4- 557	2.894	.022*	-
	^b Tutarsız	66	2.70	.87				b>c
	^c Aşırı Koruyucu	95	2.27	.83				-
	^d İhmalkar	46	2.50	.82				-
	^e Demokratik	242	2.38	.88				-

Tablo 15. (Devamı)

Antisosyal Rakip	^a Otoriter	113	2.60	.84	4-557	1.039	.386	-
	^b Tutarsız	66	2.74	.92				-
	^c Aşırı	95	2.50	.91				-
	Koruyucu	46	2.57	.87				-
	^d İhmalkar	242	2.52	.84				-
	^e Demokratik							-

*p<0.05

Baba çocuk yetiştirme tutumuna göre SPADÖ (Sporda Prososyal ve Antisosyal Davranış Ölçeği) puanları üzerinde yapılan ANOVA sonucunda, bazı alt boyutlarda anlamlı farklar bulunmuştur. Prososyal Takım alt boyutunda, demokratik baba tutumuna sahip bireylerin, tutarsız baba tutumuna sahip bireylere göre anlamlı düzeyde daha yüksek puanlar aldığı belirlenmiştir ($F(4,557)=2.723$; $p<0.05$). Prososyal Rakip alt boyutunda ise anlamlı bir fark tespit edilmemiştir ($F(4,557)=1.013$; $p>0.05$). Antisosyal Takım alt boyutunda, tutarsız baba tutumuna sahip bireylerin aşırı koruyucu tutumlu bireylere göre daha yüksek antisosyal davranışlar sergilediği görülmüştür ($F(4,557)=2.894$; $p<0.05$). Antisosyal Rakip alt boyutunda ise anlamlı bir fark bulunmamıştır ($F(4,557)=1.039$; $p>0.05$). baba tutumu antisosyal davranışları artırmaktadır.

Tablo 16. ÇÇTÖ Puanları Baba Yetiştirme Tutumu Değişkenine Göre ANOVA Sonuçları

Ölçek	Tutum	n	$\bar{x}$	Ss	sd	F	p	Fark
Duygusal Taciz	^a Otoriter	113	1.74	.79	4-557	16.582	.000**	a>e
	^b Tutarsız	66	2.08	1.13				b>a,c,e
	^c Aşırı	95	1.46	.70				-
	Koruyucu	46	1.89	.87				d>c,e
	^d İhmalkar	242	1.34	.61				-
Fiziksel Taciz	^e Demokratik				4-557	7.670	.000**	-
	^a Otoriter	113	1.51	.76				a>e
	^b Tutarsız	66	1.79	1.09				b>e
	^c Aşırı	95	1.50	.87				-
	Koruyucu	46	1.49	.73				-
Fiziksel İhmal	^d İhmalkar	242	1.25	.60	4-557	6.449	.000**	-
	^a Otoriter	113	1.73	.69				-
	^b Tutarsız	66	1.97	.78				b>c,e
	^c Aşırı	95	1.68	.63				-
	Koruyucu	46	1.89	.72				-
Duygusal İhmal	^e Demokratik	242	1.56	.61	4-557	14.750	.000**	-
	^a Otoriter	113	2.20	.88				a>e
	^b Tutarsız	66	2.60	1.08				b>e
	^c Aşırı	95	1.95	.82				-

Tablo 16. (Devamı)

	^d İhmalkar	46	2.71	1.03				d>a,c,e
	^e Demokratik	242	1.91	.80				-
Cinsel Taciz	^a Otoriter	113	1.30	.70				-
	^b Tutarsız	66	1.62	1.00				b>a,e
	^c Aşırı	95	1.35	.71	4-557	4.029	.003**	-
	Koruyucu							
	^d İhmalkar	46	1.37	.91				-
	^e Demokratik	242	1.22	.61				-
Aşırı Koruma ve Kontrol	^a Otoriter	113	2.22	.78				a>c,e
	^b Tutarsız	66	2.37	.98				b>c
	^c Aşırı	95	1.89	.74	4-557	16.834	.000**	-
	Koruyucu							
	^d İhmalkar	46	2.13	.73				d>e
	^e Demokratik	242	1.70	.64				-
İnkâr	^a Otoriter	113	3.33	.65				-
	^b Tutarsız	66	3.12	.85				-
	^c Aşırı	95	3.31	.72	4-557	1.335	.256	-
	Koruyucu							
	^d İhmalkar	46	3.12	.68				-
	^e Demokratik	242	3.26	.73				-
ÇÇTÖ Toplam	^a Otoriter	113	1.78	.58				a>e
	^b Tutarsız	66	2.07	.76				b>a,c,e
	^c Aşırı	95	1.64	.59	4-557	17.040	.000**	-
	Koruyucu							
	^d İhmalkar	46	1.91	.59				d>e
	^e Demokratik	242	1.50	.49				-

*p<0.05, **p<0.01

Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği (ÇÇTÖ) puanlarının baba çocuk yetiştirme tutumlarına göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan ANOVA analizi sonuçlarına göre, bazı alt boyutlarda anlamlı farklar tespit edilmiştir: Duygusal taciz, fiziksel taciz, fiziksel ihmal, duygusal ihmal, cinsel taciz ve aşırı koruma ve kontrol alt boyutlarında baba tutumlarına göre anlamlı farklar bulunmuştur ($p<0.01$). Tutarsız baba tutumuna sahip bireyler, çoğu alt boyutta (özellikle duygusal ve fiziksel taciz, ihmal ve cinsel taciz) diğer tutumlara kıyasla daha yüksek puanlar almıştır. Otoriter ve ihmalkâr baba tutumları da bazı alt boyutlarda (örneğin duygusal ihmal ve aşırı koruma) yüksek travma puanlarıyla ilişkilendirilmiştir. Demokratik baba tutumuna sahip bireyler, genel olarak en düşük travma puanlarına sahiptir. İnkâr alt boyutunda baba tutumları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p>0.05$). ÇÇTÖ toplam puanı açısından da gruplar arasında anlamlı fark saptanmış, en yüksek puanlar tutarsız, en düşük puanlar ise demokratik baba tutumuna sahip bireylerde gözlenmiştir ($F=17.040$; $p<0.01$).

Tablo 17. SPADÖ Puanları Spor Yapma Yılı Değişkenine Göre ANOVA Sonuçları

Ölçek	Spor Yılı	n	$\bar{x}$	Ss	sd	F	p	Fark
Prososyal Takım	^a 1-3 yıl	61	3.89	.84	3-558	8.950	.000**	-
	^b 4-6 yıl	127	4.08	.71				-
	^c 7-9 yıl	129	4.15	.70				-
	^d 10 ve üzeri yıl	245	4.33	.59				d>a,b
Prososyal Rakip	^a 1-3 yıl	61	3.84	.75	3-558	.807	.490	-
	^b 4-6 yıl	127	3.80	.86				-
	^c 7-9 yıl	129	3.77	.83				-
	^d 10 ve üzeri yıl	245	3.90	.86				-
Antisosyal Takım	^a 1-3 yıl	61	2.37	.80	3-558	2.484	.060	-
	^b 4-6 yıl	127	2.39	.87				-
	^c 7-9 yıl	129	2.30	.78				-
	^d 10 ve üzeri yıl	245	2.54	.90				-
Antisosyal Rakip	^a 1-3 yıl	61	2.42	.77	3-558	2.051	.106	-
	^b 4-6 yıl	127	2.52	.89				-
	^c 7-9 yıl	129	2.48	.80				-
	^d 10 ve üzeri yıl	245	2.66	.90				-

*p<0.01

SPADÖ (Sporda Prososyal ve Antisosyal Davranış Ölçeği) puanlarının spor yapma yılına göre farklılık gösterip göstermediğini incelemek amacıyla yapılan ANOVA analizi sonuçlarına göre: Prososyal Takım alt boyutunda spor yapma süresine göre gruplar arasında anlamlı bir fark bulunmuştur($F_{(3,558)}=8.950$; $p<0.01$). Yapılan karşılaştırmalar sonucunda 10 yıl ve üzeri spor yapan bireylerin, 1-3 yıl ve 4-6 yıl spor yapan bireylere göre anlamlı düzeyde daha yüksek prososyal takım davranışı gösterdikleri belirlenmiştir. Prososyal Rakip, Antisosyal Takım ve Antisosyal Rakip alt boyutlarında ise spor yapma yılına göre anlamlı bir fark saptanmamıştır ($p>0.05$). Bu alt boyutlarda tüm grupların puan ortalamaları birbirine yakın düzeyde kalmıştır.

Tablo 18. ÇÇTÖ Puanları Spor Yapma Yılı Değişkenine Göre ANOVA Sonuçları

Ölçek	Spor Yılı	n	$\bar{x}$	Ss	sd	F	p	Fark
Duygusal Taciz	^a 1-3 yıl	61	1.51	.67	3-558	.814	.487	-
	^b 4-6 yıl	127	1.56	.75				-
	^c 7-9 yıl	129	1.51	.77				-
	^d 10 ve üzeri yıl	245	1.63	.87				-

Tablo 18. (Devamı)

Fiziksel Taciz	^a 1-3 yıl	61	1.44	.83	3-558	.400	.753	-
	^b 4-6 yıl	127	1.44	.75				-
	^c 7-9 yıl	129	1.36	.67				-
	^d 10 ve üzeri yıl	245	1.46	.84				-
Fiziksel İhmal	^a 1-3 yıl	61	1.71	.72	3-558	.318	.812	-
	^b 4-6 yıl	127	1.73	.69				-
	^c 7-9 yıl	129	1.68	.61				-
	^d 10 ve üzeri yıl	245	1.67	.68				-
Duygusal İhmal	^a 1-3 yıl	61	2.13	.78	3-558	.778	.507	-
	^b 4-6 yıl	127	2.09	.90				-
	^c 7-9 yıl	129	2.23	.97				-
	^d 10 ve üzeri yıl	245	2.08	.93				-
Cinsel Taciz	^a 1-3 yıl	61	1.27	.64	3-558	1.680	.170	-
	^b 4-6 yıl	127	1.29	.66				-
	^c 7-9 yıl	129	1.22	.67				-
	^d 10 ve üzeri yıl	245	1.39	.82				-
Aşırı Koruma ve Kontrol	^a 1-3 yıl	61	1.96	.74	3-558	.451	.717	-
	^b 4-6 yıl	127	1.88	.71				-
	^c 7-9 yıl	129	1.96	.82				-
	^d 10 ve üzeri yıl	245	1.97	.81				-
İnkâr	^a 1-3 yıl	61	3.35	.56	3-558	1.084	.355	-
	^b 4-6 yıl	127	3.26	.72				-
	^c 7-9 yıl	129	3.16	.72				-
	^d 10 ve üzeri yıl	245	3.27	.77				-
ÇÇTÖ Toplam	^a 1-3 yıl	61	1.67	.56	3-558	.164	.921	-
	^b 4-6 yıl	127	1.67	.57				-
	^c 7-9 yıl	129	1.66	.56				-
	^d 10 ve üzeri yıl	245	1.70	.65				-

Spor bilimleri fakültesi öğrencilerinin spor yapma yılına göre Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği (ÇÇTÖ) ve alt boyut puanları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p>0.05$). Duygusal taciz, fiziksel taciz, fiziksel ihmal, duygusal ihmal, cinsel taciz, aşırı koruma ve kontrol, inkâr ve toplam ÇÇTÖ puanları spor yılı değişkenine göre farklılık göstermemiştir. Tüm alt boyutlarda ve toplam puanlarda istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmaması, spor süresinin çocukluk çağı travma puanları üzerinde belirleyici bir etkisinin olmadığını göstermektedir.

Tablo 19. SPADÖ Puanları Anne Eğitim Durumu Değişkenine Göre ANOVA Sonuçları

Ölçek	Anne Eğitim Durumu	n	$\bar{x}$	Ss	sd	F	p	Fark
Prososyal Takım	^a İlkokul	216	4.16	.69	3-558	.396	.756	-
	^b Ortaokul	138	4.18	.68				-
	^c Lise	149	4.23	.68				-
	^d Lisans ve Lisansüstü	59	4.15	.76				-
Prososyal Rakip	^a İlkokul	216	3.84	.86	3-558	.125	.945	-
	^b Ortaokul	138	3.81	.84				-
	^c Lise	149	3.87	.82				-
	^d Lisans ve Lisansüstü	59	3.81	.86				-
Antisosyal Takım	^a İlkokul	216	2.41	.83	3-558	.824	.481	-
	^b Ortaokul	138	2.40	.92				-
	^c Lise	149	2.44	.82				-
	^d Lisans ve Lisansüstü	59	2.60	.95				-
Antisosyal Rakip	^a İlkokul	216	2.52	.84	3-558	.994	.395	-
	^b Ortaokul	138	2.51	.89				-
	^c Lise	149	2.62	.86				-
	^d Lisans ve Lisansüstü	59	2.69	.89				-

Spor bilimleri fakültesi öğrencilerinin SPADÖ (Sporda Sosyosyal ve Antisosyal Davranış Ölçeği) puanları, annelerinin eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermemiştir ($p>0.05$). Hem sosyosyal (takım ve rakip odaklı) hem de antisosyal davranış alt boyutlarında, anne eğitim düzeyine göre elde edilen puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Tablo 20. ÇÇTÖ Puanları Anne Eğitim Durumu Değişkenine Göre ANOVA Sonuçları

Ölçek	Anne Eğitim Durumu	n	$\bar{x}$	Ss	sd	F	p	Fark
Duygusal Taciz	^a İlkokul	216	1.56	.78	3-558	.193	.901	-
	^b Ortaokul	138	1.56	.74				-
	^c Lise	149	1.57	.85				-
	^d Lisans ve Lisansüstü	59	1.65	.91				-
Fiziksel Taciz	^a İlkokul	216	1.43	.80	3-558	.280	.840	-
	^b Ortaokul	138	1.39	.71				-
	^c Lise	149	1.43	.77				-
	^d Lisans ve Lisansüstü	59	1.50	.92				-

Tablo 20. (Devamı)

Fiziksel İhmal	^a İlkokul	216	1.74	.67	3-558	1.249	.291	-
	^b Ortaokul	138	1.60	.61				-
	^c Lise	149	1.68	.69				-
	^d Lisans ve Lisansüstü	59	1.72	.76				-
Duygusal İhmal	^a İlkokul	216	2.15	.93	3-558	.153	.928	-
	^b Ortaokul	138	2.12	.93				-
	^c Lise	149	2.10	.90				-
	^d Lisans ve Lisansüstü	59	2.06	.87				-
Cinsel Taciz	^a İlkokul	216	1.32	.73	3-558	1.129	.337	-
	^b Ortaokul	138	1.23	.58				-
	^c Lise	149	1.38	.82				-
	^d Lisans ve Lisansüstü	59	1.38	.85				-
Aşırı Koruma ve Kontrol	^a İlkokul	216	1.98	.80	3-558	.712	.545	-
	^b Ortaokul	138	1.87	.78				-
	^c Lise	149	1.97	.75				-
	^d Lisans ve Lisansüstü	59	1.94	.80				-
İnkâr	^a İlkokul	216	3.27	.68	3-558	2.976	.031*	-
	^b Ortaokul	138	3.21	.78				-
	^c Lise	149	3.17	.75				-
	^d Lisans ve Lisansüstü	59	3.49	.69				-
ÇÇTÖ Toplam	^a İlkokul	216	1.70	.60	3-558	.452	.716	-
	^b Ortaokul	138	1.63	.56				-
	^c Lise	149	1.69	.62				-
	^d Lisans ve Lisansüstü	59	1.71	.67				-

*p<0.05, **p<0.01

Spor bilimleri fakültesi öğrencilerinin Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği (ÇÇTÖ) ve alt boyut puanları, annelerinin eğitim düzeyine göre genel olarak anlamlı bir farklılık göstermemiştir ($p>0.05$). Duygusal taciz, fiziksel taciz, fiziksel ihmal, duygusal ihmal, cinsel taciz, aşırı koruma ve kontrol ile ÇÇTÖ toplam puanlarında anne eğitim durumu değişkenine göre anlamlı fark bulunmamıştır. Ancak, sadece inkâr alt boyutunda anlamlı bir fark tespit edilmiştir ($F=2.976$; $p=0.031$).

Tablo 21. SPADÖ Puanları Baba Eğitim Durumu Değişkenine Göre ANOVA Sonuçları

Ölçek	Baba Eğitim Durumu	n	$\bar{x}$	Ss	sd	F	p	Fark
Prososyal Takım	^a İlkokul	152	4.24	.68	3-558	.783	.504	-
	^b Ortaokul	143	4.17	.72				-

Tablo 21. (Devamı)

Prososyal Takım	^c Lise	171	4.13	.65				-
	^d Lisans ve Lisansüstü	96	4.22	.71				-
Prososyal Rakip	^a İlkokul	152	3.88	.83	3- 558	.281	.839	-
	^b Ortaokul	143	3.79	.92				-
	^c Lise	171	3.84	.79				-
	^d Lisans ve Lisansüstü	96	3.83	.83				-
Antisosyal Takım	^a İlkokul	152	2.41	.81	3- 558	1.178	.317	-
	^b Ortaokul	143	2.34	.85				-
	^c Lise	171	2.52	.88				-
	^d Lisans ve Lisansüstü	96	2.46	.94				-
Antisosyal Rakip	^a İlkokul	152	2.54	.84	3- 558	4.226	.006**	-
	^b Ortaokul	143	2.38	.82				-
	^c Lise	171	2.72	.84				c>b
	^d Lisans ve Lisansüstü	96	2.58	.96				-

*p<0.05

Spor bilimleri fakültesi öğrencilerinin Sporda Prososyal ve Antisosyal Davranış Ölçeği (SPADÖ) puanları, baba eğitim düzeyine göre genel olarak anlamlı bir farklılık göstermemiştir ($p>0.05$). Prososyal takım, prososyal rakip ve antisosyal takım alt boyutlarında baba eğitim durumu ile puanlar arasında anlamlı fark bulunmamıştır. Bununla birlikte, yalnızca antisosyal rakip alt boyutunda anlamlı bir fark tespit edilmiştir ($F=4.226$; $p=0.006$). Bu fark, lise mezunu babalara sahip bireylerin, ortaokul mezunu babalara sahip bireylere kıyasla daha yüksek antisosyal rakip puanı aldığını göstermektedir.

Tablo 22. ÇÇTÖ Puanları Baba Eğitim Durumu Değişkenine Göre ANOVA Sonuçları

Ölçek	Baba Eğitim Durumu	n	$\bar{x}$	Ss	sd	F	p	Fark
Duygusal Taciz	^a İlkokul	152	1.53	.74	3- 558	.807	.490	-
	^b Ortaokul	143	1.52	.75				-
	^c Lise	171	1.60	.85				-
	^d Lisans ve Lisansüstü	96	1.66	.87				-
Fiziksel Taciz	^a İlkokul	152	1.42	.74	3- 558	.630	.596	-
	^b Ortaokul	143	1.37	.76				-
	^c Lise	171	1.44	.77				-
	^d Lisans ve Lisansüstü	96	1.51	.88				-

Tablo 22. (Devamı)

Fiziksel İhmal	^a İlkokul	152	1.71	.66	3-558	.345	.793	-
	^b Ortaokul	143	1.64	.66				-
	^c Lise	171	1.71	.66				-
	^d Lisans ve Lisansüstü	96	1.68	.73				-
								-
Duygusal İhmal	^a İlkokul	152	2.08	.90	3-558	.485	.693	-
	^b Ortaokul	143	2.18	1.03				-
	^c Lise	171	2.14	.87				-
	^d Lisans ve Lisansüstü	96	2.06	.84				-
								-
Cinsel Taciz	^a İlkokul	152	1.32	.78	3-558	1.508	.211	-
	^b Ortaokul	143	1.22	.58				-
	^c Lise	171	1.34	.72				-
	^d Lisans ve Lisansüstü	96	1.42	.87				-
								-
Aşırı Koruma ve Kontrol	^a İlkokul	152	2.03	.80	3-558	1.322	.266	-
	^b Ortaokul	143	1.86	.76				-
	^c Lise	171	1.97	.79				-
	^d Lisans ve Lisansüstü	96	1.91	.78				-
								-
İnkâr	^a İlkokul	152	3.29	.66	3-558	.848	.468	-
	^b Ortaokul	143	3.24	.74				-
	^c Lise	171	3.19	.74				-
	^d Lisans ve Lisansüstü	96	3.33	.79				-
								-
ÇÇTÖ Toplam	^a İlkokul	152	1.68	.59	3-558	.426	.734	-
	^b Ortaokul	143	1.63	.59				-
	^c Lise	171	1.70	.59				-
	^d Lisans ve Lisansüstü	96	1.71	.66				-
								-

Spor bilimleri fakültesi öğrencilerinin SPADÖ alt boyutları ve toplam puanları baba eğitim durumuna göre incelenmiş, yapılan ANOVA analizleri sonucunda istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p > .05$). Tüm alt boyutlarda (Duygusal Taciz, Fiziksel Taciz, Fiziksel İhmal, Duygusal İhmal, Cinsel Taciz, Aşırı Koruma ve Kontrol, İnkâr) ve ÇÇTÖ toplam puanlarında, baba eğitim düzeyine göre puan ortalamaları birbirine yakın çıkmıştır.

Tablo 23. SPADÖ Puanları Aile Yapısı Değişkenine Göre ANOVA Sonuçları

Ölçek	Aile yapısı	n	$\bar{x}$	Ss	sd	F	p	Fark
Sosyalsal Takım	^a Çekirdek	400	4.19	.67	2-559	.117	.890	-
	^b Geniş	129	4.19	.75				-
	^c Diğer	33	4.13	.61				-

Tablo 23. (Devamı)

Prososyal Rakip	^a Çekirdek	400	3.84	.84	2-559	.202	.817	-
	^b Geniş	129	3.85	.83				-
	^c Diğer	33	3.75	.93				-
Antisosyal Takım	^a Çekirdek	400	2.46	.84	2-559	1.203	.301	-
	^b Geniş	129	2.33	.93				-
	^c Diğer	33	2.48	.84				-
Antisosyal Rakip	^a Çekirdek	400	2.55	.83	2-559	.922	.398	-
	^b Geniş	129	2.56	.97				-
	^c Diğer	33	2.76	.84				-

*p<0.05

Spor bilimleri fakültesi öğrencilerinin SPADÖ alt boyut puanları aile yapısı değişkenine göre incelenmiş, yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçlarına göre prososyal ve antisosyal davranışlar açısından gruplar arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p>.05$). Çekirdek, geniş ve diğer aile yapısına sahip bireyler arasında Prososyal Takım, Prososyal Rakip, Antisosyal Takım ve Antisosyal Rakip alt boyutları açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemiştir. Puan ortalamaları gruplar arasında birbirine oldukça yakındır.

Tablo 24. ÇÇTÖ Puanları Çocukluğun Aile Yapısı Değişkenine Göre ANOVA Sonuçları

Ölçek	Aile Yapısı	n	$\bar{x}$	Ss	sd	F	p	Fark
Duygusal Taciz	^a Çekirdek	400	1.53	.76	2-559	2.801	.062	-
	^b Geniş	129	1.63	.86				-
	^c Diğer	33	1.84	.98				-
Fiziksel Taciz	^a Çekirdek	400	1.38	.71	2-559	2.454	.087	-
	^b Geniş	129	1.52	.92				-
	^c Diğer	33	1.61	.95				-
Fiziksel İhmal	^a Çekirdek	400	1.67	.65	2-559	.806	.447	-
	^b Geniş	129	1.73	.73				-
	^c Diğer	33	1.79	.74				-
Duygusal İhmal	^a Çekirdek	400	2.12	.91	2-559	2.046	.130	-
	^b Geniş	129	2.05	.91				-
	^c Diğer	33	2.41	1.05				-
Cinsel Taciz	^a Çekirdek	400	1.27	.65	2-559	2.835	.060	-
	^b Geniş	129	1.43	.88				-
	^c Diğer	33	1.45	.99				-
Aşırı Koruma ve Kontrol	^a Çekirdek	400	1.92	.77	2-559	2.498	.083	-
	^b Geniş	129	1.98	.77				-
	^c Diğer	33	2.22	.94				-
İnkâr	^a Çekirdek	400	3.23	.75	2-559	1.141	.320	-
	^b Geniş	129	3.34	.66				-
	^c Diğer	33	3.26	.71				-

Tablo 24. (Devamı)

ÇÇTÖ Toplam	^a Çekirdek	400	1.65	.57	2-559	2.901	.056	-
	^b Geniş	129	1.72	.65				-
	^c Diğer	33	1.89	.72				-

Spor bilimleri fakültesi öğrencilerinin çocukluk dönemindeki aile yapısı (çekirdek, geniş, diğer) ile SPADÖ puanları arasındaki ilişki tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ile incelenmiştir. Yapılan analizler sonucunda, tüm alt boyutlar ve toplam puan açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p > .05$); ancak bazı boyutlarda anlamlılığa yaklaşan eğilimler gözlenmiştir. Özellikle Duygusal Taciz ($p = .062$), Cinsel Taciz ($p = .060$), ÇÇTÖ toplam puanı ($p = .056$), Aşırı Koruma ve Kontrol ($p = .083$) ve Fiziksel Taciz ($p = .087$) boyutlarında p değerleri .05'e oldukça yakın olup, çocuklukta çekirdek aile dışında büyüyen bireylerde puan ortalamalarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Buna karşın, Fiziksel İhmal, Duygusal İhmal, İnkâr alt boyutlarında ve genel olarak tüm ölçeklerde anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir ($p > .05$).

Tablo 25. SPADÖ Puanları Bakım Veren Kişi Değişkenine Göre ANOVA Sonuçları

Ölçek	Bakım Veren	n	$\bar{x}$	Ss	sd	F	p	Fark
Prososyal Takım	^a Anne	301	4.20	.68	2-559	1.445	.237	-
	^b Anne-Baba	212	4.20	.68				-
	^c Diğer	49	4.03	.77				-
Prososyal Rakip	^a Anne	301	3.82	.83	2-559	1.771	.171	-
	^b Anne-Baba	212	3.91	.82				-
	^c Diğer	49	3.67	.96				-
Antisosyal Takım	^a Anne	301	2.41	.83	2-559	2.747	.065	-
	^b Anne-Baba	212	2.41	.89				-
	^c Diğer	49	2.71	.94				-
Antisosyal Rakip	^a Anne	301	2.55	.82	2-559	2.717	.067	-
	^b Anne-Baba	212	2.51	.92				-
	^c Diğer	49	2.83	.84				-

Spor bilimleri fakültesi öğrencilerinin SPADÖ puanları, çocuklukta bakım veren kişinin kim olduğuna göre (anne, anne-baba, diğer) analiz edilmiş ve sonuçlar tek yönlü ANOVA ile değerlendirilmiştir. Yapılan analizler sonucunda, tüm alt boyutlar açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p > .05$); ancak bazı alt boyutlarda anlamlılığa yaklaşan eğilimler görülmüştür. Özellikle Antisosyal Takım ($p = .065$) ve Antisosyal Rakip ($p = .067$) alt boyutlarında, bakım verenin “diğer” olduğu grupta ortalama puanların daha yüksek olduğu gözlenmiştir. Bu durum, anne ya da anne-baba dışında biri tarafından büyütülen bireylerin sporda daha fazla antisosyal davranış sergileyebileceğine işaret edebilir; ancak bu farklar istatistiksel olarak anlamlı değildir.

Prososyal Takım ve Sosyosyal Rakip alt boyutlarında ise gruplar arasında anlamlı bir fark bulunmamış, tüm gruplarda ortalamalar birbirine yakın çıkmıştır ($p > .05$).

Tablo 26. ÇÇTÖ Puanları Çocukluğun Bakım Veren Kişi Değişkenine Göre ANOVA Sonuçları

Ölçek	Bakım Veren	n	$\bar{x}$	Ss	sd	F	p	Fark
Duygusal Taciz	^a Anne	301	1.60	.76	2-559	8.307	.000**	-
	^b Anne-Baba	212	1.45	.75				-
	^c Diğer	49	1.96	1.10				c>a,b
Fiziksel Taciz	^a Anne	301	1.42	.72	2-559	6.040	.003**	-
	^b Anne-Baba	212	1.36	.77				-
	^c Diğer	49	1.78	1.05				c>a,b
Fiziksel İhmal	^a Anne	301	1.74	.70	2-559	3.424	.033*	a>b
	^b Anne-Baba	212	1.59	.60				-
	^c Diğer	49	1.76	.76				-
Duygusal İhmal	^a Anne	301	2.25	.92	2-559	11.335	.000**	a>b
	^b Anne-Baba	212	1.89	.85				-
	^c Diğer	49	2.33	.97				c>b
Cinsel Taciz	^a Anne	301	1.29	.65	2-559	2.707	.068	-
	^b Anne-Baba	212	1.31	.75				-
	^c Diğer	49	1.55	1.05				-
Aşırı Koruma ve Kontrol	^a Anne	301	1.96	.73	2-559	6.182	.002**	-
	^b Anne-Baba	212	1.85	.76				-
	^c Diğer	49	2.28	1.05				c>a,b
İnkâr	^a Anne	301	3.23	.72	2-559	.381	.683	-
	^b Anne-Baba	212	3.29	.76				-
	^c Diğer	49	3.25	.64				-
ÇÇTÖ Toplam	^a Anne	301	1.71	.56	2-559	8.451	.000	-
	^b Anne-Baba	212	1.58	.58				-
	^c Diğer	49	1.94	.79				c>a,b

* $p < 0.05$, ** $p < 0.01$

Spor bilimleri fakültesi öğrencilerinin çocukluk döneminde bakım veren kişi (anne, anne-baba, diğer) değişkenine göre SPADÖ alt boyutları ve toplam puanları incelenmiş, yapılan ANOVA analizleri sonucunda birçok alt boyutta istatistiksel olarak anlamlı farklar tespit edilmiştir ($p < .05$). Duygusal Taciz, Fiziksel Taciz, Duygusal İhmal, Fiziksel İhmal, Aşırı Koruma ve Kontrol ve ÇÇTÖ Toplam puanlarında gruplar arasında anlamlı farklar bulunmuştur. Özellikle “diğer” bakım veren (örneğin büyükanne, akraba vb.) olan katılımcılar, bu boyutlarda genellikle daha yüksek puanlar almıştır. Duygusal Taciz ve Fiziksel Taciz puanları “diğer” grubunda, anne veya anne-baba grubuna göre anlamlı olarak daha yüksektir ($p < .01$). Fiziksel İhmal ve Duygusal İhmal boyutlarında ise özellikle anne tarafından büyütülen bireylerin puanları daha yüksek çıkmıştır ($p < .05$). Aşırı Koruma ve Kontrol boyutunda da “diğer” grubu anlamlı şekilde daha yüksek puan almıştır ($p < .01$). ÇÇTÖ toplam puanları, “diğer” grubunda anlamlı olarak daha yüksektir

($p < .001$), bu da bu bireylerin çocukluk travmalarını daha yoğun yaşadıklarını göstermektedir. Cinsel Taciz ve İnkâr boyutlarında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p > .05$).

Tablo 27. SPADÖ Puanları Çocukluğun Geçtiği Yer Değişkenine Göre ANOVA Sonuçları

Ölçek	Çocukluk Yeri	n	$\bar{x}$	Ss	sd	F	p	Fark
Prososyal Takım	^a Köy-Kasaba	133	4.16	.69	2-559	.118	.889	-
	^b İlçe	157	4.19	.69				-
	^c Şehir-Metropol	272	4.19	.69				-
Prososyal Rakip	^a Köy-Kasaba	133	3.79	.92	2-559	.292	.747	-
	^b İlçe	157	3.87	.77				-
	^c Şehir-Metropol	272	3.84	.85				-
Antisosyal Takım	^a Köy-Kasaba	133	2.43	.85	2-559	1.212	.298	-
	^b İlçe	157	2.35	.78				-
	^c Şehir-Metropol	272	2.49	.91				-
Antisosyal Rakip	^a Köy-Kasaba	133	2.56	.83	2-559	.346	.708	-
	^b İlçe	157	2.52	.81				-
	^c Şehir-Metropol	272	2.59	.91				-

Spor bilimleri fakültesi öğrencilerinin sporda prososyal ve antisosyal davranış puanlarının çocukluğun geçtiği yer değişkenine göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçlarına göre; prososyal davranış (takım ve rakip alt boyutları) ile antisosyal davranış (takım ve rakip alt boyutları) puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p > .05$). Köy-kasaba, ilçe ve şehir-metropol gruplarının ortalama puanları birbirine oldukça yakın olup, çocukluğun geçtiği yerin bu davranış türleri üzerinde belirleyici bir etkiye sahip olmadığı görülmüştür.

Tablo 28. ÇÇTÖ Puanları Çocukluğun Geçtiği Yer Değişkenine Göre ANOVA Sonuçları

Ölçek	Çocukluk Yeri	n	$\bar{x}$	Ss	sd	F	p	Fark
Duygusal Taciz	^a Köy-Kasaba	133	1.66	.90	2-559	3.967	.019*	a>b
	^b İlçe	157	1.42	.59				-
	^c Şehir-Metropol	272	1.62	.85				c>b
Fiziksel Taciz	^a Köy-Kasaba	133	1.57	.93	2-559	4.324	.014*	a>b
	^b İlçe	157	1.31	.57				-
	^c Şehir-Metropol	272	1.43	.79				-

Tablo 28. (Devamı)

Fiziksel İhmal	^a Köy-Kasaba	133	1.77	.71	2-559	1.962	.142	-
	^b İlçe	157	1.62	.59				-
	^c Şehir-Metropol	272	1.69	.70				-
Duygusal İhmal	^a Köy-Kasaba	133	2.19	.90	2-559	1.033	.357	-
	^b İlçe	157	2.16	.88				-
	^c Şehir-Metropol	272	2.06	.94				-
Cinsel Taciz	^a Köy-Kasaba	133	1.38	.84	2-559	4.219	.015*	a>b
	^b İlçe	157	1.17	.52				-
	^c Şehir-Metropol	272	1.37	.78				c>b
Aşırı Koruma ve Kontrol	^a Köy-Kasaba	133	2.07	.88	2-559	4.429	.012*	a>b
	^b İlçe	157	1.81	.68				-
	^c Şehir-Metropol	272	1.97	.77				-
İnkâr	^a Köy-Kasaba	133	3.28	.68	2-559	.454	.635	-
	^b İlçe	157	3.21	.70				-
	^c Şehir-Metropol	272	3.27	.76				-
ÇÇTÖ Toplam	^a Köy-Kasaba	133	1.77	.66	2-559	3.860	.022*	a>b
	^b İlçe	157	1.58	.47				-
	^c Şehir-Metropol	272	1.69	.63				-

*p<0.05, **p<0.01

Spor bilimleri fakültesi öğrencilerinin çocukluk dönemini geçirdikleri yerleşim yerine (köy-kasaba, ilçe, şehir-metropol) göre ÇÇTÖ puanları incelenmiş ve yapılan ANOVA analizleri sonucunda bazı alt boyutlarda anlamlı farklar tespit edilmiştir (p < .05). Duygusal Taciz, Fiziksel Taciz, Cinsel Taciz, Aşırı Koruma ve Kontrol ve ÇÇTÖ Toplam puanları açısından gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı farklar bulunmuştur (p < .05). Bu boyutlarda, köy-kasaba grubunun puanları ilçe grubuna kıyasla anlamlı düzeyde daha yüksektir. Ayrıca Duygusal ve Cinsel Taciz boyutlarında şehir-metropol grubunun puanları da ilçe grubuna göre daha yüksektir. Fiziksel İhmal, Duygusal İhmal ve İnkâr boyutlarında ise gruplar arasında anlamlı bir fark saptanmamıştır (p > .05).

Tablo 29. SPADÖ ve ÇÇTÖ Korelasyon Sonuçları

Ölçekler		Prososyal Takım	Prososyal Rakip	Antisosyal Takım	Antisosyal Rakip
	n	r	r	r	r
Duygusal Taciz	562	-.187**	-.091*	.365**	.295**
Fiziksel Taciz	562	-.216**	-.098*	.330**	.319**
Fiziksel İhmal	562	-.365**	-.209**	.275**	.236**
Duygusal İhmal	562	-.212**	-.153**	.108*	.074
Cinsel Taciz	562	-.158**	-.011	.270**	.263**

Tablo 29. (Devamı)

Aşırı Koruma Kontrol	562	-.113**	-.096*	.314**	.256**
İnkâr	562	.090*	.124**	-.008	.043
ÇÇTÖ Toplam	562	-.268**	-.142**	.355**	.307**

Tablo 29 incelendiğinde, Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği (ÇÇTÖ) alt boyutları ile Sporda Prososyal ve Antisosyal Davranış Ölçeği (SPADÖ) alt boyutları arasında anlamlı korelasyonlar tespit edilmiştir (N = 562). Genel olarak, travma puanları arttıkça prososyal davranışlarda azalma, antisosyal davranışlarda ise artış gözlemlenmiştir. Prososyal takım davranışları ile en güçlü negatif ilişki fiziksel ihmal ($r = -.365$; $p < .01$) ile bulunurken, bunu fiziksel taciz ($r = -.216$; $p < .01$) ve duygusal ihmal ($r = -.212$; $p < .01$) izlemiştir. Rakibe yönelik prososyal davranışlar da benzer şekilde fiziksel ihmal ($r = -.209$; $p < .01$) ve duygusal ihmal ($r = -.153$; $p < .01$) ile negatif ilişkilidir. Cinsel taciz ile rakibe yönelik prososyal davranışlar arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($r = -.011$; $p > .05$). Antisosyal davranışlar açısından, takım arkadaşına yönelik antisosyal davranışlarla duygusal taciz ($r = .365$; $p < .01$), fiziksel taciz ($r = .330$; $p < .01$) ve aşırı koruyucu kontrol ($r = .314$; $p < .01$) arasında orta düzeyde pozitif yönde anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Rakibe yönelik antisosyal davranışlarda ise en yüksek korelasyon fiziksel taciz ($r = .319$; $p < .01$) ve cinsel taciz ($r = .263$; $p < .01$) ile gözlenmiştir. İnkâr alt boyutu ise diğer boyutlardan farklı olarak yalnızca prososyal davranışlarla zayıf düzeyde pozitif ilişki göstermiştir (takım: $r = .090$; $p < .05$; rakip: $r = .124$; $p < .01$), antisosyal davranışlarla ise anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. ÇÇTÖ toplam puanı ile SPADÖ alt boyutları arasındaki ilişkiler incelendiğinde; prososyal takım davranışları ile $r = -.268$ ($p < .01$), prososyal rakip davranışları ile $r = -.142$ ($p < .01$) düzeyinde negatif korelasyonlar, antisosyal takım davranışları ile $r = .355$ ($p < .01$) ve antisosyal rakip davranışları ile $r = .307$ ($p < .01$) düzeyinde pozitif korelasyonlar bulunmuştur. Bu veriler, çocuklukta yaşanan travmaların spor ortamındaki sosyal davranışlar üzerinde anlamlı etkiler yarattığını göstermektedir.

Tablo 30. ÇÇTÖ ve Prososyal Takım Regresyon Sonuçları

	B	Standart Hata	β	t	P
Sabit	4.701	.083		56.419	.000**
ÇÇTÖ	-.307	.047	-.268	-6.573	.000**

** $p < 0.01$, $R = .268$, $R^2 = .072$, $F_{(1-560)} = 43.199$

Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği (ÇÇTÖ) puanlarının, prososyal takım davranışları üzerindeki yordayıcı etkisini belirlemek amacıyla yapılan basit doğrusal regresyon analizi sonucunda modelin anlamlı olduğu bulunmuştur ($F(1.560) = 43.199$; $p < .01$). Modelin açıklayıcılık düzeyi incelendiğinde, ÇÇTÖ puanlarının prososyal takım davranışlarındaki toplam varyansın %7.2'sini açıkladığı görülmektedir ($R^2 = .072$). Regresyon katsayısı incelendiğinde, ÇÇTÖ puanının prososyal takım davranışlarını anlamlı ve negatif yönde yordadığı belirlenmiştir ($B = -.307$; $\beta = -.268$; $p < .01$). Bu bulguya göre, bireylerin çocuklukta maruz kaldıkları travmalar arttıkça takım arkadaşlarına yönelik prososyal davranış gösterme düzeylerinin azaldığı söylenebilir.

Tablo 31. ÇÇTÖ ve Prososyal Rakip Regresyon Sonuçları

	B	Standart Hata	β	t	P
Sabit	4.173	.105		39.890	.000**
ÇÇTÖ	-.200	.059	-.142	-3.405	.001**

** $p < 0.01$, $R = .142$, $R^2 = .02$, $F(1.560) = 11.593$

Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği (ÇÇTÖ) puanlarının, sporda rakibe yönelik prososyal davranışlar üzerindeki yordayıcı etkisini belirlemek amacıyla yapılan basit doğrusal regresyon analizi sonucunda modelin anlamlı olduğu saptanmıştır ($F(1.560) = 11.593$; $p < .01$). Elde edilen bulgulara göre, ÇÇTÖ puanları rakibe yönelik prososyal davranışlardaki toplam varyansın %2'sini açıklamaktadır ($R^2 = .02$). Regresyon katsayısı incelendiğinde, ÇÇTÖ puanlarının prososyal rakip davranışlarını anlamlı ve negatif yönde yordadığı görülmektedir ($B = -.200$; $\beta = -.142$; $p = .001$). Bu sonuç, bireylerin çocukluk döneminde yaşadıkları travmaların artmasıyla birlikte, spor ortamında rakiplerine yönelik prososyal davranış sergileme düzeylerinin azaldığını göstermektedir.

Tablo 32. ÇÇTÖ ve Antisosyal Takım Regresyon Sonuçları

	B	Standart Hata	β	t	P
Sabit	1.577	.101		15.556	.000**
ÇÇTÖ	.511	.057	.355	8.980	.000**

** $p < 0.01$, $R = .355$, $R^2 = .126$, $F(1.560) = 80.646$

Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği (ÇÇTÖ) puanlarının, sporda takım arkadaşına yönelik antisosyal davranışlar üzerindeki yordayıcı etkisini incelemek amacıyla gerçekleştirilen basit doğrusal regresyon analizi sonucunda modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu belirlenmiştir ($F(1.560) = 80.646$; $p < .01$). Elde edilen verilere göre, ÇÇTÖ puanları takım arkadaşına yönelik antisosyal davranışlardaki toplam varyansın

%12.6'sını açıklamaktadır ($R^2 = .126$). Regresyon katsayısı incelendiğinde, ÇÇTÖ puanlarının antisosyal takım davranışlarını anlamlı ve pozitif yönde yordadığı görülmektedir ($B = .511$; $\beta = .355$; $p < .01$). Bu bulgu, bireylerin çocuklukta maruz kaldıkları travmaların artmasıyla birlikte, spor ortamında takım arkadaşlarına yönelik antisosyal davranış gösterme olasılıklarının da arttığını göstermektedir.

Tablo 33. ÇÇTÖ ve Antisosyal Rakip Regresyon Sonuçları

	B	Standart Hata	β	t	P
Sabit	1.822	.103		17.674	.000**
ÇÇTÖ	.441	.058	.307	7.632	.000**

** $p < 0.01$. $R = .307$, $R^2 = .094$, $F_{(1-560)} = 58.250$

Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği (ÇÇTÖ) puanlarının, sporda rakibe yönelik antisosyal davranışlar üzerindeki yordayıcı etkisini incelemek amacıyla yapılan basit doğrusal regresyon analizi sonucunda modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur ($F(1,560) = 58.250$; $p < .01$). Elde edilen sonuçlara göre, ÇÇTÖ puanları rakibe yönelik antisosyal davranışlardaki toplam varyansın %9.4'ünü açıklamaktadır ($R^2 = .094$). Regresyon katsayısı incelendiğinde, ÇÇTÖ puanlarının antisosyal rakip davranışlarını anlamlı ve pozitif yönde yordadığı görülmektedir ($B = .441$; $\beta = .307$; $p < .01$).

5. TARTIŞMA

Bu bölümde, spor bilimleri fakültesi öğrencilerinden alınan verilerle elde edilen bulgular ile kuramsal çerçevede yer alan önceki çalışmalar arasındaki benzerlikler ve farklılıklar karşılaştırılmıştır. Ayrıca, elde edilen veriler mevcut alanyazın taranarak değerlendirilmiş ve tartışılmıştır.

Araştırma kapsamında elde edilen bulgulara, bireylerin spordaki prososyal ve antisosyal davranışlarının cinsiyet değişkenine göre farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir. Elde edilen bulgular, SPADÖ (Sporda Prososyal ve Antisosyal Davranış Ölçeği) puanlarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı farklılıklar gösterdiğini ortaya koymuştur. Prososyal davranışlar bağlamında, erkek katılımcıların hem takım arkadaşlarına yönelik prososyal davranışlarda hem de rakiplere yönelik prososyal davranışlarda kadın katılımcılara kıyasla daha yüksek puanlara sahip oldukları görülmüştür. Bu farkların istatistiksel olarak anlamlı olması, erkek bireylerin sporda daha yüksek düzeyde prososyal davranışlar sergileyebileceğini göstermektedir. Bu bulgu, Kavussanu ve Boardley (2009) tarafından yapılan çalışmalarda erkek sporcuların takım dinamikleri içerisinde olumlu sosyal davranışlara eğilim gösterebileceğine dair elde edilen bulgularla örtüşmektedir. Ancak, bazı çalışmalar kadın sporcuların daha yüksek düzeyde prososyal davranışlar sergilediğini ortaya koymuştur (Sage & Kavussanu, 2007). Bu çelişkili sonuçlar, bireylerin spor yapma motivasyonları, katıldıkları spor branşları ve sosyokültürel faktörler gibi değişkenlerle ilişkili olabilir. Antisosyal davranışlar açısından ise kadın katılımcıların hem takım arkadaşlarına yönelik antisosyal davranışlarda hem de rakiplere yönelik antisosyal davranışlarda erkek katılımcılardan anlamlı düzeyde daha düşük puanlar aldığı görülmüştür. Bu bulgu, Kavussanu (2006) ve Boardley ve Kavussanu (2011) tarafından yürütülen çalışmalarda da vurgulandığı üzere, erkek sporcuların antisosyal davranışlara daha yatkın olabileceğini desteklemektedir. Bu durum, erkek bireylerin spora yönelik daha rekabetçi ve galibiyet odaklı tutumlarıyla ilişkilendirilebilir.

Bireylerin çocukluk döneminde maruz kaldıkları travmatik yaşantılar ÇÇTÖ (Çocukluk Çağı Travmalar Ölçeği) kullanılarak cinsiyete göre farklılık gösterip göstermediğini incelenmiştir. Elde edilen bulgular, erkek bireylerin çocukluk çağında bazı tür travmatik yaşantılara kadınlara kıyasla daha fazla maruz kaldığını ortaya koymaktadır. Bu durum, literatürde çocukluk çağı travmalarının cinsiyet temelli farklı biçimlerde deneyimlenebileceğine dair bulgularla örtüşmektedir. Özellikle fiziksel ve

duygusal taciz ile ihmal türlerinde erkek bireylerin daha yüksek düzeyde travmaya maruz kaldığını bildirmesi, bazı çalışmalarda da benzer şekilde gözlemlenmiştir. Örneğin Yates ve arkadaşları (2003), erkek çocukların duygusal ve fiziksel ihmal örüntülerine daha fazla maruz kaldığını ve bu durumun ileriki yaşlarda davranışsal ve duygusal problemlere zemin hazırlayabileceğini vurgulamaktadır. Bu bulgu, aile içi disiplin yöntemlerinin cinsiyete göre farklılaştırılabildiği geleneksel toplumsal yapılarda daha belirgin hale gelmektedir. Cinsiyete baktığımızda erkek katılımcıların kadın katılımcılara göre çocuklukta aşırı koruma ve kontrol davranışlarına daha fazla maruz kaldığını göstermektedir. Özellikle geleneksel toplum yapılarında erkek çocuklardan “güçlü, başarılı ve ailesine destek olabilecek” bireyler olmaları beklenmekte; bu beklenti, ebeveynlerin erkek çocuklara karşı daha müdahaleci, kısıtlayıcı ve baskılayıcı tutumlar geliştirmesine neden olabilmektedir (Sümer & Güngör, 1999). Bu bağlamda, ebeveynlerin erkek çocuklara yönelik koruma kaygıları sadece fiziksel güvenlikle sınırlı kalmayıp, akademik başarı, sosyal çevre seçimi ve davranış kontrolü gibi alanlarda da belirgin hale gelmektedir. Diğer taraftan, cinsel istismar ve duygusal ihmal gibi bazı travma türlerinde anlamlı cinsiyet farklarının görülmemesi, bu yaşantıların toplumsal baskılar nedeniyle açık bir şekilde raporlanamamasıyla ilişkili olabilir. Özellikle cinsel istismar durumlarında erkek bireylerin yaşadıkları deneyimleri paylaşmada daha çekingen davranabildikleri, damgalanma korkusu ve “güçlü erkek” imajına zarar gelmemesi yönünde baskı hissettikleri bilinmektedir (Easton, 2013). Bu nedenle, bu tür travmatik yaşantıların yaygınlığına dair verilerin gerçeği tam olarak yansıtmayabileceği dikkate alınmalıdır. ÇÇTÖ (Çocukluk Çağı Travmalar Ölçeği) toplam puanlar üzerinden yapılan değerlendirme, erkek bireylerin çocukluk çağı travmalarına daha fazla maruz kaldığını düşündürmektedir. Bu durum, literatürde sıklıkla göz ardı edilen bir gerçeği ortaya koymaktadır: erkek çocuklar da çeşitli şekillerde mağduriyet yaşamaktadır ve bu durum psikolojik iyi oluşları üzerinde uzun vadeli etkiler bırakabilmektedir (Widom, Czaja & Dutton, 2008).

SPADÖ (Sporda Prososyal ve Antisosyal Davranış Ölçeği) puanlarının sınıf değişkenine göre sporda prososyal ve antisosyal davranış düzeyleri karşılaştırılmış ve sadece prososyal takım davranışları boyutunda istatistiksel olarak anlamlı bir fark saptanmıştır. Bulgular, birinci sınıf öğrencilerinin, özellikle üçüncü sınıf öğrencilerine göre daha yüksek düzeyde prososyal takım davranışları gösterdiğini ortaya koymuştur. Bu durum, spor ortamına yeni katılan öğrencilerin daha işbirlikçi, sosyal normlara daha duyarlı ve aidiyet arayışı içinde olabileceklerini göstermektedir. Benzer şekilde, Rutten ve arkadaşları (2011), genç sporcularda moral gelişim ve sosyal destek düzeylerinin

prososyal davranışlarla yakından ilişkili olduğunu vurgulamışlardır. Öğrencilerin diğer sınıf düzeylerinde (2., 3. ve 4. sınıflar) prososyal takım davranışlarında anlamlı farklılık gözlemlenmemesi, zamanla sosyal uyumun durağanlaştığını ya da bireysel motivasyonların ön plana çıktığını düşündürülebilir. Bu durum, Deci ve Ryan'ın (2000) Öz Belirleme Kuramı ile açıklanabilir; bireylerin içsel motivasyonları zamanla dışsal etmenlere (başarı, rekabet, statü) kayabilir ve bu da prososyal davranışlarda düşüşe neden olabilir. Buna karşın, prososyal rakip, antisosyal takım ve antisosyal rakip boyutlarında sınıf düzeyine göre anlamlı bir fark görülmemesi, bu davranışların yalnızca yaş ya da sınıf düzeyine değil, aynı zamanda koçların tutumları, takım kültürü, spor türü ve etik eğitim gibi çevresel ve bağlamsal faktörlere bağlı olduğunu düşündürmektedir (Shields & Bredemeier, 2009). Dolayısıyla, sporcularda antisosyal davranışların yalnızca gelişimsel faktörlerle değil, içinde bulundukları sosyal çevre ile de şekillendiği anlaşılmaktadır.

Üniversite öğrencilerinin sınıf düzeylerine göre çocukluk çağı travmaları ölçeği (ÇÇTÖ) incelenmiş ve bazı alt boyutlarda istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar saptanmıştır. Özellikle fiziksel ihmal, duygusal ihmal ve inkâr alt boyutlarında anlamlı farklar tespit edilmiştir. Fiziksel ihmal boyutunda; ikinci, üçüncü ve dördüncü sınıf öğrencilerinin, birinci sınıf öğrencilerine göre daha yüksek puanlar alması, ilerleyen sınıf düzeylerinde bireylerin geçmiş deneyimlerini daha farkında ve eleştirel bir biçimde değerlendirdiklerini göstermektedir. Bu durum, yaş ilerledikçe çocukluk dönemine dair anıların yeniden yorumlandığını ve ihmal gibi travmatik yaşantıların daha açık bir şekilde tanımlanabildiğini düşündürmektedir. Benzer şekilde, Şar ve arkadaşları (2014), bireylerin çocukluk dönemine ilişkin travmaları yaşla birlikte daha iyi tanımladıklarını ve bilişsel değerlendirmelerinin zaman içinde değişebileceğini ifade etmektedir. Duygusal ihmal boyutunda da ikinci sınıf öğrencileri birinci sınıflara göre anlamlı derecede yüksek puanlar almıştır. Bu durum, üniversite yaşamının ikinci yılında bireylerin aileden uzak yaşam deneyimlerinin artmasıyla birlikte, erken dönemdeki duygusal destek eksikliklerinin daha belirgin hale gelmesiyle ilişkilendirilebilir. Bowlby'nin (1988) bağlanma kuramı, erken çocukluk dönemindeki bakım veren-çocuk ilişkisinin bireyin tüm yaşamındaki ilişkisel düzenekleri etkilediğini vurgular. Bu bağlamda, bireyler büyüdükçe ve yeni sosyal bağlar kurdukça, çocuklukta yaşanan duygusal ihmali daha net fark edebilir hâle gelmektedir (Riggs, 2010). İnkâr boyutunda da sınıflar arasında anlamlı bir fark bulunmuştur; dördüncü sınıf öğrencileri, ikinci sınıflara göre daha yüksek inkâr puanı almıştır. Bu bulgu, bireylerin yaşadıkları olumsuzlukları bastırma ya da inkâr etme eğilimlerinin üniversitenin son yıllarında

artabileceğine işaret etmektedir. Mezuniyet süreci, kariyer kaygıları ve kimlik çatışmaları gibi stres faktörleri bireylerde savunma mekanizmalarının daha aktif hâle gelmesine neden olabilir. Vaillant (1994), inkâr gibi savunma mekanizmalarının stresli yaşam dönemlerinde daha sık başvurulan bilişsel süreçler olduğunu belirtmektedir. Diğer alt boyutlarda (duygusal taciz, fiziksel taciz, cinsel taciz, aşırı koruma ve kontrol) sınıf düzeyine göre anlamlı fark saptanmamıştır. Bu durum, bazı çocukluk çağı travmalarının bireyin bilişsel farkındalığından bağımsız, daha sabit ve sınıf düzeyinden etkilenmeyen bir yapıda olduğunu düşündürülebilir. Özellikle cinsel taciz gibi yüksek düzeyde travmatik olayların etkisi zamanla sabit kalabilir veya bastırılabilir (Felitti ve ark., 1998).

Bu araştırmada spor branşının (takım ve bireysel sporlar) sporcuların prososyal ve antisosyal davranışlarına etkisi incelenmiş, bazı alt boyutlarda anlamlı farklılıklar saptanmıştır. Bulgulara göre takım sporu yapan bireylerin antisosyal takım ve antisosyal rakip davranış puanları, bireysel sporlara katılan bireylerden anlamlı düzeyde daha yüksek bulunmuştur. Bu durum, takım sporlarında görülen daha yoğun rekabet, grup baskısı ve kazanma odaklı yapının antisosyal davranışları tetikleyebileceğini göstermektedir. Nitekim Kavussanu ve Boardley (2009), takım sporlarında yer alan bireylerin, bireysel sporculara kıyasla daha sık antisosyal davranışlarda bulunduğunu ortaya koymuştur. Benzer şekilde, Shields ve Bredemeier (2009), takım sporlarının doğasında bulunan fiziksel temasın ve sosyal etkileşimin, antisosyal davranışların ortaya çıkma olasılığını artırabileceğini belirtmiştir. Özellikle takım oyunlarında galibiyetin grup başarısına bağlı olması, bireylerde "her yol mubahtır" algısına neden olabilir (Kavussanu, Stanger ve Ring (2015)). Diğer yandan, prososyal takım davranışlarında spor branşına göre takım sporcuları lehine marjinal düzeyde bir fark gözlemlenmiştir. Bu durum, takım sporlarının iş birliği, paylaşım ve dayanışma gibi sosyal becerileri daha çok geliştirmesiyle ilişkilendirilebilir. Bireysel sporlarda ise sporcular genellikle kendi performanslarıyla değerlendirilir ve başarıya bireysel çabalarıyla ulaşırlar; bu durum onların sosyal etkileşim gereksinimini sınırlayabilir (Sage & Eitzen, 2013). Bu bulgular spor branşının sporcularda görülen sosyal davranış biçimlerinde önemli bir rol oynadığını göstermektedir. Bu çerçevede, antrenörlerin, takım sporlarında antisosyal davranışları önleyici, bireysel sporlarda ise sosyal becerileri geliştirici yaklaşımlar benimsemeleri önerilmektedir.

Çocukluk çağı travmaları Ölçeği (ÇÇTÖ) puanlarının spor branşına (takım ve bireysel sporlar) göre farklılık gösterip göstermediği incelenmiş, yapılan t-testi analizleri sonucunda tüm alt boyutlarda istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır. Bu sonuç, bireylerin çocukluk dönemi travmatik yaşantılarının seçtikleri spor branşıyla

doğrudan ilişkili olmadığını göstermektedir. Bu bulgu, çocukluk travmalarının bireyin daha sonra yaşamında yaptığı tercihlerle doğrudan ilişkilendirilmesinin her zaman geçerli olmayabileceğini düşündürmektedir. Literatürde bazı çalışmalar, travmatik yaşam olaylarının bireylerin stresle başa çıkma yollarını etkilediğini ve bu bağlamda spor gibi aktivitelerin bir başa çıkma mekanizması olarak seçilebildiğini ileri sürmektedir (Sarkar & Fletcher, 2014; Hildon ve arkadaşları 2008). Ancak, bu tercihin hangi spor branşına yöneldiğiyle ilişkili olduğuna dair bulgular sınırlıdır. Öte yandan, bazı araştırmalar çocukluk travmalarının psikolojik sağlamlık, özsaygı ve duygusal düzenleme becerileri üzerinde kalıcı etkiler oluşturabileceğini, bu değişkenlerin de spor tercihlerinde dolaylı etkili olabileceğini ileri sürmektedir (Anda ve arkadaşları 2006; Masten, 2001). Ancak bu çalışmada, takım ya da bireysel spor branşı fark etmeksizin, çocukluk travmalarına ilişkin puanların benzer düzeyde olması, bu etkinin doğrudan ve güçlü olmadığını göstermektedir. Sonuçlar, çocuklukta yaşanan travmaların bireylerin spor branşı tercihlerinden çok, genel yaşam işlevselliği ve psikolojik yapılarını etkileyebileceği yönündeki literatürle örtüşmektedir. Bu doğrultuda, sporcuların travma geçmişlerinin spora yönelimlerini değil, belki spora katılım sürecindeki deneyimlerini etkileyebileceği göz önünde bulundurulmalıdır (Hughes ve arkadaşları, 2017). Bu bağlamda, spor alanında çalışan psikolojik danışmanlar, antrenörler ve spor psikologlarının, bireylerin geçmiş travmalarını dikkate alan daha bütüncül yaklaşımlar geliştirmesi önem arz etmektedir.

SPADÖ (Sporda Prososyal ve Antisosyal Davranış Ölçeği) Puanları ile Kardeş Sayısı Değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir. Yapılan ANOVA analizleri sonucunda, prososyal takım, prososyal rakip, antisosyal takım ve antisosyal rakip alt boyutlarında kardeş sayısına göre istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır. Bu bulgu, bireylerin kardeş sayısının, spor ortamlarında sergiledikleri prososyal veya antisosyal davranışları doğrudan etkilemediğini göstermektedir. Bu sonuç, bazı araştırmalarda kardeş sayısının sosyal beceri gelişimi üzerindeki etkisine dair bulgularla çelişebilmektedir. Örneğin, Buist ve arkadaşları (2013), kardeş sayısının sosyal etkileşim ve empatik beceriler üzerinde etkili olabileceğini belirtmişlerdir. Ancak, spora özgü sosyal davranışlar söz konusu olduğunda, bireyler arası ilişkileri etkileyen değişkenlerin yalnızca aile yapısıyla sınırlı kalmadığı, sporun doğası, takım kültürü ve antrenör etkisi gibi birçok çevresel faktörün daha belirleyici olabileceği söylenebilir. Ayrıca, kardeş sayısının çocuklukta sosyal öğrenme ortamını şekillendirebileceği düşünülse de bireyin gençlik döneminde veya yetişkinlikte spor yaparken sergilediği davranışların büyük ölçüde bireysel değerler,

ahlaki gelişim ve antrenman ortamı gibi etmenlerden etkilendiği bilinmektedir (Boardley & Kavussanu, 2007). Bu nedenle, kardeş sayısı gibi demografik değişkenler spordaki sosyal davranışların açıklanmasında sınırlı bir etkiye sahip olabilir.

ÇÇTÖ (Çocukluk Çağı Travmalar Ölçeği) puanlarının kardeş sayısı değişkenine göre yapılan analizinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır. Bu durum ÇÇTÖ alt boyutlarının tamamında kardeş sayısına göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığını ortaya koymuştur. Bu sonuç, çocukluk çağı travmalarının, bireyin aile yapısının kardeş sayısından bağımsız olarak gelişebileceğini düşündürmektedir. Travmatik yaşantılar daha çok ebeveynin tutumu, bakım kalitesi, sosyoekonomik koşullar ve kültürel etkenlerle ilişkilidir (Felitti ve diğerleri, 1998). Kardeş sayısı bazı durumlarda kaynak paylaşımı, ebeveyn ilgisi ya da bakım sorumluluklarını etkileyebilse de travmaların meydana gelme olasılığı üzerinde belirleyici bir etkiye sahip olmayabilir (Buist ve diğerleri, 2011). Nitekim Buist ve arkadaşları (2011), kardeş sayısından çok kardeş ilişkilerinin niteliğinin bireyin psikolojik gelişimi üzerinde etkili olduğunu vurgulamıştır. Aynı şekilde, Masten (2001), çocukluk travmalarının bireyin yaşam boyu gelişiminde risk faktörü olabileceğini, ancak bu etkilerin kardeş yapısından çok, aile içi etkileşim kalitesi ve bireyin psikolojik dayanıklılığıyla ilişkili olduğunu belirtmiştir. Çalışmada anlamlı bir farklılık saptanmamış olması, örneklemin demografik çeşitliliği, aile içi etkileşimlerin ölçülmemiş olması ve bireylerin travmaları yorumlama biçimlerinin farklılığı gibi etkenlerden kaynaklanabilir. Ayrıca, kardeş sayısı ile travma yaşantıları arasındaki ilişkinin dolaylı ya da bağlamsal olabileceği düşünülmektedir. Örneğin, geniş ailelerde kaynak yetersizliği ya da dikkat dağılması gibi nedenlerle ihmal yaşanabilir; ancak bu durum her zaman çocuk tarafından travma olarak algılanmayabilir (Riggs, 2010). Bu bulgular kardeş sayısının çocukluk çağı travmaları üzerinde doğrudan etkili olmadığını göstermektedir.

SPADÖ (Sporda Prososyal ve Antisosyal Davranış Ölçeği) puanlarının gelir algısı değişkenine göre yapılan analizinde prososyal takım davranışları alt boyutunda anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Orta gelir düzeyine sahip bireylerin, yüksek gelir düzeyindekilere kıyasla daha yüksek prososyal takım davranışları sergilediği gözlemlenmiştir. Orta gelir grubundaki bireylerin spora katılım sürecinde daha fazla takım dayanışması, iş birliği ve yardımlaşma gibi değerlere önem vermesiyle ilişkilendirilebilir. Sosyoekonomik düzeyi orta olan bireyler, kolektif başarıya ve sosyal bağlara daha fazla odaklanabilirken; yüksek gelir düzeyindekiler bireysel başarı, rekabet ve statü odaklı değerleri önceliklendirebilirler (Weiss & Amorose, 2008). Prososyal rakip, antisosyal takım ve antisosyal rakip alt boyutlarında ise istatistiksel olarak anlamlı

bir fark bulunmamıştır. Bu durum, gelir algısının spordaki tüm sosyal davranışları doğrudan etkileyen bir değişken olmadığını; ancak bazı davranış türlerinde (örneğin takım içi prososyal davranışlar) etkili olabileceğini göstermektedir. Kavussanu ve Boardley (2009), spordaki sosyal davranışların gelişiminin bireysel ahlaki yapı, antrenör tutumu ve takım kültürü gibi bağlamsal faktörlerle daha yakından ilişkili olduğunu ifade etmektedir. Öte yandan, yüksek gelir düzeyindeki bireylerin prososyal takım davranışı puanlarının daha düşük çıkması, bu bireylerin spora katılım motivasyonlarının daha çok bireysel başarıya veya dışsal ödüllere yönelik olabileceğini düşündürmektedir (Deci & Ryan, 2000). Bu bireyler için spor, kolektif aidiyetten çok rekabet alanı olarak algılanıyor olabilir. Bu durum, öz-belirleme kuramı çerçevesinde dışsal motivasyonun yüksek olduğu bireylerde, prososyal davranışların daha az gözlemlenebileceğini ortaya koymaktadır (Ryan & Deci, 2000).

ÇÇTÖ (Çocukluk Çağı Travmalar Ölçeği) puanlarının gelir algısı değişkenine göre yapılan analizinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur. Analiz sonuçlarına göre, gelir algısı değişkeni ile duygusal taciz, fiziksel taciz, fiziksel ihmal, duygusal ihmal, cinsel taciz, aşırı koruma ve kontrol, inkâr alt boyutları ile ÇÇTÖ toplam puanı arasında istatistiksel olarak anlamlı farklar bulunmuştur. Elde edilen bulgular, düşük gelir algısına sahip bireylerin, özellikle ihmal ve istismar türlerinde daha yüksek travma düzeylerine sahip olduğunu göstermektedir. Bu durum, literatürde sıkça vurgulanan bir gerçekliğe işaret etmektedir: sosyoekonomik yoksunluk, çocukluk çağı travmaları için önemli bir risk faktörüdür (Gilbert ve diğerleri, 2009). Düşük gelir düzeyine sahip ailelerde stres, kaynak kıtlığı, ebeveynlik yükü gibi etkenler çocukların fiziksel ve duygusal ihtiyaçlarının karşılanmasında yetersizliklere yol açabilmektedir (Evans & Kim, 2013). Özellikle fiziksel ihmal ve duygusal ihmal puanlarının düşük gelir algısına sahip bireylerde anlamlı biçimde daha yüksek çıkması, bu bireylerin çocukluklarında temel bakım, ilgi ve destekten mahrum kaldıklarını düşündürmektedir. Bu bulgu, çocuklukta ihmalin, ekonomik güçlüklerin en temel sonuçlarından biri olduğunu desteklemektedir (Sedlak ve diğerleri, 2010). Fiziksel ve duygusal taciz alt boyutlarında da düşük gelir algısına sahip bireylerin daha yüksek puan alması, yoksullukla birlikte gelen stresli yaşam koşullarının istismara zemin hazırlayabileceğine işaret etmektedir. Aile içi çatışma, ebeveynlerin tükenmişlik düzeyi ve sosyal destek yetersizliği gibi etkenler, istismar davranışlarını tetikleyebilir (Repetti, Taylor & Seeman, 2002). Bulgulara göre, cinsel taciz puanları hem düşük hem de yüksek gelir algısına sahip bireylerde orta gelir grubuna göre daha yüksek bulunmuştur. Bu sonuç, cinsel istismarın sadece ekonomik yetersizlikle değil, gizlilik, bastırma ve aile içi denetim

mekanizmalarının yetersizliği gibi çoklu faktörlerle de ilişkili olabileceğini göstermektedir (Putnam, 2003). Özellikle yüksek gelir grubundaki bireylerin bu konuda daha fazla bastırma veya gizleme eğiliminde oldukları, bu yüzden travmaların geç fark edilebildiği düşünülebilir. Aşırı koruma ve kontrol alt boyutunda da düşük gelir grubunun anlamlı olarak daha yüksek puan alması, ekonomik yetersizliklerin aile içi kontrol davranışlarını artırabileceğini göstermektedir. Aileler, çocuklarının güvenliğini sağlama adına fazla denetleyici olabilirler (Conger & Donnellan, 2007). İnkâr alt boyutunda yüksek gelir algısına sahip bireylerin daha yüksek puan alması ise, travmatik yaşantıların inkâr edilerek bastırılması eğiliminin bu grupta daha yaygın olabileceğini düşündürmektedir. Yüksek sosyoekonomik düzeyin, travmaların dışa vurulmasını engelleyici sosyal normları güçlendirebileceği belirtilmiştir (McLaughlin ve diğerleri, 2010). Elde edilen bulgular sosyoekonomik eşitsizliklerin, bireylerin erken yaşta maruz kaldıkları travmalar üzerinde belirleyici bir rol oynadığını ortaya koymaktadır.

Sporcularda prososyal ve antisosyal davranış düzeylerinin, annelerinin benimsediği farklı yetiştirme tutumlarına göre anlamlı farklılık gösterip göstermediği incelendiğinde özellikle demokratik ve otoriter tutumların çocukların sportif davranışları üzerinde belirgin etkiler yarattığını göstermektedir. Prososyal Takım Davranışları açısından, anne yetiştirme tutumuna göre anlamlı bir fark bulunmuştur. Analizlerde, demokratik tutumla yetiştirilen çocukların prososyal takım davranışı puanlarının, tutarsız tutumla yetiştirilenlere kıyasla anlamlı derecede yüksek olduğu görülmektedir. Bu bulgu, demokratik anne tutumlarının empati, iş birliği ve takım ruhu gibi olumlu sosyal davranışları desteklediğini göstermektedir (Baumrind, 1991; Yavuzer, 2010). Diğer tutumlar arasında ise anlamlı farklılıklar bulunmamıştır, ancak demokratik tutumun en yüksek ortalamaya sahip olması dikkat çekicidir. Demokratik tutum, çocuğun bağımsızlık kazanmasını teşvik ederken, aynı zamanda sosyal sorumluluk geliştirmesini de sağlar (Steinberg, 2001). Bu yönüyle, spor gibi sosyal etkileşimin yoğun olduğu ortamlarda demokratik tutum, olumlu davranışların gelişmesine katkı sunmaktadır. Prososyal Rakip Davranışları açısından ise anlamlı bir fark bulunmamıştır. Rakip odaklı davranışların yalnızca ebeveyn tutumundan değil, bireysel kişilik özellikleri, takım kültürü, antrenör etkisi gibi çoklu değişkenlerden etkilendiği bilinmektedir (Kavussanu & Boardley, 2009). Bu nedenle, anne tutumunun bu boyuttaki etkisi sınırlı kalmış olabilir. Antisosyal takım davranışları bağlamında ise anlamlı bir fark saptanmıştır. Otoriter anne tutumuyla yetiştirilen bireyler, demokratik tutumla yetiştirilen bireylere göre daha yüksek antisosyal takım davranışı sergilemektedir. Otoriter ebeveynlik, çocukta dış denetime bağlı davranış gelişimini teşvik etmekte ve bireyin içsel sosyal değerler geliştirmesini

zorlaştırabilmektedir (Baumrind, 1966; Lamborn ve diğerleri, 1991). Bu durum, bireyin grup içinde saldırganlık, sosyal dışlama veya kuralları ihlal gibi olumsuz davranışlara yönelmesine neden olabilmektedir. Antisosyal Rakip Davranışları açısından da benzer bir durum gözlemlenmiştir. Otoriter tutumla yetiştirilen bireylerin, demokratik tutumla yetiştirilenlere göre anlamlı derecede daha yüksek antisosyal rakip davranışları sergiledikleri görülmüştür. Kavussanu (2008), spor bağlamında ahlaki davranışların gelişiminde ebeveynlik stilinin belirleyici olduğunu ve otoriter yaklaşımların cezalandırma odaklı olması nedeniyle çocuklarda ahlaki karar vermeyi zayıflattığını ifade etmektedir. Bu da rakibe yönelik etik dışı davranışların artmasına yol açabilmektedir.

Sporcularda çocukluk çağı travma düzeylerinin, annelerinin benimsediği farklı yetiştirme tutumlarına göre anlamlı farklılık gösterip göstermediği incelendiğinde tüm alt boyutlarında anne tutumuna göre anlamlı farklar saptanmıştır. Annelerin çocuk yetiştirme tutumları ile bireylerin çocukluk çağı travma düzeyleri arasında anlamlı ilişkiler olduğunu göstermektedir. Özellikle otoriter, tutarsız, aşırı koruyucu ve ihmalkâr tutum sergileyen annelerin çocuklarının, çeşitli travma türlerinde daha yüksek puanlar aldığı gözlemlenmiştir. Bu sonuçlar, ebeveynlik stillerinin çocukların duygusal, fiziksel ve sosyal gelişiminde belirleyici bir faktör olduğunu ortaya koyan kuramsal ve ampirik literatürle tutarlıdır (Baumrind, 1966; Frosch ve diğerleri, 2019; Bahmani ve diğerleri, 2022; Clark, 2024). Otoriter ve tutarsız annelik tutumlarının, özellikle duygusal taciz, fiziksel taciz ve duygusal ihmal puanlarını anlamlı şekilde artırdığını göstermektedir. Otoriter ebeveynlik, katı disiplin ve düşük duygusal sıcaklıkla karakterize edilirken, tutarsız ebeveynlik, öngörülemez ve değişken davranışlarla tanımlanır. Bu tür ebeveynlik stilleri, çocuklarda güvensizlik, kaygı ve düşük özsaygı gibi olumsuz psikolojik sonuçlara yol açabilir (Clark, 2024). Ebeveynlik tarzlarının çocukların psikolojik sağlığı üzerindeki etkisini vurgulayan önceki araştırmalarla da uyumludur. Aşırı koruyucu annelik tutumu, özellikle duygusal ihmal ve aşırı kontrol alanlarında yüksek ÇÇTÖ puanlarıyla ilişkilidir. Bu durum, aşırı koruyuculuğun çocukların özerklik gelişimini engelleyerek duygusal ihmal hissine yol açabileceğini göstermektedir. İhmalkâr tutum ise, tüm travma türlerinde yüksek ÇÇTÖ puanlarıyla bağlantılıdır; bu da ihmalin çocukluk çağı travmalarının önemli bir belirleyicisi olduğunu desteklemektedir (Bahmani ve arkadaşları, 2022). Demokratik annelik tutumu sergileyen bireylerin, tüm travma türlerinde en düşük ÇÇTÖ puanlarına sahip olduğu görülmektedir. Bu bulgu, demokratik ebeveynlik tarzının çocukların duygusal ve psikolojik gelişimini desteklediğini ve travma riskini azalttığını öne süren araştırmalarla örtüşmektedir (Clark, 2024). Toplam ÇÇTÖ puanları açısından, otoriter, tutarsız ve ihmalkâr annelik tutumları, demokratik tutuma kıyasla anlamlı

düzeyde daha yüksek puanlarla ilişkilidir. Bu bulgu, olumsuz ebeveynlik tarzlarının çocukluk çağı travmalarının yaygınlığını artırabileceğini göstermektedir. Ayrıca, ebeveynlerin kendi çocukluk travmalarının, ebeveynlik tarzlarını etkileyebileceği ve bu durumun nesiller arası travma aktarımına yol açabileceği belirtilmektedir (Clark, 2024). Ebeveynlik tarzları ve çocukluk çağı travmaları arasındaki ilişki, kültürel ve sosyal faktörlerden de etkilenmektedir. Örneğin, bazı kültürlerde otoriter ebeveynlik normatif kabul edilebilirken, bu tarzın çocuklar üzerindeki etkileri farklılık gösterebilir. Bu nedenle, ebeveynlik tarzlarının etkilerini değerlendirirken kültürel bağlamın dikkate alınması önemlidir (Bahmani ve diğerleri, 2022).

Babaların çocuk yetiştirme tutumlarının sporculara prososyal ve antisosyal davranışlar üzerindeki etkisi incelenmiştir. Elde edilen sonuçlarda, özellikle prososyal takım davranışları ve antisosyal takım davranışları açısından baba tutumları arasında anlamlı farklar bulunmuştur. Demokratik baba tutumuna sahip bireylerin prososyal takım davranışları, tutarsız baba tutumuna sahip bireylerden anlamlı farklılık vardır. Bu, demokratik baba tutumunun çocukların takım içi olumlu sosyal davranışlarını desteklediğini göstermektedir. Literatürde de demokratik ebeveynlik tarzının, çocukların sosyal becerilerini ve öz düzenleme yetilerini geliştirdiği, dolayısıyla prososyal davranışları artırdığı belirtilmiştir (Baumrind, 1966; Darling & Steinberg, 1993). Tutarsız baba tutumuna sahip bireylerin antisosyal takım davranışları, aşırı koruyucu baba tutumuna sahip bireylerden daha fazladır. Tutarsız ebeveynlik, çocuklarda belirsizlik ve güvensizlik duygularını artırabilir, bu da antisosyal davranışların ortaya çıkmasına zemin hazırlayabilir (Maccoby & Martin, 1983). Ayrıca, tutarsız ebeveynlik, çocukların davranışlarının sonuçlarını öngörememelerine ve uygun sosyal normları içselleştirememelerine neden olabilir (Baumrind, 1991). Prososyal rakip davranışları ve antisosyal rakip davranışları açısından baba tutumları arasında anlamlı farklar bulunmamıştır. Bu durum, baba tutumlarının özellikle takım içi sosyal davranışlar üzerinde daha belirgin bir etkisi olabileceğini düşündürmektedir. Takım içi etkileşimler, çocukların ailede öğrendikleri sosyal becerileri doğrudan yansıttıkları ortamlardır. Bu nedenle, baba tutumlarının takım içi prososyal ve antisosyal davranışlar üzerindeki etkisi daha belirgin olabilir. Mevcut literatürde Danioni ve Barni (2019), ebeveynlerin çocuklarına aktardıkları değerlerin, çocukların spor ortamındaki sosyal davranışlarını etkilediğini belirtmiştir. Ayrıca, Gryczkowski, Jordan ve Mercer (2018), ebeveynlik uygulamalarının çocukların prososyal davranışları üzerinde önemli bir rol oynadığını vurgulamıştır.

ÇÇTÖ puanları babanın çocuk yetiştirme tutumlarına göre yapılan analizde baba tutumlarının özellikle inkâr boyutu hariç diğer boyutların hepsinde anlamlı etkileri olduğunu göstermektedir. Bu, literatürde ebeveyn tutumlarının çocukların psikososyal gelişimi üzerindeki belirleyici rolüne dair elde edilen sonuçlarla büyük ölçüde örtüşmektedir. Duygusal taciz puanları açısından değerlendirildiğinde, otoriter, tutarsız ve ihmalkâr baba tutumuna sahip bireylerin, demokratik tutuma sahip bireylerden anlamlı derecede daha yüksek puan aldığı görülmüştür. Özellikle tutarsız tutuma sahip bireylerin diğer tüm gruplardan daha yüksek duygusal taciz puanı alması dikkat çekicidir. Bu sonuç, tutarsız ebeveynlik biçiminin çocukta güvensizlik, kafa karışıklığı ve duygusal ihmal algısını artırdığına işaret etmektedir (Maccoby & Martin, 1983). Otoriter baba tutumu da çocuk üzerinde baskı, katı disiplin ve sevgi koşulluğu gibi uygulamalarla duygusal zarara yol açabilmektedir (Baumrind, 1966). Buna karşın, demokratik baba tutumunun daha sıcak, destekleyici ve açıklayıcı bir yapıda olması, çocuğun duygusal ihtiyaçlarının karşılanmasına olanak sağlayarak travmatik deneyimlerin oluşma riskini azaltmaktadır (Darling & Steinberg, 1993). Benzer şekilde fiziksel taciz puanlarında da tutarsız ve otoriter baba tutumlarının demokratik tutuma kıyasla daha yüksek puanlarla ilişkili olduğu görülmüştür. Bu bulgu, otoriter ebeveynlerin ceza temelli yaklaşımlarının fiziksel şiddet uygulama riskini artırabileceğini göstermektedir. Tutarsız ebeveynlerin ise davranışsal sınırları net belirlememesi, bazen sert tepkiler göstermesi ve bazen de ilgisiz kalması, çocuğun fiziksel istismara maruz kalmasına zemin hazırlayabilmektedir (Baumrind, 1991). Demokratik tutumun bu bağlamda da koruyucu bir işlev gördüğü anlaşılmaktadır. Fiziksel ihmal alt boyutunda tutarsız ve ihmalkâr baba tutumlarına sahip bireylerin, demokratik tutuma sahip bireylere göre anlamlı şekilde daha yüksek puanlar aldığı görülmüştür. Fiziksel ihmal; çocuğun temel ihtiyaçlarının karşılanmaması anlamına gelmekte ve ebeveyn ilgisizliği ile doğrudan ilişkili kabul edilmektedir. Tutarsız tutumlar, çocuğun bakımı ve güvenliği konularında süreklilik göstermediğinden ihmal riskini artırmaktadır (Danioni & Barni, 2019). Demokratik tutum ise ebeveynin çocuğun ihtiyaçlarını gözetmesini kolaylaştırmakta, bu da travmatik yaşantıların önlenmesine katkı sunmaktadır. Duygusal ihmal puanlarında da benzer bir örüntü gözlenmiştir. İhmalkâr, tutarsız ve otoriter tutumlar, demokratik tutuma kıyasla daha yüksek duygusal ihmal puanlarıyla ilişkilidir. Özellikle ihmalkâr tutumun en yüksek ortalamaya sahip olması, çocuğun duygusal ihtiyaçlarının sistematik şekilde karşılanmadığını ve bu durumun uzun vadede derin travmalara yol açabileceğini düşündürmektedir (Gryczkowski, Jordan & Mercer, 2018). Cinsel taciz alt boyutunda ise tutarsız baba tutumuna sahip bireylerin puanlarının diğer gruplardan anlamlı şekilde daha yüksek

olduğu görülmektedir. Bu bulgu dikkatle değerlendirilmelidir; zira tutarsız ebeveynlik yapısında çocuk, duygusal ve fiziksel anlamda yalnız ve savunmasız kalabilir, bu da istismara açık hale gelmesine neden olabilir. Literatürde, cinsel istismarın sadece failin özelliklerine değil, çocuğun çevresel destek sistemlerine de bağlı olduğu vurgulanmaktadır (Finkelhor, 1984). Aşırı koruma ve kontrol alt boyutunda ise otoriter ve tutarsız baba tutumları, demokratik tutuma göre anlamlı düzeyde daha yüksek puanlarla ilişkilidir. Bu durum, aşırı baskıcı ya da kararsız ebeveynlik stillerinin çocuğun özerklik gelişimini engellediğini ve çocuğun bireysel sınırlarını zayıflattığını göstermektedir. Aşırı kontrol, çocuğun kendi kararlarını verme becerisini köreltebilir ve özgüven sorunlarına yol açabilir (Baumrind, 1966). ÇÇTÖ toplam puanı değerlendirildiğinde ise, en yüksek ortalamanın tutarsız baba tutumuna sahip bireylerde olduğu, bunu sırasıyla ihmalkâr, otoriter ve aşırı koruyucu tutumların izlediği görülmektedir. En düşük puan ortalamasına sahip grup ise demokratik tutuma sahip bireylerdir. Bu, demokratik baba tutumunun çocukluk çağı travmalarının önlenmesinde koruyucu bir faktör olduğunu bir kez daha doğrulamaktadır. Demokratik tutumun açık iletişim, destekleyicilik ve sevgi temelli olması, çocuğun sağlıklı bir psikososyal gelişim süreci yaşamasını desteklemektedir (Darling & Steinberg, 1993; Danioni & Barni, 2019).

Spor yapma süresinin sporcuların prososyal ve antisosyal davranışları üzerindeki etkisi incelendiğinde, spor yapma süresi arttıkça takım arkadaşlarına yönelik prososyal davranışların anlamlı şekilde arttığı görüldü. Buda sporcuların deneyim kazandıkça takım içi etkileşimlerinde daha olumlu sosyal davranışlar sergilediklerini ortaya koymaktadır.

Prososyal takım arkadaşlarına bakıldığı zaman 10 yıl ve üzeri spor yapan bireylerin takım arkadaşlarına yönelik prososyal davranış puanları, 1-3 yıl ve 4-6 yıl spor yapan bireylere kıyasla anlamlı derecede yüksektir. Bu durum, uzun süreli spor yapmanın bireylerde empati, iş birliği ve yardımseverlik gibi olumlu sosyal davranışları pekiştirdiğini göstermektedir. Kavussanu ve Boardley (2009) tarafından geliştirilen SPADÖ ölçeği ile yapılan çalışmalarda da benzer şekilde, sporcuların deneyim kazandıkça prososyal davranışlarının arttığı belirtilmiştir. Rakiplere yönelik prososyal davranışlarda ise spor yapma süresine bağlı olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır. Bu durum, sporcuların rakiplerine yönelik davranışlarının, takım arkadaşlarına kıyasla daha az etkilenebilir olduğunu ve belki de daha çok bireysel değerler veya sporun doğasıyla ilişkili olduğunu düşündürmektedir. Antisosyal davranışlar açısından, takım arkadaşlarına ve rakiplere yönelik davranışlarda spor yapma süresine bağlı olarak anlamlı farklar gözlenmemiştir. Ancak, 10 yıl ve üzeri spor yapan bireylerin antisosyal davranış puanlarının diğer gruplara göre biraz daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu durum, uzun

sürekli spor yapmanın her zaman olumlu sosyal davranışlarla sonuçlanmayabileceğini, bazı durumlarda rekabetin ve kazanma arzusunun antisosyal davranışları tetikleyebileceğini göstermektedir. Literatürde, spor yapma süresinin prososyal davranışlar üzerindeki etkisi konusunda çeşitli bulgular bulunmaktadır. Örneğin, Hodge ve Lonsdale (2011) çalışmalarında, antrenörlerin özerklik destekleyici yaklaşımlarının sporcuların prososyal davranışlarını artırdığını belirtmişlerdir. Ayrıca, Boardley ve Kavussanu (2009) çalışmalarında, sporcuların ahlaki bağlanma düzeylerinin antisosyal davranışlarla negatif ilişkili olduğunu göstermiştir. Bu bulgular, spor yapma süresi ile prososyal ve antisosyal davranışlar arasındaki ilişkinin, sadece deneyim süresiyle değil, aynı zamanda antrenör tutumları ve bireysel ahlaki değerlerle de ilişkili olduğunu göstermektedir.

Spor yapma süresinin bireylerin çocukluk çağı travmaları üzerindeki etkisi incelendiğinde, spor yapma süresi ile ÇÇTÖ alt boyutları ve toplam puanları arasında anlamlı bir fark olmadığı görülmüştür. Bu durum, spor yapma süresinin çocukluk çağı travmalarının algılanması veya hatırlanması üzerinde belirgin bir etkisinin olmadığını ortaya koymaktadır. Literatürde, sporun bireylerin psikolojik iyilik hali üzerinde olumlu etkileri olduğu belirtilmektedir. Özellikle takım sporlarına katılımın, bireylerin sosyal destek sistemlerini güçlendirdiği ve psikolojik dayanıklılığı artırdığı ifade edilmektedir (Eime ve diğerleri, 2013). Ancak, bu etkilerin çocukluk çağı travmalarının algılanması veya hatırlanması üzerinde doğrudan bir etkisi olup olmadığı konusunda net bulgular bulunmamaktadır.

SPADÖ (Sporda Prososyal ve Antisosyal Davranış Ölçeği) puanlarının anne eğitim durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermediği bulunmuştur. Bu sonuç, anne eğitim düzeyinin sporcuların prososyal ve antisosyal davranışları üzerinde belirleyici bir etkiye sahip olmadığını göstermektedir. Literatürde, ebeveyn tutumlarının çocukların sosyal davranışları üzerindeki etkisi sıklıkla vurgulanmaktadır. Özellikle, kabul ve ilgi gösteren ebeveyn tutumlarının çocukların prososyal davranışlarını artırdığı, sıkı denetim ve kontrol odaklı tutumların ise antisosyal davranışları tetikleyebileceği belirtilmiştir. Ancak, bu çalışmada anne eğitim düzeyine göre anlamlı bir fark bulunmaması, eğitim düzeyinin tek başına çocukların spor ortamındaki sosyal davranışlarını belirlemede etkisi olmadığını düşündürmektedir (Orhan ve diğerleri, 2023). Anne-Baba'nın değil de sporcunun eğitim durumuna bakıldığında bu durum, Şahinler'in (2022) çalışmasıyla da örtüşmektedir. Şahinler, takım sporcularının prososyal ve antisosyal davranış eğilimlerinin eğitim durumu değişkeninde anlamlı farklılıklar gösterdiğini belirtmiştir.

Bu da bireysel faktörlerin yanı sıra çevresel ve deneyimsel faktörlerin de sosyal davranışlar üzerinde etkili olabileceğini göstermektedir.

Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği (ÇÇTÖ) puanlarının anne eğitim durumu değişkenine göre analizinde, sadece "İnkâr" alt boyutunda istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur. Diğer alt boyutlarda ve toplam puanlarda anlamlı bir farklılık saptanmamıştır. Bu bulgu, anne eğitim düzeyinin çocukların travmatik deneyimlerini inkâr etme eğilimleri üzerinde etkili olabileceğini düşündürmektedir. Literatürde, ebeveynlerin eğitim düzeyinin çocukların duygusal ve sosyal gelişimleri üzerinde önemli bir rol oynadığı belirtilmektedir. Özellikle, yüksek eğitim düzeyine sahip annelerin, çocuklarının duygusal ihtiyaçlarını daha iyi anlayarak destekleyici bir ortam sağlayabileceği ifade edilmektedir (Orhan ve diğerleri, 2023). Ancak, "İnkâr" alt boyutunda yüksek eğitim düzeyine sahip annelerin çocuklarında daha yüksek puanlar elde edilmesi, bu ebeveynlerin çocuklarının travmatik deneyimlerini fark etme veya kabul etme konusunda zorluk yaşayabileceğini veya bu deneyimlerin ifadesini teşvik etmeyebileceğini gösterebilir. Bu durum, yüksek eğitim düzeyine sahip ebeveynlerin çocuklarının duygusal ifadelerini sınırlayabileceği veya bu tür ifadeleri bastırabileceği yönünde literatürdeki bazı bulgularla da örtüşmektedir (Orhan ve diğerleri, 2023). Diğer alt boyutlarda anlamlı farkların bulunmaması, anne eğitim düzeyinin çocukluk çağı travmalarının diğer boyutları üzerinde belirleyici bir etkisinin olmadığını veya bu etkinin daha karmaşık faktörlerle ilişkili olduğunu düşündürmektedir.

SPADÖ puanları baba eğitim durumu değişkenine göre analizinde, baba eğitim düzeyinin sporcuların antisosyal davranışları üzerinde anlamlı bir etkisi olduğunu göstermektedir. Özellikle, lise mezunu babalara sahip sporcuların antisosyal rakip davranış puanlarının ortaokul mezunu babalara sahip sporculara göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Bu bulgu, baba eğitim düzeyinin sporcuların antisosyal davranış eğilimlerini etkileyebileceğini düşündürmektedir. Literatürde, ebeveyn eğitim düzeyinin çocukların sosyal davranışları üzerindeki etkisine çok yer verilmese de sporcuların eğitim düzeyine göre sosyal davranışları üzerindeki etkisine sıklıkla vurgulanmaktadır. Örneğin, Koçak ve Balçıkanlı (2024) tarafından yapılan bir çalışmada, savunma sporlarıyla ilgilenen sporcuların prososyal ve antisosyal davranışlarının eğitim düzeyine göre farklılık gösterdiği bulunmuştur. Ayrıca, Alemdağ (2019) tarafından yapılan bir araştırmada, antisosyal davranışların sözel ve fiziksel saldırganlık üzerinde anlamlı bir yordayıcı olduğu belirlenmiştir.

Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği (ÇÇTÖ) puanlarının baba eğitim durumu değişkenine göre yapılan analiz sonuçlarında, tüm alt boyutlar ve toplam puan açısından

anlamalı bir fark bulunmamıştır. Bu bulgu, baba eğitim düzeyinin çocukluk çağı travmaları üzerinde belirgin bir etkisinin olmadığını göstermektedir. Literatürde, ebeveyn eğitim düzeyinin çocukların psikososyal gelişimi üzerinde etkili olduğu belirtilmektedir. Ancak, bazı çalışmalar baba eğitim düzeyinin çocukluk çağı travmalarıyla doğrudan ilişkili olmadığını ortaya koymuştur. Örneğin, Orhan ve arkadaşlarının (2023) yaptığı bir çalışmada, baba eğitim düzeyinin çocukların prososyal ve antisosyal davranışları üzerinde anlamalı bir etkisi olmadığı bulunmuştur. Baba eğitim düzeyinin çocukluk çağı travmaları üzerindeki etkisinin sınırlı olabileceğini ve diğer faktörlerin, örneğin ebeveyn tutumları ve aile içi ilişkilerin, daha belirleyici olabileceğini düşündürmektedir.

SPADÖ (Sporda Prososyal ve Antisosyal Davranış Ölçeği) ve ÇÇTÖ (Çocukluk Çağı Travmalar Ölçeği) puanlarının aile yapısı değişkenine göre analiz sonuçlarında, aile yapısının sporcuların prososyal ve antisosyal davranışları ve çocukluk çağı travmaları üzerinde istatistiksel olarak anlamalı bir etkisi olmadığını göstermektedir. Literatür incelendiğinde, sporcuların prososyal ve antisosyal davranışlarına etki eden aile yapısına ilişkin değişkenin bu davranışlarla ilişkisini ele alan çalışmalara rastlanmamıştır. Aynı şekilde aile yapısının çocukluk çağı travmaları üzerinde belirgin bir etkisi olan çalışmalara da rastlanmamıştır. Bu durum, bu alandaki araştırmaların sınırlı olduğunu ve aile yapısının sporcu davranışları üzerindeki olası etkisinin henüz yeterince araştırılmadığını göstermektedir. Bu eksiklik, çalışmanın alanyazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca çalışmaların sınırlı olması bu konuda daha fazla araştırmaya ihtiyaç duyulduğunu ortaya koymaktadır.

SPADÖ (Sporda Prososyal ve Antisosyal Davranış Ölçeği) puanlarının bakım veren kişi değişkenine göre analiz sonuçları incelendiğinde, bakım veren kişinin yalnızca anne, hem anne-baba veya diğer bireyler (örneğin büyükanne, dede, akraba gibi) olması ile sporcularda prososyal ve antisosyal davranış puanları arasında istatistiksel olarak anlamalı bir fark bulunmamıştır. Bu bakım verenin kimliğinin bireylerin spor ortamındaki sosyal davranışları üzerinde belirleyici bir etkisinin olmadığını göstermektedir. Literatürde, bakım veren bireylerin çocuğun genel psikolojik, sosyal ve duygusal gelişimi üzerinde önemli etkileri olduğu belirtilmekle birlikte (Bayraktar & Kurtuluş, 2019), bu etkilerin doğrudan spor ortamındaki davranışlar üzerindeki yansımaları rastlanmamıştır. Sporcuların prososyal ya da antisosyal davranışları ile bakım veren kişi ilişkisine dair literatürde belirgin bir çalışma bulunmamaktadır. Bu nedenle literatürdeki bilgilerle doğrudan bir karşılaştırmanın yapılması zordur.

Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği (ÇÇTÖ) puanlarının bakım veren kişi değişkenine göre analiz sonuçlarında, bakım veren kişi değişkeni, duygusal taciz, fiziksel

taciz, fiziksel ihmal, duygusal ihmal, aşırı koruma ve kontrol ile ÇÇTÖ toplam puanlarında anlamlı farklılıklar göstermektedir. Özellikle, 'diğer' kategorisinde yer alan bakım veren kişilerle büyüyen bireylerin, anne veya anne-baba ile büyüyen bireylere kıyasla daha yüksek travma puanlarına sahip olduğu görülmektedir. Bu bulgular, literatürde bakım veren kişinin çocuğun psikolojik gelişimi üzerindeki etkisine dair yapılan çalışmaları desteklemektedir. Örneğin, Gürler ve Yılmaz (2024), ebeveynlerin tükenmişlik düzeyleri ile çocukların psikolojik dayanıklılıkları arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmalarında, ebeveyn tükenmişliğinin çocukların psikolojik dayanıklılığı üzerinde olumsuz etkileri olduğunu belirtmişlerdir. Bu durum, bakım veren kişinin tükenmişlik düzeyinin çocuğun yaşadığı travmalarla ilişkili olabileceğini göstermektedir. Ayrıca, literatürde bakım verenin kim olduğunun çocukluk çağı travmaları üzerindeki etkisini doğrudan inceleyen çalışmalar sınırlıdır. Bu nedenle, elde edilen bulgular, bu alandaki literatüre katkı sağlayarak, bakım veren kişinin kimliğinin çocukluk çağı travmaları üzerindeki etkisini daha derinlemesine anlamamıza yardımcı olmaktadır.

Katılımcıların sporda prososyal ve antisosyal davranış puanlarının çocukluğun geçtiği yer değişkenine göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda; prososyal davranış (takım ve rakip alt boyutları) ile antisosyal davranış (takım ve rakip alt boyutları) puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır. Elde edilen bulgular, köy-kasaba, ilçe ve şehir-metropol gruplarının ortalama puanlarının birbirine oldukça yakın olduğunu ve çocukluğun geçtiği yerin bu davranış türleri üzerinde belirleyici bir etkisinin olmadığını göstermektedir. Bu sonuçlar, bazı literatür bulgularıyla çelişmektedir. Örneğin, Türkay (2019) tarafından yapılan çalışmada, profesyonel ve amatör futbolcuların en uzun süre yaşadıkları yerleşim birimi değişkenine göre sosyal kimlik ve antisosyal davranış puanlarında anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir. Söz konusu çalışmada, özellikle şehir ve büyükşehirlerde yaşayan profesyonel sporcuların sosyal kimlik puanlarının daha yüksek olduğu, köy ve ilçede yaşayan sporcuların ise rakip takıma yönelik antisosyal davranış puanlarının daha yüksek olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca, amatör futbolcular arasında da benzer şekilde köyde yaşayan bireylerin daha yüksek antisosyal davranış eğilimleri sergilediği ortaya konmuştur (Türkay, 2019).

ÇÇTÖ puanları ile çocukluk döneminin geçtiği yerin (köy-kasaba, ilçe, şehir/metropol) bazı alt travma türleri üzerinde yapılan analizde anlamlı farklar olduğu görülmüştür. Özellikle duygusal taciz, fiziksel taciz, cinsel taciz, aşırı koruma ve kontrol ile ÇÇTÖ toplam puanlarında istatistiksel olarak anlamlı farklar bulunmuştur. Köy-kasaba ortamında yetişen bireylerin bu travmatik deneyimleri daha yüksek oranda

bildirdikleri görülmektedir. Literatürdeki bazı çalışmalarla örtüşmektedir. Örneğin, Türkiye'de İzmir, Denizli ve Zonguldak illerinde yapılan epidemiyolojik bir araştırmada, psikolojik olumsuz çocukluk deneyimlerinin şehirde daha sık raporlandığı, buna karşın fiziksel istismar ve ihmalin kırsal bölgelerde daha yaygın olduğu ifade edilmiştir. Bu durum, kırsal bölgelerde fiziksel disiplinin ve ebeveynin otorite kullanımının daha normalleştirilmiş olmasıyla açıklanabilir (Sofuoğlu ve arkadaşları, 2014). Öte yandan, bazı uluslararası araştırmalarda kırsal bölgelerde büyüyen bireylerin olumsuz çocukluk deneyimlerini daha az yaşadığı da rapor edilmiştir. Örneğin, Amerika Birleşik Devletleri'nde yapılan bir çalışmada, kırsal bölgelerde yaşayan çocukların dört veya daha fazla olumsuz çocukluk yaşantısına sahip olma oranlarının şehirlerde yaşayanlara kıyasla daha düşük olduğu belirtilmiştir (Crouch, Radcliff, Probst & Bennet, 2020). Bu durum, farklı ülkelerde kırsal yaşam koşullarının sosyoekonomik ve kültürel yönlerden farklılaşmasından kaynaklanabilir (Crouch ve arkadaşları, 2020). Çocukluk döneminin geçtiği çevresel koşulların çocukluk çağı travmalarıyla ilişkili olabileceğini göstermekte; özellikle köy ve kasaba gibi daha küçük yerleşim alanlarında yetişen bireylerin daha yüksek risk altında olabileceğine işaret etmektedir. Bu nedenle, kırsal alanlardaki çocuklara yönelik koruyucu hizmetlerin ve aile destek sistemlerinin artırılması önem taşımaktadır.

SPADÖ ve ÇÇTÖ korelasyon sonuçlarına göre çocukluk çağı travmaları ile sporda sergilenen prososyal ve antisosyal davranışlar arasında anlamlı düzeyde ilişkiler bulunmuştur. Özellikle duygusal, fiziksel ve cinsel taciz, fiziksel ve duygusal ihmal gibi olumsuz çocukluk deneyimlerinin prososyal davranışlarla negatif, antisosyal davranışlarla ise pozitif yönde anlamlı korelasyonlar gösterdiği görülmektedir. Bu durum, erken dönem yaşantılarının bireyin sosyal ilişkiler ve davranışsal tutumları üzerinde kalıcı etkiler bırakabildiğini ortaya koymaktadır. Bulgulardan yola çıktığımızda, en yüksek negatif korelasyon fiziksel ihmal ile prososyal takım davranışları arasında, en yüksek pozitif korelasyon ise duygusal taciz ile antisosyal takım davranışları arasında saptanmıştır. Bu sonuç, özellikle ihmal türlerinin bireyin sosyal işlevselliğini zayıflattığını ve iş birliğine dayalı prososyal davranışları olumsuz etkilediğini göstermektedir. Nitekim önceki araştırmalar da benzer şekilde, fiziksel ve duygusal ihmale maruz kalan bireylerde sosyal geri çekilme, güvensizlik ve empati eksikliği görüldüğünü belirtmektedir (Riggs, 2010). Bununla birlikte, antisosyal davranışlarla çocukluk travmaları arasındaki pozitif korelasyonlar, travmatik yaşantıların bireylerde saldırganlık, sınır ihlali ve empati yoksunluğu gibi davranışsal problemlere yol açabildiğini destekler niteliktedir. Özellikle duygusal ve fiziksel tacize maruz kalan

bireylerin, spor ortamında rakiplere ya da takıma yönelik agresif davranışlar sergileme eğiliminde oldukları görülmektedir. Bu bulgu, literatürde yer alan, çocukluk travmaları ile öfke kontrol sorunları ve dışavurumcu davranışlar arasındaki ilişkileri doğrulamaktadır (Hughes ve arkadaşları, 2017). Cinsel taciz değişkeni ile prososyal davranışlar arasında da negatif korelasyonlar gözlenmiş, antisosyal davranışlarla ise pozitif ve anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Bu sonuç, cinsel istismarın sosyal etkileşimlerde bozulmaya neden olan en derin travmatik deneyimlerden biri olduğunu göstermektedir (Cicchetti & Toth, 2005). Aşırı koruyucu ebeveynlik deneyimi ile de benzer bir biçimde, prososyal davranışlar arasında negatif, antisosyal davranışlarla ise pozitif yönlü ilişkiler gözlenmiştir. Bu durum, aşırı koruyucu aile ortamında büyüyen bireylerin bağımsızlık geliştirme süreçlerinde zorluklar yaşadığını ve bu durumun sosyal ilişkilerine de yansiyebileceğini düşündürmektedir. İlginç olarak, “inkâr” alt boyutu ile prososyal rakip davranışları arasında pozitif, antisosyal davranışlarla ise anlamlı bir ilişki saptanmamıştır. Bu durum, inkâr mekanizmasının bireyin davranışsal düzeyde sosyal tutumlarına daha az yansıdığı veya bu değişkenin başka aracı faktörlerle etkileşimde olduğu yönünde yorumlanabilir.

Çocukluk çağı travmalarının (ÇÇTÖ) prososyal takım davranışları üzerindeki yordayıcı rolü incelenmiştir. Yapılan basit doğrusal regresyon analizi sonucunda, ÇÇTÖ toplam puanlarının prososyal takım davranışlarını anlamlı düzeyde yordadığı görülmüştür. Bu bulgular, çocukluk döneminde daha fazla travmatik deneyime sahip bireylerin spor ortamında daha düşük düzeyde prososyal takım davranışı gösterdiğini ortaya koymaktadır. Regresyon katsayısının negatif yönde olması, çocukluk çağı travmalarının prososyal davranışlar üzerinde azaltıcı bir etkisinin olabileceğine işaret etmektedir. Bu durum, travmatik deneyimlerin bireylerde güven, empati ve iş birliği gibi sosyal becerileri olumsuz etkileyebileceği yönündeki literatürle uyumludur. Nitekim, erken yaşantılarda yaşanan ihmal ve istismar türleri bireylerin sosyal ilişkilerinde empatik tepki verme ve iş birliği geliştirme becerilerini zayıflatabilmektedir (Sofuoğlu ve diğerleri, 2014). Spor ortamlarında sergilenen olumlu sosyal davranışların gelişiminde erken dönem çevresel faktörlerin önemli rol oynadığını göstermektedir. Bu kapsamda, çocukluk çağı travmalarını azaltmaya yönelik önleyici müdahaleler ve ruh sağlığı desteklerinin, bireylerin sosyal işlevselliğini artırmada ve olumlu takım dinamikleri geliştirmede katkı sağlayabileceği söylenebilir.

Çocukluk çağı travmalarının (ÇÇTÖ) spor ortamında rakibe yönelik prososyal davranışları yordama gücü incelenmiştir. Yapılan basit doğrusal regresyon analizine göre, ÇÇTÖ toplam puanları prososyal rakip davranışlarını anlamlı düzeyde yordamaktadır. Bu

sonuç, çocukluk döneminde daha fazla travmaya maruz kalan bireylerin spor ortamında rakiplerine yönelik daha az prososyal davranışta bulunduğunu göstermektedir. Regresyon katsayısının negatif yönlü olması, travmatik deneyimlerin yalnızca takım arkadaşlarıyla değil, rakiplere karşı olan sosyal tutumları da olumsuz etkileyebileceğini ortaya koymaktadır. Travma yaşayan bireylerde empati, hoşgörü ve sosyal duyarlılık gibi sosyal bilişsel işlevlerde bozulmalar görülebilmekte; bu da spor gibi sosyal etkileşimin yoğun olduğu ortamlarda olumlu sosyal davranışları sınırlandırabilmektedir (Sofuoğlu et al., 2014). Ancak modelin açıklayıcılık düzeyinin düşük olması, prososyal rakip davranışlarının yalnızca çocukluk çağı travmalarından etkilenmediğini, başka bireysel ya da çevresel faktörlerin de bu davranışlarda belirleyici olduğunu düşündürmektedir.

Çocukluk çağı travmalarının (ÇÇTÖ) spor ortamında takım arkadaşlarına yönelik antisosyal davranışları yordama gücü incelenmiştir. Yapılan basit doğrusal regresyon analizine göre, ÇÇTÖ toplam puanları takım arkadaşlarına yönelik antisosyal davranışları anlamlı düzeyde yordamaktadır. Bulgulara göre çocukluk çağında daha fazla travmatik deneyim yaşayan bireylerin spor ortamında takım arkadaşlarına karşı daha fazla antisosyal davranış sergileyebileceğini göstermektedir. Bu durum, erken dönemde yeterli sosyal destekten yoksun kalmanın ve olumsuz ebeveynlik tutumlarının bireyin ilerleyen dönemlerdeki sosyal ilişkilerini ve saldırgan davranış eğilimlerini olumsuz yönde etkileyebileceği yönündeki literatürle uyumludur (Sofuoğlu ve diğerleri, 2014). Çocukluk çağı travmaları; empati kurma, duygu düzenleme ve kişilerarası güven gibi sosyal becerilerde bozulmalara yol açabilmektedir. Bu beceri eksiklikleri, takım içi çatışmaların artmasına ve bireyin sosyal kuralları ihlal eden davranışlar geliştirmesine neden olabilir. Özellikle spor gibi sosyal dayanışma ve iş birliğinin önemli olduğu ortamlarda bu tür davranışlar takım dinamiklerini olumsuz yönde etkileyebilir.

Çocukluk çağı travmalarının (ÇÇTÖ) sporda rakibe yönelik antisosyal davranışları yordama gücü incelenmiştir. Yapılan basit doğrusal regresyon analizine göre, ÇÇTÖ puanları rakibe yönelik antisosyal davranışları anlamlı şekilde yordamakta olup modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir. Bu sonuç, çocuklukta daha fazla travmatik deneyime sahip bireylerin spor ortamında rakiplerine karşı daha saldırgan veya etik dışı davranışlar sergileme olasılığının arttığını göstermektedir. Bulgular, erken dönemde yaşanan ihmal, istismar ve duygusal yoksunluk gibi olumsuz deneyimlerin bireyin sosyal ilişkilerinde saldırgan davranışlara daha yatkın hale gelmesine neden olabileceğini öne süren literatürle örtüşmektedir (Sofuoğlu ve diğerleri, 2014). Özellikle empati kurma, sosyal normlara uyum sağlama ve öfke kontrolü gibi beceriler, erken çocuklukta şekillenmekte ve travmatik deneyimlerle zedelenabilmektedir. Antisosyal

davranışların sporda sadece takıma değil, rakiplere de yönelmesi, sportif rekabetin ötesine geçerek şiddet ya da etik dışı davranışlara dönüşme riskini artırmaktadır. Bu durum, spor ortamlarında hem bireysel gelişimi destekleyen yapıcı müdahalelerin hem de çocukluk geçmişine duyarlı psikososyal programların gerekliliğini ortaya koymaktadır. Özellikle yüksek risk grubunda yer alan bireylerin erken dönemde desteklenmesi, ileride daha sağlıklı sosyal ilişkiler kurmalarına yardımcı olabilir.

6. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Çalışmanın bu kısmında, araştırmanın bulguları doğrultusunda spor bilimleri fakültesi öğrencilerinin SPADÖ ve ÇÇTÖ istatistiki verilerin incelenmesine yönelik sonuçlar bulunmaktadır.

6.1. Sonuçlar

- Spor bilimleri fakültesi öğrencilerinin prososyal davranış düzeylerinin yüksek, antisosyal davranış ve çocukluk çağı travma düzeylerinin ise genel olarak düşük olduğu görülmektedir.

- Cinsiyet değişkenine göre yapılan karşılaştırmalar sonucunda, erkek katılımcıların hem prososyal hem de antisosyal davranış puanlarının kadınlara göre anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu görülmüştür. Benzer şekilde, erkeklerin çocukluk çağı travma puanları da genel olarak kadınlara kıyasla daha yüksektir. Bu bulgular, erkek bireylerin sporda daha yoğun sosyal davranışlar sergilediklerini ve çocuklukta travmatik yaşantılara kadınlara göre daha fazla maruz kalmış olabileceklerini göstermektedir.

- Spor bilimleri fakültesi öğrencilerinin sınıf düzeylerine göre yapılan analizler sonucunda, SPADÖ'de yalnızca prososyal takım davranışları alt boyutunda anlamlı bir fark saptanmış ve bu farkın 1. sınıf öğrencilerinin 3. sınıflara göre daha yüksek puan almasıyla ilişkili olduğu görülmüştür. Diğer SPADÖ alt boyutlarında sınıf düzeyine göre anlamlı fark bulunmamıştır. ÇÇTÖ açısından değerlendirildiğinde ise fiziksel ihmal, duygusal ihmal ve inkâr alt boyutlarında sınıf düzeyine bağlı anlamlı farklar tespit edilmiştir. Özellikle üst sınıf öğrencilerinin, 1. sınıf öğrencilerine kıyasla bu alt boyutlarda daha yüksek puanlara sahip olması, travmatik yaşantıların sınıf düzeyiyle birlikte artabileceğine işaret etmektedir. Ancak toplam ÇÇTÖ puanı açısından anlamlı bir farklılık gözlenmemiştir.

- SPADÖ ve ÇÇTÖ verileri birlikte değerlendirildiğinde, spor branşı değişkeninin özellikle sporda antisosyal davranışlar üzerinde belirleyici bir etkisinin olduğu, ancak çocukluk çağı travmaları açısından anlamlı bir farklılık oluşturmadığı görülmektedir. Takım sporlarıyla uğraşan bireylerin, bireysel spor yapanlara kıyasla hem takım arkadaşlarına hem de rakiplere yönelik daha yüksek düzeyde antisosyal davranış sergiledikleri saptanmıştır. Öte yandan, prososyal davranışlarda branşa göre anlamlı bir fark gözlenmemiş, yalnızca prososyal takım alt boyutunda takım sporcuları lehine anlamlılık sınırında bir farklılık bulunmuştur. Buna karşın, Çocukluk Çağı Travmaları

Ölçeği (ÇÇTÖ) alt boyutları ve toplam puanlarında takım veya bireysel branş farkına dayalı anlamlı bir fark tespit edilmemiştir.

- SPADÖ ve ÇÇTÖ ölçeklerine ilişkin elde edilen bulgular birlikte değerlendirildiğinde, katılımcıların kardeş sayısının ne spor ortamında sergilenen prososyal ve antisosyal davranışlar üzerinde ne de çocukluk çağı travma düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yaratmadığı görülmektedir. SPADÖ puanları açısından yapılan analizlerde, prososyal ve antisosyal davranışlara yönelik alt boyutlarda kardeş sayısına göre anlamlı bir fark saptanmamıştır.

- Gelir algısının bireylerin takım içindeki olumlu sosyal davranışlarını etkileyebileceğini, ancak rakibe yönelik prososyal davranışlar ile antisosyal takım ve rakip davranışlarında anlamlı bir etkisinin olmadığını göstermektedir. Özellikle düşük gelir algısına sahip katılımcıların birçok alt boyutta ve toplam puanda orta ve yüksek gelir gruplarına kıyasla daha yüksek puanlar aldığı görülmektedir. Fiziksel ve duygusal ihmal ile inkâr alt boyutlarında düşük gelir grubunun, orta gelir grubuna göre anlamlı düzeyde daha fazla travma yaşantısına sahip olduğu ortaya konmuştur. Cinsel taciz alt boyutunda ise hem düşük hem de yüksek gelir grubundaki bireylerin puanları, orta gelir grubuna kıyasla daha yüksek bulunmuştur. Bu sonuçlar, bireylerin çocukluk çağında maruz kaldıkları travmaların, gelir algısı ile anlamlı bir ilişki içinde olduğunu ve özellikle düşük gelir algısına sahip bireylerin daha yüksek düzeyde travma deneyimleyebileceğini göstermektedir.

- Anne çocuk yetiştirme tutumunun hem çocukluk çağı travmaları hem de sporda sergilenen sosyal davranışlar üzerinde anlamlı bir etkisi olduğunu ortaya koymaktadır. Demokratik tutumla yetiştirilen bireyler, daha düşük travma puanlarına ve daha yüksek prososyal davranış puanlarına sahipken; otoriter, tutarsız ve ihmalkâr tutumla yetiştirilen bireylerde travma puanları artmakta ve antisosyal davranışlar daha fazla gözlemlenmektedir.

- Baba çocuk yetiştirme tutumunun hem sporda sergilenen sosyal davranışlar hem de çocukluk çağı travmaları üzerinde anlamlı bir etkisi olduğunu göstermektedir. Demokratik baba tutumu, daha yüksek prososyal takım davranışları ve daha düşük travma puanları ile ilişkilendirilirken; tutarsız ve otoriter baba tutumları, artan antisosyal davranışlar ve yüksek travma puanları ile ilişkilendirilmiştir.

- 10 yıl ve üzeri spor yapan bireylerin, daha kısa süreli spor yapan bireylere göre daha yüksek prososyal takım davranışları sergilediği belirlenmiştir. Diğer alt boyutlarda, prososyal rakip, antisosyal takım ve antisosyal rakip davranışlarında ise spor yapma

süresine bağlı olarak anlamlı bir fark gözlemlenmemiştir. Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği (ÇÇTÖ) puanları ise spor yapma yılına göre anlamlı bir fark göstermemiştir.

- Sporcu öğrencilerin SPADÖ puanları ile annelerinin eğitim durumu arasında anlamlı bir fark bulunmazken, yalnızca ÇÇTÖ'nin inkâr alt boyutunda annesi lisans ve lisansüstü eğitim düzeyine sahip bireylerde daha yüksek puanlar gözlemlenmiştir.

- Sporcu öğrencilerin SPADÖ puanları ile baba eğitim durumu arasında anlamlı bir fark bulunmamış olup, yalnızca antisosyal rakip alt boyutunda lise mezunu babalara sahip bireylerin daha yüksek puan aldığı tespit edilmiştir. ÇÇTÖ alt boyutlarında ise baba eğitim düzeyinin çocukluk travmaları üzerinde belirleyici bir etkisi olmadığı görülmüştür.

- Spor bilimleri fakültesi öğrencilerinin çocukluk dönemindeki aile yapısı ile SPADÖ puanları arasında yapılan analizlerde anlamlı bir fark bulunmamıştır. Ancak, bazı boyutlarda anlamlılığa yakın eğilimler gözlenmiş olup, özellikle çekirdek aile dışında büyüyen bireylerde travmatik yaşantı puanlarının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

- Spor bilimleri fakültesi öğrencilerinin çocukluk dönemindeki bakım veren kişi değişkenine göre yapılan analizlerde, "diğer" bakım veren grubunda (örneğin büyükanne, akraba vb.) travmatik yaşantı puanlarının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

- Katılımcıların çocukluk dönemini geçirdikleri yerleşim yerine göre yapılan analizlerde, kırsal alanlarda (köy-kasaba) büyüyen bireylerin bazı travmatik yaşantıları daha yoğun deneyimlediği, özellikle Duygusal Taciz, Fiziksel Taciz, Cinsel Taciz, Aşırı Koruma ve Kontrol ve ÇÇTÖ Toplam puanlarında daha yüksek puanlar aldıkları tespit edilmiştir.

- Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği (ÇÇTÖ) alt boyutları ile Sporda Prososyal ve Antisosyal Davranış Ölçeği (SPADÖ) alt boyutları arasında anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir. Travma puanları arttıkça prososyal davranışlarda azalma, antisosyal davranışlarda ise artış gözlemlenmiştir. Bu bulgular, çocuklukta yaşanan travmaların spor ortamındaki sosyal davranışlarla istatistiksel olarak ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır.

- Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği (ÇÇTÖ) puanlarının sporda sergilenen prososyal ve antisosyal davranışları anlamlı düzeyde yordadığı belirlenmiştir. ÇÇTÖ puanları arttıkça hem takım arkadaşına hem de rakibe yönelik prososyal davranışların azaldığı, buna karşın antisosyal davranışların arttığı görülmüştür. Bu bulgular, çocuklukta yaşanan travmaların spor ortamındaki sosyal davranış biçimleri üzerinde önemli ve yönlendirici etkiler oluşturduğunu göstermektedir.

6.2. Öneriler

6.2.1. Araştırma Bulgularına Yönelik Öneriler

1. Bu araştırmanın bulguları, çocukluk çağı travmalarının spor ortamındaki sosyal davranışları anlamlı biçimde etkilediğini, travma puanları arttıkça prososyal davranışların azaldığını ve antisosyal davranışların arttığını ortaya koymuştur. Bu doğrultuda aşağıdaki öneriler sunulmaktadır:

2. Sporcuların çocuklukta yaşadıkları travmaların etkilerini azaltmak ve olumlu sosyal davranışları desteklemek amacıyla, spor kulüpleri ve eğitim kurumlarında travma farkındalığına sahip psikolojik danışmanlık hizmetleri sağlanmalıdır. Özellikle takım içi ilişkilerde olumsuz davranışların gözlemlendiği durumlarda bireysel destek süreçleri yürütülmelidir.

3. Travma yaşamış bireylerin takım arkadaşlarına ve rakiplerine karşı daha az prososyal ve daha fazla antisosyal davranış sergileme eğiliminde oldukları göz önüne alındığında, antrenörler ve spor yöneticileri bu bireylerle iletişimde empatik, destekleyici ve yönlendirici bir tutum benimsemelidir. Takım uyumunu artırıcı grup etkinlikleri planlanabilir.

4. Özellikle kırsal alanlarda büyüyen bireylerde travmatik yaşantıların daha sık görüldüğü ve bu bireylerin daha yüksek antisosyal davranış eğilimleri taşıdığı dikkate alınarak, bu gruba yönelik özel programlar geliştirilmelidir. Pozitif sosyal etkileşim becerileri, çatışma çözümü ve etik spor davranışı konularında eğitim verilmesi önemlidir.

5. Takım içi ve rakip ilişkilerinde prososyal davranışları artırmak amacıyla, sporculara yönelik etkileşim temelli sosyal beceri eğitimleri (iş birliği, empati, saygı gibi) düzenlenmeli; bu eğitimler antrenman süreçlerine entegre edilmelidir.

6. Antisosyal davranışların spor ortamındaki olumsuz etkilerini azaltmak için, sporda etik değerler, sportmenlik ve duygusal düzenleme temelli programlar uygulanmalıdır. Bu tür davranışlar yalnızca disiplinle değil, davranışın kökenine inen psikoeğitim çalışmalarıyla da ele alınmalıdır.

6.2.2. Gelecekte Yapılabilecek Çalışmalara Yönelik Öneriler

Araştırma bulgularının daha derinlemesine ve genişletilmiş biçimde ele alınabilmesi için gelecekte yapılacak çalışmalara yönelik şu önerilerde bulunulabilir:

1. Çocukluk çağı travmalarının prososyal ve antisosyal davranışlar üzerindeki etkisinin neden-sonuç ilişkisi bağlamında incelenebilmesi için boylamsal (uzunlamasına) araştırmalar yapılmalıdır. Bu sayede davranış değişimlerinin zaman içindeki seyri takip edilebilir.

2. Bu çalışmada genel bir değerlendirme yapılmış olup, gelecekteki araştırmalarda spor branşı (takım sporu, bireysel spor), cinsiyet, yaş ve sportif deneyim süresi gibi değişkenler kontrol edilerek alt gruplar arasında karşılaştırmalar yapılmalıdır.

3. Nitel araştırmalar yoluyla travma yaşamış sporcuların yaşantıları, duyguları, spora yönelme nedenleri ve sosyal ilişkilerde yaşadıkları zorluklar daha ayrıntılı biçimde ele alınabilir. Bu, bulguların daha derinlemesine anlaşılmasını sağlayacaktır.

4. Antisosyal davranışların sadece bireysel geçmişle değil, aynı zamanda takım içi iklim, antrenör tutumu, rekabet düzeyi ve sosyal destek sistemleri gibi çevresel faktörlerle olan ilişkisi de gelecekteki araştırmalarda incelenmelidir.

5. Çocukluk çağı travmalarının etkilerini azaltmaya yönelik geliştirilecek müdahale programlarının (örneğin travma duyarlı spor eğitimleri, duygusal dayanıklılık atölyeleri) etkililiğini değerlendiren deneysel çalışmalar yapılması, uygulamaya dönük katkılar sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Acar, K., Mor, H., Karakaş, F., Baynaz, K. ve Mor, A. (2023). Takım ve bireysel sporcuların empatik eğilimleri ile prososyal-antisosyal davranışları arasındaki ilişki. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 28(2), 150–159. <https://doi.org/10.53434/gbesbd.1211102>
- Agarwall, J. ve Malloy, D. C. (1999). Ethical work climate dimensions in a not-for-profit organization: An empirical study. *Journal of Business Ethics*, 20, 1–14.
- Aktemur Gürler, S. ve Duran Yılmaz, A. (2024). 60-72 aylık çocukların ebeveynlerinin tükenmişlik düzeyleri ile psikolojik dayanıklılıkları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *EKEV Akademi Dergisi*, 100, 101–116. <https://doi.org/10.17753/sosekev.1492916>
- Al-Yaaribi, A. S. A., Kavussanu, M. ve Ring, C. (2016). Consequences of prosocial and antisocial behavior for the recipient. *Psychology of Sport and Exercise*, 26, 102–112. <https://doi.org/10.1016/j.psychsport.2016.06.012>
- Alemdağ, C. (2019). Saldırganlıkta prososyal ve antisosyal davranışların rolü. *Atatürk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 21(3), 1-15.
- Alemdağ, S. (2018). Genç futbolcuların prososyal ve antisosyal davranışlarının incelenmesi. *Spor ve Performans Araştırmaları Dergisi*, 9(2), 102-109.
- Altunpul, N. (2022). *Üniversite öğrencilerinin çocukluk çağı istismarı ve ihmali ile suça yönelik tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisanstezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya.
- Amerikan Psikiyatri Birliği. (2014). *DSM-5: Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal El Kitabı* (E. Köroğlu, Çev.). Ankara: Hekimler Yayın Birliği.
- Anda, R. F., Felitti, V. J., Bremner, J. D., Walker, J. D., Whitfield, C., Perry, B. D., Dube, S. R. ve Giles, W. H. (2006). The enduring effects of abuse and related adverse experiences in childhood: A convergence of evidence from neurobiology and epidemiology. *European Archives of Psychiatry and Clinical Neuroscience*, 256(3), 174-186. <https://doi.org/10.1007/s00406-005-0624-4>

- Anda, R. F., Felitti, V. J., Bremner, J. D., Walker, J. D., Whitfield, C., Perry, B. D., ... & Giles, W. H. (2006). The enduring effects of abuse and related adverse experiences in childhood. *European Archives of Psychiatry and Clinical Neuroscience*, 256(3), 174–186. <https://doi.org/10.1007/s00406-005-0624-4>
- Aral, G. (2001). Çocuk hakları çerçevesinde çocuk ihmal ve istismarı. *Milli Eğitim Dergisi*, 151, 36-39.
- Austrian, S. G. (2008). Adolescence. S. G. Austrian (Ed.), *Developmental theories through the life cycle* (ss. 79-131). New York: Columbia University Press.
- Bahmani, T., Naseri, N. S. ve Fariborzi, E. (2022). Relation of parenting child abuse based on attachment styles, parenting styles, and parental addictions. *Current Psychology*, 42, 12409–12423. <https://doi.org/10.1007/s12144-021-02667-7>
- Balçıkanlı, G. S. ve Yıldırım, İ. (2018). Elit salon hokeyi oyuncularında empatik beceri ile prososyal davranışlar arasındaki ilişki. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 23(1), 1-8.
- Balçıkanlı, G. ve Yıldırım, İ. (2011). Profesyonel futbolcuların sportmenlik yönelimleri ve empatik eğilim düzeyleri. *SPORMETRE Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 9(2), 49-56.
- Bandura, A. (1976). *Social learning theory*. Prentice-Hall.
- Bandura, A. (1989). Social cognitive theory. *Annals of Child Development*, 6, 1-60. Greenwich, CT: Jai Press Ltd.
- Bandura, A. (1991). Social cognitive theory of moral thought and action. W. M. Kurtines ve J. L. Gewirtz (Ed.), *Handbook of moral behavior and development (Cilt 1: Theory)* içinde. Lawrence Erlbaum Associates.
- Bandura, A. (2001). Social cognitive theory: An agentic perspective. *Annual Review of Psychology*, 52(1), 1-26. <https://doi.org/10.1146/annurev.psych.52.1.1>
- Bardakçı, U. S. (2022). *Genç futbolcuların algıladıkları ebeveynlik tarzlarının sporda antisosyal ve prososyal davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Burdur.

- Baumrind, D. (1966). Effects of authoritative parental control on child behavior. *Child Development*, 37(4), 887–907. <https://doi.org/10.2307/1126611>
- Baumrind, D. (1991). The influence of parenting style on adolescent competence and substance use. *The Journal of Early Adolescence*, 11(1), 56–95. <https://doi.org/10.1177/02724316911111004>
- Bayraktar, F. ve Kurtuluş, A. (2019). Bakım verenlerde tükenmişlik düzeyi ile çocukların psikolojik sağlamlıkları arasındaki ilişki. *Kütahya Sağlık Bilimleri Üniversitesi*.
- Berkman, Ü. (1997). *Az gelişmiş ülkelerde kamu yönetiminde yolsuzluk ve rüşvet*. Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları, Yayın No: 203, Ankara.
- Bernard, G. ve Joshua, G. (2020). The definition of morality. E. N. Zalta (Ed.), *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Fall 2020 Edition). <https://plato.stanford.edu/entries/morality-definition/>
- Berzenski, S. R. ve Yattes, T. M. (2010). A developmental process analysis of the contribution of childhood emotional abuse to relationship violence. *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma*, 19(2). <https://doi.org/10.1080/10926770903539474>
- Bigge, M. L. ve Shermis, S. S. (1999). *Learning theories for teachers*. New York: Longman Inc.
- Boardley, I. D. ve Kavussanu, M. (2007). Development and validation of the Moral Disengagement in Sport Scale. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 29(5), 608–628. <https://doi.org/10.1123/jsep.29.5.608>
- Boardley, I. D. ve Kavussanu, M. (2009). The influence of social variables and moral disengagement on prosocial and antisocial behaviors in field hockey and netball. *Journal of Sports Sciences*, 27(8), 843–854. <https://doi.org/10.1080/02640410902887283>
- Boardley, I. D. ve Kavussanu, M. (2011). Moral disengagement in sport. *International Review of Sport and Exercise Psychology*, 4(2), 93–108. <https://doi.org/10.1080/1750984X.2011.570361>

- Bowlby, J. (1988). *A secure base: Parent-child attachment and healthy human development*. Basic Books.
- Bredemeier, B. J. ve Shields, D. L. (1994). Applied ethics and moral reasoning in sports. J. Rest ve D. Narvaez (Ed.), *Moral development in the professions: Psychology and applied ethics* (s. 173-187). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Briere, J. N. ve Scott, C. (2015). *Principles of trauma therapy: A guide to symptoms, evaluation, and treatment* (2. baskı). California: Sage Publications.
- Briere, J. N. ve Scott, C. (2015). *Principles of trauma therapy: A guide to symptoms, evaluation, and treatment* (2. baskı). California: Sage Publications.
- Buist, K. L., Deković, M. ve Prinzie, P. (2013). Sibling relationship quality and psychopathology of children and adolescents: A meta-analysis. *Clinical Psychology Review*, 33(1), 97–106. <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2012.10.007>
- Bulut, İ. (1996). *Genç anne ve çocuk istismarı*. Ankara.
- Büyüköztürk, Ş. (2016). *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı*. Pegem Akademi.
- Carlo, G., Fabes, R. A., Laible, D. ve Kupanoff, K. (1999). Early adolescence and prosocial/moral behavior II: The role of social and contextual influences. *The Journal of Early Adolescence*, 19(2), 133-147.
- Carlo, G., Knight, G. P., McGinley, M. ve Hayes, R. (2011). The roles of parental inductions, moral emotions, and moral cognitions in prosocial tendencies among Mexican American and European American early adolescents. *The Journal of Early Adolescence*, 31(6), 757-781.
- Cervone, D., Shadel, W. G. ve Jencius, S. (2001). Social cognitive theory of personality assessment. *Personality & Social Psychology Review*, 5(1), 32-51.
- Cevizci, A. (1999). *Paradigma felsefe sözlüğü* (3. baskı, s. 17). İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Cheung, H. K., King, E., Lindsey, A., Membere, A., Markell, H. ve Kilcullen, M. (2016). Understanding and reducing workplace discrimination. *Research in Personnel and Human Resources Management*, 34, 1-93.

- Cicchetti, D. ve Toth, S. L. (2005). Child maltreatment. *Annual Review of Clinical Psychology*, 1, 409–438. <https://doi.org/10.1146/annurev.clinpsy.1.102803.144029>
- Clark, H. (2024). Do parenting styles moderate the relationship between childhood trauma and adult anxiety? *UWL Journal of Undergraduate Research*, 27.
- Cloitre, M., Cohen, L. R. ve Koenen, K. C. (2006). *Treating the trauma of childhood abuse: Therapy for the interrupted life*. New York: Guilford Press.
- Cloitre, M., Cohen, L. R., Ortigo, K. M., Jackson, C. ve Koenen, K. C. (2020). *Treating survivors of childhood abuse and interpersonal trauma: STAIR narrative therapy*. New York: The Guilford Press.
- Conger, R. D. ve Donnellan, M. B. (2007). An interactionist perspective on the socioeconomic context of human development. *Annual Review of Psychology*, 58, 175–199. <https://doi.org/10.1146/annurev.psych.58.110405.085551>
- Corrion, K., Long, T., Smith, A. L. ve d'Arripe-Longueville, F. (2009). “It’s not my fault; it’s not serious”: Athlete accounts of moral disengagement in competitive sport. *The Sport Psychologist*, 23(3), 388-404.
- Crouch, E., Radcliff, E., Probst, J. C., Bennett, K. J. ve McKinney, S. H. (2020). Rural-urban differences in adverse childhood experiences across a national sample of children. *Journal of Rural Health*, 36(1), 55–64.
- Cullen, J. B., Parboteeah, P. K. ve Victor, B. (2003). The effects of ethical climates on organisational commitment: A two-study analysis. *Journal of Business Ethics*, 46(2), 127-141.
- Cullen, J. B., Victor, B. ve Bronson, J. W. (1993). The ethical climate questionnaire: On assessment of its development and validity. *Psychological Reports*, 73(2), 667-674.
- Çakıcı, A. ve Dereboy, Ç. (2001). Bakım verenlerin yaşadığı psikolojik yük ve etkileyen faktörler. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 12(1), 45–53.
- Çiftçi Arıdağ, N. (2007). Ahlak gelişimi. A. Kaya (Ed.), *Eğitim psikolojisi* (9. baskı, s. 159-166). Ankara: Pegem Akademi.

- D'Andrea, W., Ford, J. D., Stolbach, B. C., Spinazzola, J. ve van der Kolk, B. A. (2012). Understanding interpersonal trauma in children: Why we need a developmentally appropriate trauma diagnosis. *American Journal of Orthopsychiatry*, 82(2), 187-200.
- Danioni, F. V. ve Barni, D. (2019). Parents' sport socialization values, perceived motivational climate and adolescents' antisocial behaviors. *Europe's Journal of Psychology*, 15(4), 754-772. <https://doi.org/10.5964/ejop.v15i4.1598>
- Darling, N. ve Steinberg, L. (1993). Parenting style as context: An integrative model. *Psychological Bulletin*, 113(3), 487-496. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.113.3.487>
- Deci, E. L. ve Ryan, R. M. (2000). The "what" and "why" of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behavior. *Psychological Inquiry*, 11(4), 227-268. https://doi.org/10.1207/S15327965PLI1104_01
- Dipboye, R. L. ve Collella, A. (2005). An introduction. R. L. Dipboye ve A. Collella (Ed.), *Discrimination at work: The psychological and organizational bases* (s. 1-10). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Driscoll, M. P. (2013). *Psychology of learning for instruction* (3. baskı). Pearson.
- Dubowitz, H., Black, M., Starr, R. H. ve Zuravin, S. (1993). A conceptual definition of child neglect. *Criminal Justice and Behavior*, 20(1), 8-26.
- Duska, R. ve Whelan, M. (1975). *Moral development: A guide to Piaget and Kohlberg* (s. 42-80). New York: Paulist Press.
- Dünya Sağlık Örgütü. (1999). *Report of the consultation on child abuse prevention, 29-31 March 1999, WHO, Geneva*(No. WHO/HSC/PVI/99.1). Geneva: World Health Organization.
- Dünya Sağlık Örgütü. (2002). *World report on violence and health*. Erişim: https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/42495/9241545615_eng.pdf?sequence
- Dünya Sağlık Örgütü. (2020). *Violence against children*. Erişim: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/violence-against-children>

- Easton, S. D. (2013). Disclosure of child sexual abuse among adult male survivors. *Clinical Social Work Journal*, 41(4), 344–355. <https://doi.org/10.1007/s10615-012-0420-3>
- Eime, R. M., Young, J. A., Harvey, J. T., Charity, M. J. ve Payne, W. R. (2013). A systematic review of the psychological and social benefits of participation in sport for adults. *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity*, 10(1), 135. <https://doi.org/10.1186/1479-5868-10-135>
- Eisenberg, N. (2000). Emotion, regulation, and moral development. *Annual Review of Psychology*, 51, 665-697. <https://doi.org/10.1146/annurev.psych.51.1.665>
- Eisenberg, N. (2006). Prosocial behavior. G. G. Bear ve K. M. Minke (Ed.), *Children's needs III: Development, prevention, and intervention* (s. 20-21). ABD: NASP Publications.
- Eisenberg, N. vd. (2015). Prosocial development. R. M. Lerner (Ed.), *Handbook of child psychology and developmental science* (7. baskı). New York: Wiley.
- Eisenberg, N. ve Mussen, P. H. (1989). *The roots of prosocial behavior in children* (4. baskı). ABD.
- Eisenberg, N., Fabes, A. R. ve Spinrad, L. T. (2006). Prosocial development. N. Eisenberg, M. R. Lerner ve W. Damon (Ed.), *Handbook of child psychology: Social, emotional, and personality development* (6. baskı, s. 646-718). New York: John Wiley. <https://doi.org/10.1002/9780470147658.chpsy0311>
- Eisenberg, N., Fabes, R. A., Karbon, M., Murphy, B. C., Wosinski, M., Polazzi, L. ve Juhnke, C. (1996). The relations of children's dispositional prosocial behavior to emotionality, regulation, and social functioning. *Child Development*, 67(3), 974-992.
- Erginer, F. (2007). *Ankara ili ilköğretim okulu yöneticilerinin öğrencilerin aileleri tarafından istismarı ve ihmaline ilişkin görüşleri*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Evans, G. W. ve Kim, P. (2013). Childhood poverty, chronic stress, self-regulation, and coping. *Child Development Perspectives*, 7(1), 43–48. <https://doi.org/10.1111/cdep.12013>

- Felitti, V. J., Anda, R. F., Nordenberg, D., Williamson, D. F., Spitz, A. M., Edwards, V., Koss, M. P. ve Marks, J. S. (1998). Relationship of childhood abuse and household dysfunction to many of the leading causes of death in adults: The Adverse Childhood Experiences (ACE) Study. *American Journal of Preventive Medicine*, 14(4), 245-258. [https://doi.org/10.1016/s0749-3797\(98\)00017-8](https://doi.org/10.1016/s0749-3797(98)00017-8)
- Ferrer, M., Andi3n, 3., Calvo, N., Ramos-Quiroga, J. A., Prat, M., Corrales, M. ve Casas, M. (2017). Differences in the association between childhood trauma history and borderline personality disorder or attention deficit/hyperactivity disorder diagnoses in adulthood. *European Archives of Psychiatry and Clinical Neuroscience*, 267(6), 541-549. <https://doi.org/10.1007/s00406-016-0733-2>
- Finkelhor, D. (1984). *Child sexual abuse: New theory and research*. New York: Free Press.
- Friedeman, M. J. (2000). *Post-traumatic stress disorder: The latest assessment and treatment strategies*. Kansas City: Compact Clinicals.
- Frosch, C. A., Schoppe-Sullivan, S. J. ve O'Banion, D. D. (2019). Parenting and child development: A relational health perspective. *American Journal of Lifestyle Medicine*, 15(1), 45–59. <https://doi.org/10.1177/1559827619849028>
- Fulu, E., Miedema, S., Roselli, T., McCook, S., Chan, K. L., Haard3rfer, R. ve Jewkes, R. (2017). Pathways between childhood trauma, intimate partner violence, and harsh parenting: Findings from the UN multi-country study on men and violence in Asia and the Pacific. *The Lancet Global Health*, 5(5), e512-e522. [https://doi.org/10.1016/S2214-109X\(17\)30103-1](https://doi.org/10.1016/S2214-109X(17)30103-1)
- Gaudin Jr., J. M. (1995). *Child neglect: A guide for intervention*. Washington, DC: National Center on Child Abuse and Neglect.
- Gil, A., Gama, C. S., de Jesus, D. R., Lobato, M. I., Zimmer, M. ve Belmonte-de-Abreu, P. (2009). The association of child abuse and neglect with adult disability in schizophrenia and the prominent role of physical neglect. *Child Abuse & Neglect*, 33(9), 618-624. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2009.02.006>
- Gilbert, R., Widom, C. S., Browne, K., Fergusson, D., Webb, E. ve Janson, S. (2009). Burden and consequences of child maltreatment in high-income countries. *The Lancet*, 373(9657), 68–81. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(08\)61706-7](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(08)61706-7)

- Gilligan, C. (1977). In a different voice: Women's conceptions of self and of morality. *Harvard Educational Review*, 47(4), 481-517.
- Gilligan, C. (1993). *In a different voice: Psychological theory and women's development* (s. 65-105). Cambridge: Harvard University Press.
- Gilligan, C. (2017). *Kadının farklı sesi: Psikolojik kuram ve kadının gelişimi* (D. Dinçer, F. Arısan ve M. Elma, Çev.). İstanbul: Pinhan Yayıncılık. (Orijinal eser: *In a different voice: Psychological theory and women's development*)
- Gögebakan, R., Sanioglu, A., Şahin, İ. H., Budak, M. ve Baştaş, K. (2021). Amatör futbolcularda prososyal ve antisosyal davranışların kaygı düzeyine etkisi. *Kilis 7 Aralık Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 4(2), 48-54.
- Gözütok, D. (1993). *Okulda dayak*. Ankara: Dizgi Yayınları.
- Gryczkowski, M., Jordan, S. S. ve Mercer, S. H. (2018). Moderators of the relations between mothers' and fathers' parenting practices and children's prosocial behavior. *Child Psychiatry & Human Development*, 49(3), 409-419. <https://doi.org/10.1007/s10578-017-0759-3>
- Gül, H. (2006). Etik dışı davranışlar ve ussallaştırılması: Devlet hastanelerinde bir uygulama. *Selçuk Üniversitesi Karaman İ.İ.B.F. Dergisi*, 10, 65-79.
- Güler, N., Uzun, S., Boztaş, Z. ve Aydoğan, S. (2002). Anneleri tarafından çocuklara uygulanan duygusal ve fiziksel istismar/ihmal davranışı ve bunu etkileyen faktörler. *Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 24(3), 128-134.
- Güney, S. (2020). *Davranış Bilimleri* (12. baskı). Nobel Akademi.
- Günindi, N. (2008). *Okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden altı yaş çocuklarının sosyal uyum becerileri ile anne-babalarının empatik beceriler arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Haan, N. (1977). *Coping and defending: Processes of self-environment organization* (s. 100-138). New York: Academic Press.
- Haan, N. (1978). Two moralities in action contexts: Relationships to thought, ego regulation, and development. *Journal of Personality and Social Psychology*, 36(3), 286-305.

- Haan, N. (1985). Processes of moral development: Cognitive or social disequilibrium? *Developmental Psychology*, 21(6), 996-1006.
- Hart, S. ve Brassard, M. (1987). A major threat to children's mental health: Psychological maltreatment. *American Psychologist*, 42, 160-165.
- Hastings, P. D., Utendale, W. T. ve Sullivan, C. (2006). The socialization of prosocial development. J. E. Grusec ve P. D. Hastings (Ed.), *Handbook of socialization: Theory and research* içinde. New York: The Guilford Press.
- Hildon, Z., Smith, G., Netuveli, G. ve Blane, D. (2008). Understanding adversity and resilience at older ages. *Sociology of Health & Illness*, 30(5), 726-740. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9566.2008.01087.x>
- Hodge, K. ve Lonsdale, C. (2011). Prosocial and antisocial behavior in sport: The role of coaching style, autonomous motivation, and moral disengagement. *Journal of Sport & Exercise Psychology*, 33(4), 527-547. <https://doi.org/10.1123/jsep.33.4.527>
- Horton, C. B. ve Cruise, T. K. (2001). *Child abuse and neglect*. New York: The Guilford Press.
- Hughes, K., Bellis, M. A., Hardcastle, K. A., Sethi, D., Butchart, A., Mikton, C., ... ve Dunne, M. P. (2017). The effect of multiple adverse childhood experiences on health: A systematic review and meta-analysis. *The Lancet Public Health*, 2(8), e356-e366.
- Jaworska-Andryszewska, P. ve Rybakowski, J. K. (2019). Childhood trauma in mood disorders: Neurobiological mechanisms and implications for treatment. *Pharmacological Reports*, 71(1), 112-120. <https://doi.org/10.1016/j.pharep.2018.10.004>
- Karadağ, E. ve Mutağçılar, İ. (2009). Prososyal davranış ekseninde özgecilik üzerine bir çözümleme. *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 8, 41-69.
- Karasar, N. (2012). Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar, İlkeler ve Teknikler. Nobel Yayın Dağıtım
- Kaufman, J. ve Torbey, S. (2019). Child maltreatment and psychosis. *Neurobiology of Disease*, 131. <https://doi.org/10.1016/j.nbd.2019.01.015>

- Kavussanu, M. (2006). Motivational predictors of prosocial and antisocial behavior in football. *Journal of Sports Sciences*, 24(6), 575–588. <https://doi.org/10.1080/02640410500190825>
- Kavussanu, M. (2008). Moral behaviour in sport: A critical review of the literature. *International Review of Sport and Exercise Psychology*, 1(2), 124–138. <https://doi.org/10.1080/17509840802277417>
- Kavussanu, M. (2008). Moral behaviour in sport: A critical review of the literature. *International Review of Sport and Exercise Psychology*, 1(2), 124–138. <https://doi.org/10.1080/17509840802277417>
- Kavussanu, M. (2012). Moral behavior in sport. S. Murphy (Ed.), *The Oxford handbook of sport and performance psychology* içinde (s. 364–383). Oxford: Oxford University Press.
- Kavussanu, M. ve Boardley, I. D. (2009). The Prosocial and Antisocial Behavior in Sport Scale. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 31(1), 97–117. <https://doi.org/10.1123/jsep.31.1.97>
- Kavussanu, M. ve Roberts, G. C. (2001). Moral functioning in sport: An achievement goal perspective. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 23(1), 37–54. <https://doi.org/10.1123/jsep.23.1.37>
- Kavussanu, M., Stanger, N. ve Ring, C. (2015). The effects of moral identity on moral emotion and antisocial behavior in sport. *Sport, Exercise, and Performance Psychology*, 4(4), 268–279. <https://doi.org/10.1037/spy0000040>
- Kessler, R. C., McLaughlin, K. A., Green, J. G., Gruber, M. J., Sampson, N. A., Zaslavsky, A. M., Aguilar-Gaxiola, S., Alhamzawi, A. O., Alonso, J., Angermeyer, M., Benjet, C., Bromet, E., Chatterji, S., de Girolamo, G., Demyttenaere, K., Fayyad, J., Florescu, S., Gal, G., Gureje, O., Haro, J. M., Hu, C. Y., Karam, E. G., Kawakami, N., Lee, S., Lépine, J. P., Ormel, J., Posada-Villa, J., Sagar, R., Tsang, A., Ustün, T. B., Vassilev, S., Viana, M. C. ve Williams, D. R. (2010). Childhood adversities and adult psychopathology in the WHO World Mental Health Surveys. *British Journal of Psychiatry*, 197(5), 378–385. <https://doi.org/10.1192/bjp.bp.110.080499>

- Kılıçaslan, E. E., Esen, A. T., Kasal, M. İ., Özelci, E., Boysan, M. ve Güleç, M. (2017). Childhood trauma, depression, and sleep quality and their association with psychotic symptoms and suicidality in schizophrenia. *Psychiatry Research*, 258, 557-564. <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2017.08.081>
- Kızıltepe, R. (2021). *Çocuk istismarı ve ihmalinin kuşaklararası aktarımının Ekolojik-Etkileşimsel Model çerçevesinde incelenmesi*. Yayımlanmamış doktora tezi, Ege Üniversitesi, İzmir.
- Koçak, İ. ve Balçıkanlı, G. S. (2024). Prosocial and antisocial behaviors of athletes in martial arts. *Spormetre: Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 22(1), 27–40.
- Kohlberg, L. (1975). The cognitive-developmental approach to moral education. *The Phi Delta Kappan*, 56(10), 670-677.
- Kohlberg, L. (1995). Moralsche entwicklung. W. Althof (Ed.), *Lawrence Kohlberg: Die psychologie der moralentwicklung* (s. 7-40). Frankfurt a. M.: Suhrkamp. (Orijinal çalışma 1968 yılında yayımlanmıştır.)
- Köknel, Ö. (1996). *Bireysel ve toplumsal şiddet*. İstanbul: Altın Kitaplar.
- Krebs, D. (1982). Altruism - A rational approach. *The development of prosocial behavior* içinde (s. 53-76). New York: Academic Press.
- Lamberton, L. ve Minor, H. L. (1995). *Human relations: Strategies for success* (İ. Pehlivan, Çev.). Chicago: Irwin Mirror Press.
- Lamborn, S. D., Mounts, N. S., Steinberg, L. ve Dornbusch, S. M. (1991). Patterns of competence and adjustment among adolescents from authoritative, authoritarian, indulgent, and neglectful families. *Child Development*, 62(5), 1049–1065. <https://doi.org/10.2307/1131151>
- Lapsley, D. K. (2006). Moral stage theory. M. Killen ve J. G. Smetana (Ed.), *Handbook of moral development* içinde (s. 37-61). New Jersey: Psychology Press.
- Leeb, R. T., Paulozzi, L. J., Melanson, C., Simon, T. R. ve Arias, I. (2008). *Child maltreatment surveillance: Uniform definitions for public health and recommended data elements* (Version 1.0). Atlanta (GA): Centers for Disease Control and Prevention, National Center for Injury Prevention and Control.

- Loeber, R. ve Dishion, T. (1983). Early predictors of male delinquency: A review. *Psychological Bulletin*, 94(1), 68.
- Maccoby, E. E. ve Martin, J. A. (1983). Socialization in the context of the family: Parent–child interaction. P. H. Mussen (Ed.), *Handbook of Child Psychology* (Cilt 4, ss. 1–101). New York: Wiley.
- Maneta, E. K., Cohen, S., Schulz, M. S. ve Waldinger, R. J. (2015). Linkages between childhood emotional abuse and marital satisfaction: The mediating role of empathic accuracy for hostile emotions. *Child Abuse & Neglect*, 44, 8–17. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2014.07.017>
- Marans, S. ve Adelman, A. (1997). Experiencing violence in a developmental context. J. D. Osofsky (Ed.), *Children in a violent society* içinde (s. 202-222). New York: Guilford Press.
- Masten, A. S. (2001). Ordinary magic: Resilience processes in development. *American Psychologist*, 56(3), 227–238. <https://doi.org/10.1037//0003-066x.56.3.227>
- Mauritz, M. W., Goossens, P. J., Draijer, N. ve van Achterberg, T. (2013). Prevalence of interpersonal trauma exposure and trauma-related disorders in severe mental. *European Journal of Psychotraumatology*, 4(1). <https://doi.org/10.3402/ejpt.v4i0.19985>
- McCrystal, P. ve McAloney, K. (2011). Delinquency and antisocial behaviour among high risk young people in adolescence. *Antisocial Behavior: Causes, Correlations and Treatments*, 6(3), 165-188.
- McGee, R. A., Wolfe, D. A. ve Wilson, S. K. (1997). Multiple maltreatment experiences and adolescent behavior problems: Adolescents' perspectives. *Development and Psychopathology*, 9, 131-149.
- McGee, R. ve Wolfe, D. (1991). Psychological maltreatment: Toward an operational definition. *Development and Psychopathology*, 3, 3–18.
- McLaughlin, K. A., Green, J. G., Gruber, M. J., Sampson, N. A., Zaslavsky, A. M. ve Kessler, R. C. (2010). Childhood adversities and adult psychiatric disorders in the National Comorbidity Survey Replication II. *Archives of General Psychiatry*, 67(2), 124–132. <https://doi.org/10.1001/archgenpsychiatry.2009.186>

- Morgan, C. T. ve Karakaş, S. (Ed.). (2000). *Psikolojiye giriş* (14. baskı). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümü.
- Mullen, P. E., Martin, J. L., Anderson, J. C., Romans, S. E. ve Herbison, G. P. (1996). The long-term impact of the physical, emotional and sexual abuse of children: A community study. *Child Abuse & Neglect*, 20, 7-21.
- Murray, L. K., Nguyen, A. ve Cohen, J. A. (2014). Child sexual abuse. *Child and Adolescent Psychiatric Clinics of North America*, 23(2), 321-337.
- Müller, L. E., Bertsch, K., Bülau, K., Herpertz, S. C. ve Buchheim, A. (2019). Emotional neglect in childhood shapes social dysfunctioning in adults by influencing the oxytocin and the attachment system: Results from a population-based study. *International Journal of Psychology*, 136, 73-80. <https://doi.org/10.1016/j.ijpsycho.2018.05.011>
- Oral, B. ve Çoban, A. (2020). Temel kavramlar. B. Oral, A. Çoban ve M. Bars (Ed.), *Eğitimde ahlak ve etik* (s. 1-24). Ankara: Pegem Akademi.
- Oral, R., Can, D., Kaplan, S., Polat, S., Ateş, N., Çetin, G., Miral, S., Hancı, H., Erşahin, Y., Tepeli, N., Bulguç, A. G. ve Tıraş, B. (2001). Child abuse in Turkey: An experience in overcoming denial and a description of 50 cases. *Child Abuse & Neglect*, 25(2), 279-290.
- Orhan, S., Elmas, L., Atıcı, A. R., Erbaş, M. K. ve Karahan, M. (2023). Genç takım sporcularında anne-baba tutumları ile prososyal ve antisosyal davranışlar arasındaki ilişki: Kesitsel araştırma. *Türkiye Klinikleri Spor Bilimleri*, 15(3), 413-421. <https://doi.org/10.5336/sportsci.2023-97701>
- Osofsky, J. D. (1993). Applied psychoanalysis: How research with infants and adolescents at high psychosocial risk informs psychoanalysis. *Journal of the American Psychoanalytic Association*, 41, 193-208.
- Osofsky, J. D. (2003). Psychoanalytically based treatment for traumatized children and families. *Psychoanalytic Inquiry*, 23, 530-543.
- Örsel, S., Karadağ, H., Karaoğlu-Kahiloğulları, A. ve Akgün-Aktaş, E. (2011). Psikiyatri hastalarında çocukluk çağı travmalarının sıklığı ve psikopatoloji ile ilişkisi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 12, 130-136.

- Özen, A. ve Ersöz, G. (2024). Sporda prososyal ve antisosyal davranışlar, değerler ve ahlaki karar alma tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi Fenerbahçe Üniversitesi.
- Papatya, G. (1997). İşletmelerin örgütsel verimliliğe ulaşmada yetki devri sorunu ve yönetici engeli. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2, 134.
- Patton, M. Q. (2002). *Qualitative Research and Evaluation Methods*. Sage Publications.
- Piaget, J. (1948). *The moral judgment of the child*. Glencoe, Illinois: Free Press.
- Polat, O. (2001). *Çocuk ve şiddet* (s. 138-150). İstanbul: Der Yayınları.
- Putnam, F. W. (2003). Ten-year research update review: Child sexual abuse. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 42(3), 269–278. <https://doi.org/10.1097/00004583-200303000-00006>
- Ramiah, A., Hewstone, M., Dovidio, J. F. ve Penner, L. A. (2010). The social psychology of discrimination: Theory, measurement, and consequences. H. Russell, L. Bond ve F. McGinnity (Ed.), *Making equality count: Irish and international approaches to measuring discrimination* (s. 84-112). Dublin: Liffey Press.
- Repetti, R. L., Taylor, S. E. ve Seeman, T. E. (2002). Risky families: Family social environments and the mental and physical health of offspring. *Psychological Bulletin*, 128(2), 330–366. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.128.2.330>
- Rest, J. R. (1994). *Moral development in the professions: Psychology and applied ethics* (s. 2-27). New Jersey: Psychology Press.
- Riggs, S. A. (2010). Childhood emotional abuse and the attachment system across the life cycle: What theory and research tell us. *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma*, 19(1), 5–51. <https://doi.org/10.1080/10926770903475968>
- Robinson, S. ve Greenberg, J. (1998). [Makale başlığı belirtilmemiş]. *Journal of Organizational Behaviour*.
- Rothbart, M. K. ve Bates, J. E. (2007). Temperament. W. Damon ve R. M. Lerner (Ed.), *Handbook of child psychology*(s. ...). New York: Wiley.

- Rutten, E. A., Schuengel, C., Dirks, E., Stams, G. J. J. M., Biesta, G. J. J. ve Hoeksma, J. B. (2011). Predictors of antisocial and prosocial behavior in an adolescent sports context. *Social Development*, 20(2), 294–315.
- Ryan, R. M. ve Deci, E. L. (2000). Intrinsic and extrinsic motivations: Classic definitions and new directions. *Contemporary Educational Psychology*, 25(1), 54–67. <https://doi.org/10.1006/ceps.1999.1020>
- Sage, G. H. ve Eitzen, D. S. (2013). *Sociology of North American sport* (9. baskı). Oxford University Press.
- Sage, G., Kavussanu, M. ve Duda, J. (2006). Goal orientations and moral identity as predictors of prosocial and antisocial functioning in male association football players. *Journal of Sports Sciences*, 24(5), 455-466. <https://doi.org/10.1080/02640410500244531>
- Sage, L. ve Kavussanu, M. (2007). The effects of goal involvement on moral behavior in an experimentally manipulated competitive setting. *Journal of Sport & Exercise Psychology*, 29(2), 190–207. <https://doi.org/10.1123/jsep.29.2.190>
- Sarkar, M. ve Fletcher, D. (2014). Ordinary magic, extraordinary performance: Psychological resilience and thriving in high achievers. *Sport, Exercise, and Performance Psychology*, 3(1), 46–60. <https://doi.org/10.1037/spy0000003>
- Sedlak, A. J., Mettenburg, J., Basena, M., Petta, I., McPherson, K., Greene, A. ve Li, S. (2010). *Fourth National Incidence Study of Child Abuse and Neglect (NIS-4): Report to Congress*. U.S. Department of Health and Human Services.
- Senemoğlu, N. (2012). *Gelişim, öğrenme ve öğretim: Kuramdan uygulamaya* (22. baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Shields, D. L. L. ve Bredemeier, B. J. L. (1995). *Character development and physical activity*. Champaign, IL: Human Kinetics Publishers.
- Shields, D. L. L. ve Bredemeier, B. J. L. (2007). Advances in sport morality research. G. Tenenbaum ve R. C. Eklund (Ed.), *Handbook of sport psychology* (3. baskı, s. 662-684). New Jersey: Wiley.

- Shields, D. L. ve Bredemeier, B. L. (2009). *True competition: A guide to pursuing excellence in sport and society*. Human Kinetics.
- Silveira, S., Shah, R., Nooner, K. B., Nagel, B. J., Tapert, S. F., de Bellis, M. D. ve Mishra, J. (2020). Impact of childhood trauma on executive function in adolescence—Mediating functional brain networks and prediction of high-risk drinking. *Biological Psychiatry: Cognitive Neuroscience and Neuroimaging*, 5(5), 499-509. <https://doi.org/10.1016/j.bpsc.2020.01.011>
- Sofuoğlu, Z., Oral, R., Aydın, F., Cankardeş, S., Kandemirci, B., Koç, F., Halıcıoğlu, O. ve Akşit, S. (2014). Türkiye'nin üç ilinde olumsuz çocukluk çağı deneyimleri epidemiyolojik çalışması. *Türk Pediatri Arşivi*, 49(1), 47–56.
- Steinberg, S. S. ve Austern, D. T. (1996). *Hükümet, ahlak ve yöneticiler* (T. Ergun, Çev.). Ankara: Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Yayınları.
- Stephens, D. E. (2000). Predictors of likelihood to aggress in youth soccer: An examination of co-ed and all girls' teams. *Journal of Sport Behaviour*, 23(3), 311–325.
- Stephens, D. E. (2001). Predictors of aggressive tendencies on girls' basketball: An examination of beginning and advanced participants in a summer skills camp. *Research Quarterly for Exercise and Sport*, 72(3), 257-266.
- Stephens, D. E. ve Bredemeier, B. L. (1996). Moral atmosphere and judgments about aggression in girls' soccer: Relationships among moral and motivational variables. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 18(2), 158-173.
- Stoltenborg, M., Bakermans-Kranenburg, M. J. ve van IJzendoorn, M. H. (2013). The neglect of child neglect: A meta-analytic review of the prevalence of neglect. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 48, 345–355.
- Sümer, N. ve Güngör, D. (1999). Çocuk yetiştirme stillerinin bağlanma stilleri, benlik değerlendirmeleri ve yakın ilişkiler üzerindeki etkisi. *Türk Psikolojisi Dergisi*, 14(44), 35-58.
- Şahinler, Y. (2022). Investigation of prosocial and antisocial behavior tendencies of team athletes according to different variables. *Research in Sport Education and Sciences*, 24(2), 37-40. <https://doi.org/10.5152/JPESS.2022.1004870>

- Şar, V., Necef, İ., Mutluer, T., Fatih, P. ve Türk-Kurtça, T. (2020). A revised and expanded version of the Turkish Childhood Trauma Questionnaire (CTQ-33): Overprotection-overcontrol as additional factor. *Journal of Trauma & Dissociation*, 22(1), 35–51. <https://doi.org/10.1080/15299732.2020.1760171>
- Taner, Y. ve Gökler, B. (2004). Çocuk istismarı ve ihmali: Psikiyatrik yönleri. *Hacettepe Tıp Dergisi*, 35, 82-86.
- Taner, Y. ve Gökler, B. (2004). Çocuk istismarı ve ihmali: Psikiyatrik yönleri. *Hacettepe Tıp Dergisi*, 35, 35-44.
- Tanrıverdi, H. (2012). Spor ahlakı ve şiddet. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 5(8), 1071–1093. https://doi.org/10.9761/jasss_361
- Terzi, N. (2024). *Çocukluk çağı travmalarının yeme tutumu ve travma sonrası büyüme ile ilişkisinin incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Nişantaşı Üniversitesi, İstanbul.
- Thompson, A. D., Nelson, B., Yuen, H. P., Lin, A., Amminger, G. P., McGorry, P. D. ve Yung, A. R. (2014). Sexual trauma increases the risk of developing psychosis in an ultra high-risk “prodromal” population. *Schizophrenia Bulletin*, 40(3), 697-706. <https://doi.org/10.1093/schbul/sbt032>
- Tierney, E. P. (1997). *İş ahlakı* (G. Günhan, Çev.). İstanbul: Rota Yayınları.
- Tietz, A. (2002). *Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lügati* (s. 262). İstanbul: Simurg Yayınları.
- Top, E. ve Akil, M. (2021). The effect of motivation to participate in sport on prosocial and antisocial behaviors in individuals with physical disabilities. *Iranian Journal of Public Health*, 50(11), 2183–2190. <https://doi.org/10.18502/ijph.v50i11.7572>
- Traclet A, Romand P, Moret O, Kavussanu, M. Antisocial behavior in soccer: A qualitative study of moral disengagement. *International Journal of Sport and Exercise Psychology*. 2011; 9(2): 143-155
- Trommsdorff, G., Friedlmeier, W., & Mayer, B. (2007). Sympathy, distress and prosocial behavior of preschool children in four cultures. *International Journal of Behavioral Development*, 31(3), 284-293.
- Turhan E, Sangün Ö ve İnandı T. Birinci Basamakta Çocuk İstismarı ve Önlenmesi. *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi*, 2006, 15 (9), 153-157.

- Turiel, E. (2006). Though, emotions, and social interactional processes in moral development. M. Killen, & J. G. Smetana (Eds.), *Handbook of Moral Development* (1st Edition) (pp. 7-35). Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.
- Türkay, H. (2019). Profesyonel ve amatör futbolcuların sporda sosyal kimlik düzeyleri ile sporda prososyal ve antisosyal davranışları arasındaki ilişki. *Gazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü*.
- Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK). (2023). Bilimsel Araştırmalarda Etik İlkeler ve Uygulamalar Rehberi. Ankara: TÜBİTAK.
- U.S. Department of Health and Human Services [U.S. DHHS]. (2019). Prevention resource guide. Washington: Author.
- Uzmen, S., & Mağden, D. (2002). Okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden altı yaş çocuklarının prososyal davranışlarının resimli çocuk kitapları ile desteklenmesi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 15, 193-212.
- Vaillant, G. E. (1994). Ego mechanisms of defense and personality psychopathology. *Journal of Abnormal Psychology*, 103(1), 44-50. <https://doi.org/10.1037/0021-843X.103.1.44>
- Van der Kolk, B. A., Weisaeth, L. ve Van der Haat, O. (2007). History of trauma in psychiatry. B. A. van der Kolk, A. C. MacFarlane ve L. Weisaeth (Ed.), *Traumatic Stress: The Effects of Overwhelming Experience on Mind, Body, and Society* (s. 47-74). New York: Guilford Publications.
- Victor, B. and Cullen, J. B. (1988). The organisational bases of ethical work climates. *Administrative Science Quarterly*, 33, 101-125.
- Vostanis, P. (2018). *Hope for children of trauma: An international perspective*. London: Routledge.
- Wark, M. J., Kruczek, T., & Boley, A. (2003). Emotional neglect and family structure: impact on student functioning. *Child Abuse & Neglect*, 27(9), s. 1033-1043. doi:[https://doi.org/10.1016/S0145-2134\(03\)00162-5](https://doi.org/10.1016/S0145-2134(03)00162-5)
- Weiss, M. R. ve Amorose, A. J. (2008). Motivational orientations and sport behavior. T. S. Horn (Ed.), *Advances in sport psychology* (3. Baskı). Human Kinetics.

- Whisman, M. A. (2006). Childhood Trauma and Marital Outcomes in Adulthood. *Personal Relationships*, 13(4), s. 375-386. doi:<https://doi.org/10.1111/j.1475-6811.2006.00124.x>
- Widom, C. S., Czaja, S. J. ve Dutton, M. A. (2008). Childhood victimization and lifetime revictimization. *Child Abuse & Neglect*, 32(8), 785–796. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2007.12.006>
- Wisdom, C. S. ve Maxfield, M. G. (2001). An update on the "cycle of violence. Washington, DC: U.S. Department of Justice. Erişim adresi: <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/nij/184894.pdf>.
- Wood, R., & Bandura, A. (1989). Social cognitive theory of organizational management. *Academy of management Review*, 14(3), 361-384.
- Yates, T. M., Egeland, B. ve Sroufe, L. A. (2003). Rethinking resilience: A developmental process perspective. S. S. Luthar (Ed.), *Resilience and vulnerability: Adaptation in the context of childhood adversities* (s. 243–266). Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511615788.011>
- Yavuzer, H. (2010). *Çocuk psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yıldıran, İ. (2005). Fair Play Eğitiminde Beden Eğitiminin Rolü. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 10(1), 3-16. Erişim adresi <https://dergipark.org.tr/tr/pub/gbesbd/issue/27983/304948>
- Zeytinoğlu S. “Sağlık, Sosyal, Hizmet, Hukuk ve Eğitim Alanlarında Çalışanların Türkiye’de Çocuk İstismarı ve İhmali ile İlgili Görüşleri”, *Çocuk İstismarı ve İhmali*, Ankara, Pelin Ofset, 1999.
- Zhou, L., Liu, J. ve Liu, D. (2022). “How Does Discrimination Ocur in Hospitality and Tourism Services, and What Shall We Do? A Critical Literature Review”, *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 34(3), 1037-1061.

EKLER

Ek 1. ÇÇT ve SPAD ölçeklerinin kullanımına ilişkin izin belgeleri

Gönderilen - Google Posta Kutusunda Bulunanlar

AK Ali ihsan Kazan 3 Ekim 2024 00:26

Ölçek kullanım izni
Kime:

Merhaba değerli hocam;

Ben Ali ihsan KAZAN. Gümüşhane Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisiyim. Yapacağım çalışmada izniniz olursa Türkçeye uyarlamış olduğunuz "Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği'ni" kullanmak istiyorum. Ölçek maddeleri ve puanlama cetvelini de gönderirseniz sevinirim. Teşekkür eder, çalışmalarınızda başarılar dilerim. Sağlıcakla kalın.

vsar Evvelsi gün 20:45

RE: Ölçek kullanım izni
Kime: Ali ihsan Kazan

Kullanabilirsiniz.

[Ali ihsan Kazan adlı kişiye ait metnin Daha Fazlasını Gör](#)

 ctq-33-jtd.pdf

vsar Evvelsi gün 20:45

RE: Ölçek kullanım izni
Kime: Ali ihsan Kazan

[Ali ihsan Kazan adlı kişiye ait metnin Daha Fazlasını Gör](#)

 CTQ-33-TR.pdf

Ali İhsan Kazan
Ölçek izin talebi
Kime:

9 Ekim 2024 12:39

Merhaba değerli hocam;

Ben Ali İhsan KAZAN. Gümüşhane Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisiyim. Yapacağım çalışmada izniniz olursa Türkçeye uyarlamış olduğunuz "Sporda Prosocial ve Antisocial Davranış Ölçeği'ni" kullanmak istiyorum. Ölçek maddeleri ve puanlama cetvelini de gönderirseniz sevinirim. Teşekkür eder, çalışmalarınızda başarılar dilerim. Sağlıcakla kalın.

Gülfem Sezen Balçıklı
Ynt: Ölçek izin talebi
Kime: Ali İhsan Kazan

9 Ekim 2024 19:42

Merhabalar, ölçeği çalışmanızda kullanmanızda hiçbir sakınca yoktur. Kolaylıklar dilerim..
GSB

Professor Dr. Gülfem SEZEN BALÇIKLI

[Please consider your environmental responsibility before printing this e-mail](#)

Gönderen: Ali İhsan Kazan
Gönderildi: 9 Ekim 2024 Çarşamba 12:39
Kime:
Konu: Ölçek izin talebi

[Ali İhsan Kazan adlı kişiye ait metnin Daha Fazlasını Gör](#)

The Turkish Adaptation of the
Prosocial and Antisocial...
İndiriliyor...

Ek 2. Demografik Bilgi Formu

Spor Bilimleri Fakültesi Öğrencilerinin Sporda Antisosyal ve Prososyal Davranışları ile Çocukluk Çağı Olumsuz Yaşantıları Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi

Değerli Katılımcı,

Bu anket bilimsel bir araştırmada kullanılmak üzere, sizinle ilgili bazı kişisel bilgileri toplamak amacıyla hazırlanmıştır. Sizlerden ad, soyad, vb. gibi kimliğinizi belirten bir bilgi istenmemektedir, Ankete vereceğimiz cevaplar araştırma dışında herhangi bir yerde kullanılmayacaktır. Araştırmanın başarısı siz değerli katılımcıların vereceği samimi cevaplara bağlıdır. Katkılarınızdan dolayı teşekkür ederim.

KİŞİSEL BİLGİLER		
1	Cinsiyetiniz nedir?	☐ Kadın ☐ Erkek
2	Sınıfınız?	☐ Lisans (1. Sınıf) ☐ Lisans (2. Sınıf) ☐ Lisans (3. Sınıf) ☐ Lisans (4. Sınıf)
3	Spor branşınız nedir?	(.....)
4	Kardeş sayınız?	(.....)
5	Anne eğitim durumunuz?	☐ İlkokul ☐ Ortaokul ☐ Lise ☐ Lisans ve Lisansüstü
6	Baba eğitim durumunuz?	☐ İlkokul ☐ Ortaokul ☐ Lise ☐ Lisans ve Lisansüstü
7	Ailenizin gelir durumu?	☐ Düşük (Gelirim giderlerimden az) ☐ Orta (Gelirim giderlerimle eşit) ☐ Yüksek (Gelirim giderimden fazla)
8	Çocukluğunuzun geçtiği yer?	☐ Köy-Kasaba ☐ İlçe ☐ Şehir-Metropol
9	Aile yapınız?	☐ Çekirdek aile ☐ Geniş aile ☐ Diğer (Parçalanmış aile, Yuva)
10	Spor yapma yılı?	(.....)
11	Çocukluk çağında en fazla bakım veren kişi?	☐ Anne ☐ Anne-Baba ☐ Diğer (bakıcı, büyükbaba-büyükanne)
12	Çocuklukta yaşanan doğal afet?	☐ Yaşamadım ☐ Deprem ☐ Sel ☐ Heyelan ☐ Çığ ☐ Fırtına ☐ Yangın

Ek 2. (Devamı)

13	Annenizin çocuk yetiştirme tutumunu nasıl ifade edersiniz?	☐ Otoriter ☐ Tutarsız ☐ Aşırı koruyucu ☐ İhmalkar ☐ Demokratik
14	Babanızın çocuk yetiştirme tutumunu nasıl ifade edersiniz?	☐ Otoriter ☐ Tutarsız ☐ Aşırı koruyucu ☐ İhmalkar ☐ Demokratik

Ek 3. Sporda Prososyal ve Antisosyal Davranış Ölçeği

Aşağıda bir yarışma esnasında karşılaşılması muhtemel davranışlar yer almaktadır. Lütfen, bu sezonda yer aldığınız spor karşılaşmalarını dikkate alarak bu davranışları ne sıklıkla yaşadığınızı size en uygun rakamı yuvarlak içine alarak işaretleyiniz. Cevaplarınızın samimiliği için teşekkür ederim.

Bu sezonda yarışmalar esnasında, Ben...	Hiç	Nadiren	Bazen	Sıklıkla	Oldukça Sık
1-Takım arkadaşına olumlu geribildirim verdim (güzel pas!.., iyi hareket!.. gibi).	1	2	3	4	5
2-Rakibimi eleştirdim.	1	2	3	4	5
3-Takım arkadaşım ile tartıştım.	1	2	3	4	5
4-Yere düşen rakibime yardım ettim.	1	2	3	4	5
5-Rakibime kasten faul yaptım.	1	2	3	4	5
6-Rakibim sakatlandığında oyunun durmasını istedim.	1	2	3	4	5
7-Takım arkadaşına kötü söz söyledim.	1	2	3	4	5
8-Takım arkadaşımı cesaretlendirdim.	1	2	3	4	5
9-Bana yapılan faulün intikamını aldım.	1	2	3	4	5
10-Sakatlanan rakibime yardım ettim.	1	2	3	4	5
11-Takım arkadaşımı eleştirdim.	1	2	3	4	5
12-Takım arkadaşına yapıcı geribildirim verdim (daha ileride durmalısın!.. gibi).	1	2	3	4	5
13-Rakibimi öfkelenmeye çalıştım.	1	2	3	4	5
14-Takım arkadaşına küfür ettim.	1	2	3	4	5
15-Takım arkadaşımı iyi oynadığı için tebrik ettim.	1	2	3	4	5
16-Rakibimi sakatlamaya çalıştım.	1	2	3	4	5
17-Bilerek rakibimin dikkatini dağıttım.	1	2	3	4	5
18-Takım arkadaşına kötü performansından dolayı tepki gösterdim.	1	2	3	4	5
19-Oyun kurallarına aykırı davrandım.	1	2	3	4	5
20-Agresif hareketlerimle rakibimin gözünü korkuttum.	1	2	3	4	5

Ek 4. Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği

Aşağıda yaşanması muhtemel davranışlar yer almaktadır. Lütfen, çocukluk veya ergenlik çağını dikkate alarak bu davranışları ne sıklıkla yaşadığınızı size en uygun seçeneği işaretleyiniz. Cevaplarınızın samimiliği için teşekkür ederim.

Çocukluğumda ya da ergenliğimde...	Hiçbir Zaman	Nadiren	Kimi Zaman	Sık Olarak	Çok Sık
1-Yeterli yemeğim olurdu.	1	2	3	4	5
2-Gündelik bakım ve güvenliğim sağlanıyordu.	1	2	3	4	5
3-Anne ya da babam kendilerine layık olmadığımı ifade ederlerdi.	1	2	3	4	5
4-Fiziksel ihtiyaçlarım tam olarak karşılanırdı.	1	2	3	4	5
5-Ailemde sorunlarımı paylaşabileceğim biri vardı.	1	2	3	4	5
6-Üst baş açısından bakımsızdım.	1	2	3	4	5
7-Sevildiğimi hissediyordum.	1	2	3	4	5
8-Anne ya da babam kendimden utanmama neden olurdu.	1	2	3	4	5
9-Ailemden birisi bana öyle kötü vurmuştu ki doktora ya da hastaneye gitmem gerekmişti.	1	2	3	4	5
10-Ailemde değiştirmek istediğim şeyler vardı.	1	2	3	4	5
11-Ailemdelikler bana o kadar şiddetle vuruyorlardı ki vücudumda morartı ya da sıyrıklar oluyordu.	1	2	3	4	5
12-Kayış, sopa, kordon ya da başka sert bir cisimle vurularak cezalandırılıyordum.	1	2	3	4	5
13-Anne ya da babam fikirlerimi önemserdi.	1	2	3	4	5
14-Ailemdelikler bana kırıcı ya da saldırganca sözler söylerlerdi.	1	2	3	4	5
15-Fiziksel bakımdan hırpalanmış olduğuma inanıyorum.	1	2	3	4	5
16-Çocukluğum mükemmeldi.	1	2	3	4	5
17-Bana o kadar kötü vuruluyor ya da dövülüyordum ki öğretmen, komşu ya da bir doktorun bunu fark ettiği oluyordu.	1	2	3	4	5
18-Ailemde birisi benden nefret ederdi.	1	2	3	4	5
19-Ailemdelikler kendilerini birbirlerine yakın hissedilerdi.	1	2	3	4	5
20-Biri bana cinsel amaçla dokunmaya ya da kendisine dokundurtmaya çalıştı.	1	2	3	4	5
21-Kendisi ile cinsel ilişki kurmadığım takdirde bana zarar vermekle tehdit eden biri vardı.	1	2	3	4	5
22-Benim ailem dünyanın en iyisiydi.	1	2	3	4	5
23-Birisi beni cinsel şeyler yapmaya ya da cinsel şeylere bakmaya zorladı.	1	2	3	4	5
24-Birisi bana cinsel tacizde bulundu.	1	2	3	4	5
25-Ailemdelikler bana karşı suçlayıcıydı.	1	2	3	4	5
26-İhtiyacım olduğunda beni doktora götürecek birisi vardı.	1	2	3	4	5
27-Cinsel istismara uğradığım kanısındayım.	1	2	3	4	5

Ek 4. (Devamı)

28-Ailem benim için bir güç ve destek kaynağı idi.	1	2	3	4	5
29-Ailemdekiler yaşitlarımla ve arkadaşlarımla görüşmemi kısıtlardı.	1	2	3	4	5
30-Ailemdekiler her şeyime karıştırdı.	1	2	3	4	5
31-Anne ve babam bir işi kendi başıma yapmama fırsat verirlerdi.	1	2	3	4	5
32-Ailemdekiler rahat vermeyecek derecede peşimdeydiler.	1	2	3	4	5
33-Anne ya da babam beni kontrol etmek için kişisel eşyalarımı benden habersiz karıştırdı.	1	2	3	4	5

ETİK KURUL KARARI

T.C.
GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİĞİ KURULU

Sayı : E-95674917-108.99-291220

Konu : Etik Kurul Onay

Sayın Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Barış SOMOĞLU

"SPOR BİLİMLERİ ÖĞRENCİLERİNİN SPORDA ANTİSOSYAL VE PROSOSYAL DAVRANIŞLARI İLE ÇOCUKLUK ÇAĞI OLUMSUZ YAŞANTILARI ARASINDAKİ İLİŞKİLERİN İNCELENMESİ" konulu etik kurul başvurusu Gümüşhane Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu'nun **25/10/2024** tarih ve **2024/8** sayılı toplantısında görüşülmüş olup; projenin yürürlükteki mevzuata uygun olduğuna oy birliği ile karar verilmiştir.
Bilgilerinize rica ederim.

Prof. Dr. Selçuk ALEMDAĞ
Kurul Başkanı

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu : 01HU-O5T8-0Z70

Belge Doğrulama Adresi : <https://www.turkiye.gov.tr/gumushane-universitesi-ebys>

Adres:

Telefon No : Fax No :

e-Posta : [Internet Adresi : http://www.gumushane.edu.tr/](http://www.gumushane.edu.tr/)

Kep Adresi : gumushaneuniversitesi@hs01.kep.tr

Bilgi İçin :Özge GÖKAY

Memur

Dahili No:

ÖZGEÇMİŞ

Ali İhsan KAZAN, ilköğretim, ortaöğretim ve lise öğrenimini Trabzon'da tamamlamıştır. 2019 yılında başladığı Gümüşhane Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Bölümü'ndeki lisans eğitimini, 2023 yılında Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu birincisi olarak başarıyla tamamlamıştır. Aynı yıl içerisinde Gümüşhane Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Ana Bilim Dalı'nda tezli yüksek lisans yapmaya hak kazanmıştır.

Lisans eğitimi süresince Gümüşhane Üniversitesi Yarı Olimpik Yüzme Havuzu'nda cankurtaran olarak görev yaparak mesleki deneyim edinmiştir. Yüksek lisans eğitimi devam ederken, Halk Eğitim Merkezi'ne bağlı yüzme kursunda ücretli usta öğretici olarak görev almış; sonrasında Gümüşhane Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü'ne bağlı Yarı Olimpik Yüzme Havuzu'nda yüzme eğitmeni olarak çalışmıştır.

Ayrıca, 2. Kademe Yüzme Antrenörlüğü ve 2. Kademe Wellness Antrenörlüğü belgelerine sahiptir. Bununla birlikte, Gümüş Cankurtaran Belgesi sahibi olarak yüzme alanında hem eğitici hem de güvenlik odaklı görevlerde bulunmuştur.